

ВАЗЪИ КУНУНӢ ВА МУШКИЛОТ ВОБАСТА БА МОНИТОРИНГ ВА АРЗЁБИИ ҲУЧЧАТҲОИ БАНАҚШАГИРИИ СТРАТЕГӢ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Тадқиқоти дохилӣ

Тафсир

Тадқиқоти мазкур бо ташаббуси Вазорати рушди иқтисод ва савдои Тоҷикистон дар ҳамкорӣ бо коршиносони JICA дар чорҷӯбаи фаъолияти Котиботи Шӯрои миллии рушд назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз январ то март соли 2024 гузаронида шудааст. Тадқиқот бо истифода аз усулҳои пурсиш, гузаронидани мусоҳибаҳои гурӯҳӣ, таҳлили ҳуҷҷатҳо ва ҳисоботҳо баҳри муайян кардани холишҳои мавҷуда баргузор гардидааст. Ақида ва тавсияҳои дар тадқиқот овардашуда мавқеи хусусии коршиносон мебошад.

Ниино Хироши, Расулова Хайринисо

hinino3937@outlook.jp , nisso_r@list.ru

МУНДАРИЧА

1. ИЗҲОРОТИ МИННАТДОРӢ ВА ШАРҲИ УМУМИИ НАТИҶАҲОИ ТАДҚИҚОТ.....	5
2. МАҚСАД, ВАЗИФА ВА МЕТОДОЛОГИЯИ ТАДҚИҚОТ.....	16
3. МАЪЛУМОТ ДАР БОРАИ БАНАҚШАГИРИИ СТРАТЕГӢ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН.....	17
3.1. Ҷанбаи таърихӣ.....	17
3.2. Ташаккули низоми банақшагирӣ дар Стратегияи миллии рушд дар давраи то соли 2015 ва давраи то соли 2030.....	19
3.3. Ҷараёни таҳияи Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030.....	23
3.4. Шарҳи Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 ва Барномаҳои миёнамӯҳлати рушд.....	25
3.5. Афзалият ва принципҳои СМР-2030.....	26
4. НИЗОМИ ҚОНУНГУЗОРӢ ВА ИНСТИТУТСИОНАЛИИ ТАШАККУЛИ ЗАМИНАИ ҲУҚУҚИИ МОНИТОРИНГ ВА АРЗӢБӢ.....	27
5. ТАҲИЯИ НИЗОМИ ҲУҚУҚИИ М&А.....	29
5.1. Тартиби гузаронидани мониторинг ва арзёбии ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.....	29
5.2. Воҳидҳои сохторӣ, ва/ё кормандони масъул дар вазоратҳо, вилоятҳо ва ноҳияҳо (доираи масъулияти онҳо, шумораи кормандон).....	30
5.3. Ҳамоҳангии барномаҳои рушди соҳавӣ, минтақавӣ ва ноҳиявӣ.....	31
5.4. Ҳамоҳангии раванди банақшагирии стратегӣ бо раванди банақшагирии буҷети давлатӣ.....	33
5.5. Тавсияҳо.....	34
6. БАРНОМАИ МИЁНАМӮҲЛАТИ РУШД (БМР).....	36
6.1. Тартиби таҳияи Барномаи миёнамӯҳлати рушд.....	36
6.1.1. Сохтори ҳуҷҷатҳо.....	37
6.1.2. Раванди таҳия ва қабул.....	38
6.1.3. Методологияи муайян кардани нишондиҳандаҳо.....	40
6.1.4. Сарчашмаҳои маълумот.....	43
6.1.5. Арзёбии ҳаҷми маблағгузорӣ.....	46
6.1.6. Заминаи буҷетӣ барои татбиқи БМР.....	47
6.1.7. Методологияи таҳия ва М&А.....	48
6.1.8. Захираҳои инсонӣ барои мониторинг ва арзёбии БМР.....	49
6.2. Тавсияҳо.....	52

7. БАРНОМАҲОИ РУШДИ СОҲАВӢ.....	55
7.1. Тартиби таҳияи барномаҳои рушди соҳавӣ.....	55
7.1.1. Шумораи барномаҳои соҳавӣ.....	56
7.1.2. Сохтори барномаҳо.....	56
7.1.3. Раванди таҳия ва қабул.....	57
7.1.4. Методологияи муайян кардани нишондиҳандаҳо.....	60
7.1.5. Сарчашмаҳои маълумот.....	61
7.1.6. Арзёбии ҳаҷми маблағгузорӣ.....	61
7.1.7. Заминаи буҷетӣ барои татбиқи барномаҳо.....	62
7.1.8. Сатҳи иҷроиши нақшаҳои чорабиниҳо.....	65
7.1.9. Методологияи таҳия ва M&A.....	67
7.1.10. Захираҳои инсонӣ барои мониторинг ва арзёбӣ дар вазорату идораҳои соҳавӣ.....	70
7.2. Тавсияҳо.....	72
 8. БАРНОМАҲОИ РУШДИ САТҲИ МАҲАЛ.....	74
8.1. Тартиби таҳияи барномаҳои рушди сатҳи маҳал.....	74
8.1.1. Шумораи барномаҳои мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ.....	74
8.1.2. Сохтори ҳуҷҷатҳо.....	75
8.1.3. Раванди таҳия ва қабул.....	76
8.1.4. Методологияи муайян кардани нишондиҳандаҳо.....	78
8.1.5. Сарчашмаҳои маълумот.....	79
8.1.6. Арзёбии ҳаҷми маблағгузорӣ.....	79
8.1.7. Заминаи буҷетӣ барои татбиқи барномаҳо.....	80
8.1.8. Сатҳи иҷроиши нақшаҳои чорабиниҳо.....	81
8.1.9. Методологияи таҳия ва M&A.....	83
8.1.10. Захираҳои инсонӣ барои мониторинг ва арзёбӣ дар сатҳи маҳал.....	83
8.2. Тавсияҳо.....	84
 9. НИЗОМИ ҲИСОБОТДИҲИИ РАВАНДИ ТАТБИҚИ M&A.....	85
9.1. Шакли усулҳои ҳисоботдиҳӣ.....	85
9.2. Маҳзани маълумот барои нишондиҳандаҳо ва ҳисоботдиҳӣ.....	85
9.3. Нақши Агентии омор ҳамчун манбаи пешниҳоди маълумоти оморӣ.....	86
9.4. Расмиёти тартиби мукаппаргардида (Standard Operating Procedures).....	86
9.5. Мӯҳлат ва даврияти пешниҳоди ҳисоботи арзёбии Барномаи рушди миёнамӯҳлат (БМР).....	88
9.6. Тавсияҳо.....	90

10. ҒАЪОЛИЯТИ РУШДИ ЗАХИРАҲОИ ИНСОНӢ (HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT) ВОБАСТА БА М&А ВА НИЗОМИ БАНАҚШАГИРИИ ҲУЧҚАТҲОИ СТРАТЕГӢ.....	90
10.1.Танзими чараёни бозомӯзии кормандони давлатӣ.....	90
10.2.Муассисаҳои бозомӯзии кормандони давлатӣ ва ғаъолияти онҳо.....	91
10.2.1.Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.....	91
10.2.2.Пажӯҳишгоҳи илмию таҳқиқотии иқтисодии ВРИС ҚТ.....	93
10.2.3.Институти иқтисодиёт ва демографияи Академияи илмҳои ҚТ.....	95
10.2.4.Маркази тадқиқотҳои стратегии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.....	97
10.3.Ғаъолияти омӯзишии қаблии мониторинг ва арзёбӣ ва низоми арзёбӣ дар вазорату идораҳо.....	100
10.4.Натиҷаҳои омӯзиш (таъсири мусбӣ тавассути омӯзиш дар низоми М&А ва низоми арзёбӣ ноилшуда).....	103
10.5.Чораҳои зарурӣ оид ба ҷорӣ намудани курсҳои омӯзишии мониторинг ва арзёбӣ дар институти таълимӣ.....	105
10.6.Тавсияҳо дар тарҳрезии умумии рушди захираҳои инсонӣ (HRD).....	107

РҶҶҲАТИ ИҲТИСОРАҲО

БМР	Барномаи миёнамӯҳлати рушд
БРСММ	Барномаи рушди Созмони миллалӣ муттаҳид
ВРИС	Вазорати рушди иқтисод ва савдо
ГК	Гурӯҳи корӣ
ГКТ	Гурӯҳи кории техникӣ
ИҚШС	Иттиҳоди Ҷумҳуриҳои Шӯравии Социалистӣ
КРР	Кумакҳои расмӣ барои рушд
МИМҲД	Мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ
МИҲД	Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ
ММД	Маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ
МММ	Маҷмӯи маҳсулоти минтақавӣ
ПИТИ	Пажӯҳишгоҳи илмӣ таҳқиқотии иқтисодии ВРИС ҶТ
СММ	Созмони миллалӣ муттаҳид
СМР ҶТ	Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон
СҶШ	Созмонҳои ҷомеаи шахрвандӣ
ТҶ	Ташкилоти ҷамъиятӣ
ҲБС ҶТ	Ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегияи Ҷумҳурии Тоҷикистон
ҲРУ	Ҳадафҳои рушди устувор
ҲРҲ	Ҳадафҳои рушди ҳазорсола
ШДБХ	Шарикии давлат ва бахши хусусӣ
ШМР	Шӯрои миллии рушд назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон
ШР	Шарикони рушд

ИЗҲОРОТИ МИННАТДОРӢ

Коршиносон изҳори миннатдории худро барои дастурҳо ва тавсияҳои муфид, ва инчунин дастгирии ҳамаҷониба дар раванди ташкил ва таҳияи тадқиқоти мазкур ба Муовини якуми Вазири рушди иқтисод ва савдо - мухтарам **Солехзода Ашӯрбой Абдувоҳид** ва Сардори Сарраёсати сиёсати сармоягузорӣ ва рушди минтақаҳои ВРИС – мухтарама **Манучехра Мадҷон Мирзоалӣ** изҳор менамоянд.

Инчунин барои мусоидат дар рафти тадқиқот дар вилояти Хатлон ба Сардори Раёсати рушди иқтисод ва савдои вилояти Хатлон – мухтарам - **Тоҷидин Ҷӯразода** ва Мудири шӯъбаи рушди иқтисод, савдо ва мониторинг дар вилояти Хатлон - мухтарам **Ҷумъахон Асатуллозода**, дар вилояти Суғд ба сармутахассиси Раёсати рушди иқтисод ва савдои вилояти Суғд – мухтарам **Қодиров Ҳотамҷон** ибраз мекунанд.

Мо инчунин ба мухтарам **Имай Сейдҷу**, сарнамонандаи Дафтари ЛСА дар Тоҷикистон ва хонум **Уэхара Макико**, масъули таҳияи лоиҳаҳо дар ЛСА, мухтарам **Окуда Хисакатсу**, муовини директори шӯъбаи Осиёи Марказӣ ва Қафқоз ва мухтарам **Хидеки Танабе**, муовини Директори генералии Департаменти Осиёи Шарқӣ ва Марказӣ ва Қафқоз ЛСА HDQ, барои иҷозат ва дастгирӣ ба мо дар таҳияи тадқиқоти мазкур миннатдорӣ баён менамоем.

Расулова Хайринисо,
Мушовири ЛСА

Ниино Хироши,
Мушовири Котиботи Шӯрои миллии рушди назди Президенти ҶТ, ЛСА

1. ШАРҲИ УМУМИИ НАТИҶАҶОИ ТАДҚИҚОТ

Ташаккули ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ дар Тоҷикистон

Ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ (минбаъд ҲБС) баҳри рушди мутамарказонидаи кишвар бо назардошти таъсири омилҳои дохилӣ ва берунӣ, иқтидорҳо ва имкониятҳои мавҷудбуда таҳия ва қабул шудаанд. Ташаккули низоми банақшагирии стратегӣ дар кишвар баъд аз ба даст овардани Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон оғоз ёфтааст.

Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 (минбаъд - СМР-2030) мутобиқи ҳадафҳои дарозмуҳлат ва афзалиятҳои рушди кишвар таҳия гардида, дар он тағйироти солҳои охир, ки дар кишвар ва ҷаҳон ба амал омадаанд, бахусус таъсири бӯҳронҳои молиявӣ ва иқтисодии ҷаҳонии солҳои 2007-2009 ба иқтисодиёти кишвар ба инобат гирифта шудааст. СМР-2030 ўҳдадорихои байналмилалӣи ҚТ-ро оид ба ҲРУ инъикос менамояд.

Қадамҳо дар чараёни таҳияи СМР 2030 аз муайян кардани биниш ва гузоштани ҳадафҳо, ҷамъоварӣ ва таҳлили маълумот, машваратҳо бо ҷонибҳои манфиатдор, таҳияи стратегия аз рӯи афзалиятҳои соҳавӣ, муайян кардани нишондиҳандаҳо (индикаторҳо), мониторинг ва арзёбӣ, қадами тасдиқ ва қабул иборат мебошад.

Раванди татбиқи СМР-2030 дар се марҳила, яъне таҳия ва қабули се БМР барои солҳои 2016-2020, 2021-2025 ва 2026-2030 сурат мегирад. Дар давраи омода намудани таҳлили мазкур БМР барои солҳои 2021-2025 мавриди амал қарор дорад.

Муқаррарот ва Тартиби мониторинг ва арзёбии ҲБС дар Тоҷикистон

Тартиби гузаронидани М&А-и ҲБС дар ҚТ дар асоси Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 29.12.2018, №615 “Дар бораи Қоидаҳои гузаронидани мониторинг ва арзёбии амалишавии ҳуҷҷатҳои стратегӣ сатҳи миллий, барномаҳои соҳавӣ ва минтақавӣ рушд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” қабул ва тасдиқ гардидаанд. Аз ҷониби ВРИС ва дигар вазорату идораҳои дахлдор лоиҳаи «Тартиби гузаронидани мониторинг ва арзёбии ҲБС дар Тоҷикистон» дар таҳрири нав, дар чараёни таҳия қарор дорад, ки то охири соли 2024 мувофиқа ва тасдиқ хоҳад шуд. Тартиб барои ба низоми ягона даровардани раванди таҳияи ҲБС сатҳи маҳал ва тақвият бахшидани раванди ҳамоҳангсозии онҳо ба ҳадафу афзалиятҳои ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ сатҳи миллий, соҳавӣ (Стратегия ва барномаҳои миллий ва соҳавӣ рушд дар ҚТ) ва ўҳдадорихои байналмилалӣе, ки аз ҷониби ҚТ эътироф гардидаанд, омода шуда истодааст.

Дар амал МваА ҲБС дар асоси қарори №615 гузаронида мешавад. Дар раванди мувофиқа намудани натиҷаҳои М&А дар сатҳи маҳал, соҳа ва миллий мушкилот ба вучуд меояд, ки

он ба набудани шакли ягонаи тасдиқшудаи ҷамъовари маълумот (бо назардошти нишондиҳандаҳои миқдорӣ ва сифатӣ) асос ёфтааст.

Фаъолиятҳо ва робитаҳои мутақобилаи равандҳои мониторинг ва арзёбӣ дар сатҳҳои гуногуни татбиқи ҲБС.

Пурсиш дар қорҷӯбаи таҳлил нишон дод, ки дар ягон вазорату идораҳо қорманди масъули махсус бо 100 фоиз сарборӣ танҳо бо М&А вобаста қарда нашудааст. Дар аксар маврид, ин вазифа ҳамчун сарбории иловагӣ ба қормандони соҳаи банақшагирӣ ва таҳлил воғузур қарда мешавад. Қудо намудани қормандони алоҳида, ки танҳо бо МваА машғул ҳастанд, сифати қорро баланд ва сарбории иловагиро қам хоҳад қард. Ин иқдом баҳри қорбарии зич бо зерсохторҳои вазорату идораҳо дар ноҳияҳо низ мусоидат меқунад.

Таҳлили сатҳи ҳамоҳангии барномаҳои рушди соҳавӣ, минтақавӣ ва ноҳиявӣ чунин норасоиро дар раванди таҳия, иҷроиш, мониторинг ва арзёбӣ муайян намуд:

- Дар раванди таҳияи барномаҳо: Бо сабаби иштирок нақардани ҳамаи қонибҳои манфиатдор (мутахассисони амалияи соҳа) самаранокӣ ва мутобиқати он ба ниёзҳои баҳрагирандагони қалидӣ дар сатҳи зарурӣ таъмин қарда намешавад.
- Дар раванди иҷро: барномаҳои соҳавии таҳияшуда ва тасдиқшуда ба ҳамаи қонибҳои манфиатдор (инчунин шӯъбаҳои иқтисод ва савдо дар ноҳияҳо) ва БРИИ шаҳру ноҳияҳо ба шарикони рушд, қомеаи шаҳрвандӣ ва сохторҳои ҳусусӣ дастрас нестанд, то ки онҳо тавонанд дар иҷрои қораҳои пешбинишуда саҳми ҳудро гузоранд.
- Дар раванди МваА: Ҳамоҳангии низоми МваА-и барномаҳои соҳавӣ дар сатҳи миллӣ тавассути фаъолияти 14 гурӯҳи қории байниидоравӣ таъмин шудааст. Дар сатҳи маҳал ҳамоҳангии МваА бо сабаби набудани зергурӯҳҳо дида намешавад, зеро ки оиди фаъолияти Қотиботи ШМР ва гурӯҳҳои байниидоравӣ дар минтақаҳо бохабар нестанд. Зарур аст, ки таҷрибаи фаъолияти ҳамоҳангсозии қотиботи ШМР ба воситаи ташкили гурӯҳҳои қории техникӣ дар сатҳи маҳал (вилоят, шаҳру ноҳияҳо) тавсеа баҳшида шавад, ки ин муқолама ва ҳамоҳангии фаъолиятро дар ҳама самт пурзӯр хоҳад намуд.

Заминаи бӯҷети давлатӣ дар татбиқи ҲБС

БМР ва БРИИ ба мӯҳлати 5 сол бо назардошти сарчашмаҳои маблағгузорӣ таҳия қарда мешаванд. Дар навбати ҳуд Вазорати молия танҳо ба мӯҳлати 3 сол метавонад банақшагирии молиявии мутаносибро пешбинӣ намояд, ки ин душвориҳоро дар муайян қардани сарчашмаҳои маблағгузорӣ аз ҳисоби бӯҷети давлатӣ ба вучуд меорад. Инчунин дар раванди тартиб, тасдиқ ва ҳимояи бӯҷети солана баҳри иҷрои нақшаи амалиёт дар қорҷӯбаи БРИИ шаҳру ноҳияҳо, на ҳамаи қормандони масъул дорои малақа ва таҷрибаи ҳоси соҳавӣ доранд, ки ин ҳам сабаби сари вақт пешниҳод нақардани бӯҷет ва тасдиқи он меқардад. Таҳлили қуқур маълум қард, ки мушқилооти дарёфти маблағ барои иҷрои барномаҳо бо сабаби банақшагирии ҳамоҳангӣ ва мувофиқа нашудани бӯҷети лоиҳаҳо

байни зерсохторҳои Вазорату идораҳо бо Вазорати молия ва раёсатҳои зертобеи он дар минтақаҳо вобаста мебошад.

Таҳлил нишон дод, ки ҳиссаи маблағгузори дар БМР 2021-2025 аз ҳисоби шарикони рушд ба 20,4% изофатар нисбат ба давраи БМР 2016-2020 ба нақша гирифта шудааст. Ҳиссаи маблағгузори аз ҳисоби буҷети давлат бошад ба 9,5 банди фоизӣ ва бахши хусусӣ низ ба 9 банди фоиз низ коҳиш ёфтааст. Таҷрибаи татбиқи БМР 2016-2020 ва натиҷаи паҳншавии COVID 19, баҳри пеша намудани чораҳои мушаххас дар самти иҷроиши матрисаи амалиёт, зарурати муроҷиат ба шарикони рушдро ба вучуд овард. Инчунин ҳукумати ҷумҳурӣ баҳри сарҷамъ намудани сармоя ва маблағҳо барои банақшагирии саҳми зиёдтари шарикони рушд дар татбиқи БМР 2021-2025 замина гузошт.

Заминаи буҷетӣ муҳимтарин шарт барои татбиқи самараноки БРИИ дар сатҳи маҳал мебошад. Мувофиқакунонии он бо Вазорати молия ва зерсохторҳои он, яке аз қадамҳои зарурӣ дар раванди таҳияи барномаҳо мебошад. Мусоҳиба бо намояндагони Вазорати молия муайян кард, ки Вазорати номбурда дар ҳамкорӣ бо ВРИС тартиби муайян барои тасдиқи буҷети солона бо дар назардошти асосноккунии хароҷотҳои банақшагирифтаи лоиҳаҳо таҳия намуда истодаанд. Ин иқдом дар оянда, барои муайян кардани лоиҳаҳои афзалиятноктарин дар вақти интиҳоб ва тасдиқ аз ҷониби Вазорати молия ва барои самаранок истифода бурдани захираҳои молиявии буҷет мусоидат хоҳад намуд.

Бешубҳа сатҳи иҷроиши барномаҳо бо маблағгузори татбиқи онҳо вобаста мебошанд. Аммо сифати банақшагирӣ ва ҳамгироӣ бо ҷонибҳои манфиатдор дар раванди таҳияи БРИИ метавонад, мувофиқакунонӣ ва дарёфти маблағҳо, инчунин мақсаднок истифодаи захираҳоро самаранок кунад. Дастрасӣ ба БРИИ сатҳи маҳал барои солҳои 2021-2025, чуноне ки дар бозёфтҳои бандҳои дигари тадқиқоти мазкур, нишон дода шудаанд, ба ҳамаи ҷонибҳои манфиатдор таъмин нест, ки ҷиҳати ҳамоҳангсозӣ ва ҳамгироиро заиф мегардонад.

Таҳлил нишон дод, ки усули умумии арзёбии ҳаҷми маблағгузори барои татбиқи нақшаи амали ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ вучуд надорад. Аммо аксари вазорату идораҳо дар раванди истифодабарии захираҳои буҷетӣ, аз усули арзёбии хизматрасониҳо дар асоси стандартҳои давлатии нархгузори хизматрасониҳои вучуддошта ва Қонуни ҚТ “Дар бораи хариди давлатии мол, кор ва хизматрасонӣ” аз 16.04.2012с., №815, инчунин тарификатсияи муайяншуда истифода мебаранд ва татбиқи лоиҳаҳо арзёбӣ мекунанд.

Ҷамъоварии маълумот ва ҳамоҳангсозии равандҳои мониторинг ва арзёбӣ

Таҳлил нишон дод, ки новобаста аз сарчашмаҳои маълумот ҷамъоварии маълумоти дақиқ ва мутобиқ ба мавзӯи муаммои асосӣ мебошад, ки барои таҳлили саривақтӣ ва қабули қарори зарурӣ монеъа мешавад. Дар бисёр маврид ин муаммо бо сабаби таҳия ва тасдиқ

накардани чадвали умумии нишондиҳандаҳо вобаста ба ҳар як ҲБС (миқдорӣ ва сифатӣ), бо тафсири возеҳи сарчашмаи маълумот оиди ин нишондиҳандаҳо, даврияти ҷамъовариҳои он, усули ҷамоаҳои ва мутобикати маълумоти ҷамъшуда бо дигар ҳисоботҳо вобаста мебошад. Душвориро инчунин бо даврият нагузаронидани таҳлили натиҷаҳои татбиқи БМР (дар 1 сол 1 маротиба) ва васеъ паҳн накардани натиҷаҳои он ба миён меоварад.

Мувофиқи пурсиш, ҷомеаи шахрвандӣ вобаста ба масъалаҳои гендерӣ ва баргузориҳои арзёбии татбиқи ҲБС дар ин самт, ғаёб мебошанд. Аммо дар дигар самтҳои муҳталиф (соҳаҳои саноатӣ, кишоварзӣ, энергетика, идоракунии ва ҳоказо) ғайриғаёб мебошад. Инчунин ғаёбияти соҳаи илм низ, бо сабаби васеъ паҳн ва муҳокима накардани натиҷаҳои таҳлили сатҳи татбиқи ҲБС, бо афзалиятҳои вучуддоштаи соҳа ва минтақа мутобикат намекунад. Дар аксарият маврид, ин бо дастрас набудани маълумот вобаста мебошад.

Таҳлил нишон медиҳад, ки дар давраи ҳисоботдиҳӣ вазорату идораҳои масъул маълумотҳоро ба Раёсати рушди минтақаҳо ва мониторинги иҷроӣ барномаҳои миллии дар назди ВРИС дар шакл ва намуди гуногун дастрас менамоянд. Барои кормандони масъули раёсат яққоя намудан ва таҳлил кардани он дар бисёр маврид ғайриимкон мебошад, ки ба муроҷиати навбатӣ ба вазорату идораҳои дахлдор барои возеҳ намудани нишондиҳандаҳо водор месозад. Ин сарбории кормандони вазоратро изофа мегардонад. Дар натиҷа, вақт ба ҷамъовариҳои маълумот бисёртар сарф карда мешавад, ҳол он ки ин мӯҳлат барои таҳлил ва таҳияи тавсияҳо барои қабули қарорҳои судманд бояд равона карда шаванд.

Алоқамандии мантиқӣ байни нишондиҳандаҳо дар ҲБС: муайянкунӣ, мониторинг, арзёбӣ ва пайгирии қабули қарорҳо

Занҷираи мантиқӣ ва вобастагии тафсир дар БРИИ бо нақшаи амал аён нест. Дар барномаҳо дар бисёр маврид тавсири ҳолати кунунӣ ва биниш, ҳадафҳо, муаммоҳо, ба таври умумӣ оварда шудааст, ки дар вақти таҳлили нақшаи амал, вобастагии мантиқӣ ва ҳамбастагӣ байни барнома ва нақша возеҳу равшан нест.

Аксари ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ (ҲБС сатҳи соҳавӣ ва маҳаллӣ) диаграммаҳои возеҳи сабаб ва натиҷаҳои пайдарпайро дар бар намегиранд, ки индикаторҳои сарфи захираҳоро бо индикаторҳои боздеҳ пайваست намуда таъсирнокиро ба дигаргуниҳои мушаххаси иҷтимоию иқтисодии аҳоли нигаронида буда, онро возеҳ инъикос намоянд.

Аз ин рӯ, дар ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ ҷорӣ кардани “назарияи тағйирот” (theory of change) хеле муҳим аст, то ки тасвири равшани сабабҳои пайдарпай аз “воридшавӣ” (input) то натиҷа (outcome) дошта бошад. Воридот (input) асосан маблағҳо, қувваи корӣ ва технологияҳо мебошанд. Бо истифодаи ин захираҳо истехсоли маҳсулот ва ё ғаёбият/чорабиниҳо амалӣ карда мешаванд.

Дар маҷмӯъ, “Назарияи тағйирот” равиш ба таҳия ва арзёбии барномаҳои рушди соҳавӣ

ва маҳаллӣ ё лоиҳаҳои инфиродӣ мебошад, ки ба визуализатсияи рӯйхати пурра ва пайдарпайи амалҳои зарурӣ барои ноил шудан ба ҳадафҳои стратегӣ (Натиҷаҳои ниҳой) нигаронида шудааст. Барои таҳияи ин назарияи тағйирот, таҳлили мушкилот муҳим аст. Гарчанде ки “дарахти мушкилот” дар Тартиб зикр шудааст, усули дақиқи гузаронидани ин таҳлил вучуд надорад. Аз ин рӯ, дастурҳои таҳия ва баррасӣ шудаистода бояд ин усули таҳлили мушкилотро дар бар гиранд.

Методологияи муайян кардани нишондиҳандаҳо барои арзёбии чорабиниҳои барнома тибқи тартиби муқарраргардида дар асоси қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 майи соли 2019, №181 “Дар бораи Тартиби таҳияи барномаҳои рушди иҷтимоию иқтисодии маҳалҳо” бо истифодаи усулҳои методи таҳлили SWOT ва “дарахти мушкилот” возеҳ нишон дода шудааст. Вале дар амалия дар таҳияи ягон БРИИ усули “дарахти мушкилот”, табaddулотӣ он ба “дарахти ҳалли мушкилот” истифода нашудааст. Сабаб дар пешниҳоди нишондиҳандаҳои тайёр барои таҳлили соҳа мебошад, ки барои баррасӣ ва муайян кардани мушкилот ва роҳи ҳалли он ба воситаи усули “Дарахти мушкилот”, монета ба вучуд меорад. Дар чараёни таҳияи барнома диққати ГК-и таҳиякунанда ба таҳлил истифода аз нишондиҳандаи аниқшуда равона мешавад, ва нишондиҳандаҳои махсуси мутобик ба ҳалли мушкилот таҳия карда намешаванд. Дар ҳар як соҳа мушкилотҳои муҳим инъикос шудаанд, аммо занҷираи вобастагии онҳо бо мушкилоти “решагӣ” танҳо ба воситаи усули “дарахти мушкилот” имконпазир аст.

Нишондиҳандаҳои махсуси соҳавӣ вобаста ба муаммо дар раванди таҳияи нақшаи амал барои хонапурӣ намудани чадвали тасдиқшуда инъикос карда мешаванд, дар сурате, ки оиди онҳо дар ҳуди барнома маълумоти дақиқ нест. Аз ин лиҳоз номутобиқатии мантиқии барнома ва нақшаи амал ба вучуд меояд.

Арзёбии самаранокӣ барномаҳо танҳо истифода аз ду маҳакҳо (фоизи татбиқи чораҳо, азхудкунии маблағҳо), бе ворид кардани маҳакҳои дигари арзёбӣ (актуалӣ (relevant), мувофиқашуда (coherence), натиҷанокӣ (effectiveness), самаранокӣ (efficiency), таъсирнокӣ (impact) ва устуворӣ (sustainability)) наметавонад ҷиҳатҳои дигари вазъи кунуниро дар сатҳи маҳал инъикос кунад. Тадқиқот муайян кард, ки баъзе чораҳои дар БРИИ сатҳи маҳал барои 2021-2025, (дар соли 2020 таҳияшуда) айни замон зарурияти ҳудро барои татбиқ гум кардаанд. Ва баъзе лоиҳаҳои муҳим пайдо шудаанд, ки татбиқи онҳо ба аҳоли зарур аст. Инчунин лоиҳаҳо ва чорабиниҳое вучуд доранд, ки таъсирнокии татбиқи он ба аҳоли муҳим нест, вале маблағ барои иҷрои он ҷудо шудааст.

Сатҳи иҷроиши стратегия ва барномаҳои рушди соҳавӣ аз ҷониби ВРИС мунтазам мониторинг карда намешавад, зеро ки шумораи зиёди онҳо (155 адад) ин равандро мушкил месозад. Кормандони масъули Раёсати рушди минтақаҳо ва мониторинги иҷрои барномаҳои миллӣ дар ВРИС аз рӯи афзалиятҳо (мӯҳлати татбиқ, афзалият ба дурнамои

ҷумхурий/соҳа, ва бо навбат) нақшаи МваА-ро дар доираи гурӯҳи кории байниидоравӣ таҳия мекунанд, ки он дар як сол аз 27 то 30 адад барномаҳои рушдро барои МваА дар бар мегирад.

Робита байни ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегии сатҳи соҳавӣ ва СМР 2030

ҲБС соҳавии амалкунанда, ки вазорату идораҳои дахлдори масъул иҷрокунандаи онҳо мебошанд ба ҳолати 1 марти соли 2024 - 155 ададро ташкил медиҳад. Таҳлили шумораи ҲБС ва мутобиқати онҳо ба ҳадафҳои стратегии милли бозёфтҳои зеринро нишон медиҳад:

Ҳадафи 1) таъмини истиклолияти энергетикӣ ва истифодаи самарабахши неруи барқ: танҳо 1 концепсия ва 1 барнома вобаста ба ин масъалаи мубрам коркард карда шудааст - Концепсияи танзими тариф дар соҳаи энергетикаи барқии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 майи соли 2017, №259, ва Барномаи манбаҳои барқароршавандаи энергия аз 1 марти соли 2023, №51. Ҳол он ки, фаъолияти назаррас вобаста ба сохтмони нерӯгоҳи барқии оби "Роғун" рафта истодааст.

Ҳадафи 2) раҳой аз бунбасти коммуникатсионӣ, ва табдил ба кишвари транзитӣ: 1 стратегия ва 5 барнома (нигаред замимаи 2, Вазорати нақлиёти ҚТ).

Ҳадафи 3) таъмини амнияти озуқаворӣ ва дастрасии аҳоли ба ғизои хушсифат- 10 адад ҲБС – 2 концепсия ва 8 барнома (нигаред замимаи 2. Вазорати кишоварзии ҚТ)

Ҳадафи 4) саноатикунони босуръат ва вусъатдиҳии шӯғли пурмахсул - 16 адад ҲБС, 6 концепсия, 3 стратегия, 7 барнома таҳия ва татбиқ шуда истодааст. (нигаред замимаи 2. Вазорати меҳнат, шӯғл ва ҳифзи иҷтимоӣ).

Таҳлил маълум кард, ки аксарияти стратегияҳо ва барномаҳо бо сабаби набудани маблағгузорӣ пурра татбиқ карда намешаванд, ки он моҳияту зарурияти онро коҳиш медиҳад. Бо сабаби бисёр будани ҲБС, кормандони масъули ВРИС оид ба мониторинги ҲБС соҳавӣ қудрати саривақт ва босифат арзёбии раванди татбиқи онҳоро ба ҷо оварда наметавонанд.

Таъсири ҳамкорӣ бо шарикони рушд ба низоми МваА дар Тоҷикистон

Таҳлили пурсишҳо ва мусоҳибаҳо нишон медиҳад, ки тақрибан дар 60 фоиз вазорату идораҳои масъули татбиқи ҲБС-и соҳавӣ раёсат ва ё шӯъбаи махсус барои татбиқи раванди МваА ташкил карда шудааст. Нақшаи чорабиниҳое, ки мувофиқи низоми МваА дар ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегии соҳавӣ муайян шудаанд, мунтазам арзёбӣ карда мешаванд. Вале ин чорабиниҳо дар бисёр маврид, бо дастгирии шарикони рушд таҳти татбиқи лоиҳаҳои соҳавӣ иҷро мегарданд. Низоми МваА, ки дар доираи лоиҳаҳо татбиқ мегардад, аз ҷониби мушовирони кӯтоҳмуддати беруна (ватанӣ ва хориҷӣ) амалӣ мешавад. Дар натиҷа дониш ва малакаи кормандони масъули соҳа оиди усулҳои татбиқи МваА ва таҳияи ҳисоботҳои арзёбӣ сайқал дода намешавад. Баъди итмоми лоиҳа мушовирони ҷалбшудаи беруна аз вазорату идораҳо аз кор мераванд ва низоми МваА ба сатҳи пешина бармегардад.

Ҳарчанде дар вазорату идораҳои дахлдор захираҳои инсонӣ барои гузаронидани МваА вучуд доранд, сифати корбарии онҳо ва мутобиқат ба талаботи арзёбии ҲБС мувофиқи талаб нест. Аз ҷониби ВРИС ва шарикони рушд дар сатҳи вазорату идораҳо давра бо давра омӯзишҳои оиди МваА баргузор мегарданд, аммо бо сабаби ҷойивазкунии кадрҳо аксаран вақт кадрҳои омӯхташуда ва омодашуда, ба ҷойи кори дигар мераванд ва ё соҳаро умуман тарк мекунанд. Ин натиҷанокии омӯзишро паст мекунад, зеро ки кормандони нав, аз нав бояд омӯзишро гузаранд. Дар сохтори инфрасохтори гузаронидани МваА ягон сохтори махсус, ки бо бозомӯзии доимии кадрҳо вазифадор аст, дохил карда нашудааст, ки ин низоми МваА-ро заиф мегардонад.

Силсилаи омӯзишҳои гузаронидашуда, фаъолиятҳо вобаста ба рушди захираҳои инсонӣ дар раванди татбиқи МваА ҲБС аз ҷониби вазорату идораҳо ва муассисаҳои илмӣ-тадқиқотӣ бо дастгирии шарикони рушд, албатта саҳми назаррас дар таҳияи нерӯи зеҳнии МваА ба ҳисоб меравад. Аммо сабақҳои андӯхта муайян сохтаанд, ки низоми бозомӯзии кормандони масъули мониторинг ва арзёбӣ бояд устувор ва ба таври доимӣ ба роҳ монда шаванд. Зеро, баргузориҳои омӯзише, ки методологияи тасдиқшудаи гузаронидани МваАи ҲБС-ро аз ҷониби мақоми ваколатдор надорад, натиҷаҳои сатҳи гуногуни омодашавии мутахассисонро ба вучуд меорад. Дар сурати ба инобат гирифтани омили аз кор рафтани кормандони масъул, барои устувор нигоҳ доштани нерӯи зеҳнӣ дар самти МваА зарур аст, ки низоми устувори такмили ихтисос, стандартҳо ва усулҳои муайяни гузаронидани МваА таҳия ва тасдиқ карда шаванд. Ҳамчунин дар замимаи Тартиби гузаронидани МваА дастурамал оиди усулҳои арзёбӣ ва чараёни он таҳия ва тасдиқ карда шавад, ки он барои гузаронидани арзёбии ҲБС сатҳи миллий, соҳавӣ ва маҳал мутобиқ бошад.

Имкониятҳои ҳамкорӣ бо доираҳои илмӣ-тадқиқотӣ барои рушди захираҳои инсонӣ (HRD) оид ба МваА дар Тоҷикистон

Маълумоте, ки ба воситаи омӯзиши сомонаҳои расмӣ муассисаҳои бозомӯзӣ/тадқиқотӣ ва гузаронидани пурсишҳо дар натиҷаи тадқиқоти мазкур чамъ шудаанд барои таҳлили муқоисавии нерӯи зеҳнӣ ва техникӣ мусоидат намуд:

- Нерӯи зеҳнии ПИТИ ВРИС барои таҳия ва арзёбии ҲБС сатҳи миллий, соҳавӣ ва маҳаллӣ бо назардошти 60 фоиз ходимони илмӣ соҳаи иқтисод мувофиқ меояд. Вале кормандони Пажӯҳишгоҳ оиди сикли идоракунии лоиҳаҳо, таҳияи индикаторҳои барномаҳои рушд, мониторинг ва арзёбӣ мувофиқи талабот ва критерияҳои OECD DAC (The Organisation for Economic Co-operation and Development's Development Assistance Committee) малакаи худро бояд баланд кунанд. Инчунин интихоби мавзӯи тадқиқотӣ дар самти рушди нерӯи зеҳнии кормандони вазорату идораҳо оиди мониторинг ва арзёбии ҲБС, метавонад ба ВРИС ҳамчун омили рушд ва ҳамоҳангсозии раванди татбиқи МваА байни вазорату идораҳои дахлдор мусоидат намояд. Аз ҷиҳати техникӣ пажӯҳишгоҳ бо

масоили техникии навин (компютер, миз ва курсиҳо), ва синфхонаҳою маҷлисгоҳҳои навинро дорои мебошад, ки бо дастгирии дафтари ЛСА харидорӣ карда шуда буданд..

- Академияи идоракунии давлатӣ бо тартиби муайяншудаи тақмили ихтисоси хизматчиёни давлатӣ, инчунин бо дороии ҳобгоҳ барои иштирокчиён аз шахру ноҳияҳои дурдаст, яке аз омилҳои устувори бозомӯзии хизматчиёни давлатӣ дар самти МваА ҲБС метавонад шавад. Дар ин раванд Шӯрои миллии рушди назди Президенти ҶТ, барои рушди нерӯи зеҳнии кормандони вазорату идораҳои дахлдор аз минтақаҳо таҳия ва татбиқи курси омӯзишӣ оид ба МваА дар Академия метавонад мувофиқа намояд. Ин дар навбати худ омили устувори тақмили ихтисоси хизматчиёни давлатиро оид ба арзёбӣ ба таври доимӣ мусоидат хоҳад кард.
- Институти иқтисодиёт ва демография бо таҷрибаи гузаронидани тадқиқотҳои иқтисодӣ-социологӣ метавонад омили устувори ташкили тадқиқотҳо ва омӯзишҳо дар ҷойҳо шавад. Инчунин институт яке аз муассисаҳои пешқадам дар ҳамкорӣ бо шарикони рушд ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ мебошад, ки усулҳои инновасиониро дар самти тадқиқот ва бозомӯзӣ мутобик намуда, истифода мебарад.

Заҳираҳои инсонӣ барои МваА дар МИМҲД боиси рушд ва тақмил аст. Норасоии кадрҳои баландихтисос дар МИМҲД ва шӯъбаҳои иқтисоди мақомот саросар мушоҳида карда мешавад. Ин вазъ ба сифати кор ва саривақт пешниҳоди маълумот таъсири манфӣ мерасонад.

Сабакҳои андӯхта ва истифодаи онҳо барои қадамҳои ояндаи татбиқи ҲБС

Дар байни сабақҳои андӯхта, ки дар раванди татбиқи БМР 2016-2020 муайян шудаанд, муҳимтарин нуқтаҳо инҳоянд: 1) арзёбӣ бояд бештар мутамарказ карда шавад, 2) таҳлили нишондиҳандаҳои натиҷавӣ бештар зарур аст, 3) ҳамохангсозии байниидоравӣ ва ҳамгироии барномаҳои соҳавӣ ва маҳаллӣ бо БМР мустаҳкам кардан лозим аст. Азбаски ин сабақҳои андӯхта пурра дар БМР 2021-2025 истифода нашудаанд, онҳо ба тавсияҳо ҳамчун нуқтаҳои зерин тақмил дохил карда шудаанд.

Дар раванди таҳияи БМР барои солҳои 2026-2030 бояд дар асоси сабақҳои андӯхтаи БМР барои солҳои 2021-2025, ташкили раванди таҳияро аз «поён ба боло» бо назардошти барномаҳои рушди сатҳи маҳал оғоз намуд. Зеро таҷрибаи нишон дода истодааст, ки як қисми чораҳо/лоиҳаҳо бо сабаби набудани сарчашмаи маблағгузорӣ дар сатҳи маҳал иҷро намешаванд, ва дар натиҷа ба дастрасии нишондиҳандаҳои сатҳи миллий таъсири манфӣ мерасонанд. Афзалиятҳо бошанд, дар сатҳи миллий омода шуда, ба сатҳи маҳал “фароварда” мешаванд, ки ин зиддиятро бо кифоягии захираҳои инсонӣ, техникаӣ, саноатӣ, табиӣ дар сатҳи маҳал ба вуҷуд меоварад.

Дар раванди таҳияи БМР барои солҳои 2026-2030 таҷриба ва сабақҳои андӯхтаи татбиқи барномаи қаблӣ низ бояд истифода шуда, яке аз самтҳои асосӣ дар сохтори ҳуҷҷати оянда назорат аз болои истифодаи мақсадноки захираҳои мавҷуда, таҳлили сифати маълумоти ҷамъоваришуда, ташкили низоми устувор ва самараноки мониторинг ва арзёбӣ ҳам дар сатҳи уфуқӣ ва ҳам дар сатҳи амудии қабули қарорҳо бояд ишғол намуд. Зеро, ки натиҷанокии индикаторҳои тасдиқшуда бе низоми мониторинг ва арзёбии судманд самарабахш нахоҳад шуд.

Дар тартиби муқарраргардида имконият барои иштироки ҳамаи ҷонибҳои манфиатдор аз он ҷумла ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва бахши хусусӣ дар раванди таҳияи барнома таъмин карда шудааст. Аммо дар амалия гурӯҳи корӣ танҳо аз кормандони сохторҳои давлатӣ ташкил карда мешавад. Аз як тараф сабаб дар он аст, ки мутахассисони соҳаи бахши хусусӣ ва ҷомеаи шахрвандӣ ройгон қор кардан хоҳиш надоранд. Аз дигар тараф муколамаи кушод ва ҳамкориҳои ҳамгирона байни МИМҲД, ҷомеаи шахрвандӣ ва бахши хусусӣ дар ин самт заиф мебошад.

Таҷрибаи муколама баҳри васеъ паҳн кардани натиҷаҳои татбиқи барномаҳо ва ҷалби ҷонибҳои манфиатдор, дар раванди баргузориҳои семинари амалӣ ва муаррифии натиҷаҳои барномаҳои соҳавӣ дар ВРИС давра бо давра ташкил ва баргузор мегардад. Аммо дар он иштироки ҷомеаи шахрвандӣ ва намоёндагони сатҳи маҳал ғайрест. Аксаран он дар сатҳи вазорату идораҳо баргузор мегардад, ва таъсирнокии татбиқи барномаҳо барои БРИИ сатҳи маҳал ва некӯаҳволии мардуми минтақаи мақсаднок возеҳ ва шаффоф нест.

Тартиби гузаронидани МваА қорҷӯбаи ғайриқонунии таҷрибаҳо дар раванди татбиқи МваА ҲБС сатҳи миллий, соҳавӣ ва маҳал инъикос мекунад. Аммо барои расидан ба ҳадафҳои расмиеҳои тартиби муқарраргардида (мувофиқи талаботи умумиҷаҳонӣ), якҷанд омилҳо монанд мешаванд:

- Дар тартиб дар асоси матрисаи амалиеҳои БМР, нақшаи амали ҲБС сатҳи соҳавӣ ва маҳаллӣ мисоли гузаронидани МваА, қадам ба қадам, истифода аз кадом усулҳо, манбаҳои маълумот, роҳҳои тафтиши маълумот, масъулони амик, (на ин ки номи вазорату идораҳои дахлдор), мӯҳлати пешниҳоди маълумот ва шакли умумии он нишон дода нашудааст. Ҳол он ки, расмиеҳои тартиби муқарраргардида бояд дорои ҷавоб ба саволи зерин дошта бошад: кӣ, қай, чӣ қор мекунад, бо кадом тарз ин қор иҷро мешавад, ва чӣ гуна ҳисобот дар натиҷа омода мешавад?
- Расмиеҳои ҷамъовариҳои маълумот дар мисоли якҷанд индикаторҳо, ки он аз сатҳи маҳал ва соҳавӣ ба шакли миллий ҷамъ шуда, маълумоти мувофиқатшуда ва мутобиқшаванда пешниҳод карда мешавад, оварда нашудааст.

Татбиқи арзёбии ҲБС дар сатҳи маҳал, соҳа ва миллий захираҳои молиявиро талаб мекунад, ки сарчашмаи аниқӣ он ҳарсола аз ҷониби Вазорати молия тасдиқ карда намешавад. Ин ба сифати баргузориҳои арзёбӣ ва дар натиҷа ба самаранокии татбиқи барномаҳои рушд

таъсири манфӣ мерасонад. Бе дастгирии доимии молиявии буҷетӣ, раванди татбиқи МваА дар кишвар самаранок нахоҳад шуд. Чудо кардани маблағгузорӣ аз буҷети ҷумҳурӣ ба баланд кардани натиҷанокии раванди арзёбӣ мусоидат менамояд.

Дар раванди таҳияи низоми ҳукукии МваА ва ташкили самараноки татбиқи он мебояд оиди қадамҳои зерин чораҷӯӣ намуд:

1. Таҳияи дастури методологӣ ва/ё дастурамал барои гузаронидани МваА ҲБС сатҳи миллӣ, соҳавӣ ва маҳал, ҳамчун замима ба “Тартиби гузаронидани МваА” (дар таҳрири нав).
2. Дохил намудани расми 11, дар сах.36 ҳамчун замима ба санади зерқонунӣ “Тартиби гузаронидани МваА”, ки он асоси муколама ва мубодилаи бозёфт ва тавсияҳо аз сатҳи минтақавӣ ба соҳавӣ ва миллӣ хоҳад шуд.
3. Таҳияи нақшаи стратегӣ барои солҳои 2024-2026 барои Котиботи Шӯрои миллии рушд ва гурӯҳҳои кории техникӣ (ГКТ) дар минтақаҳо.
4. Муайян кардани афзалиятҳо барои ҳар 6 моҳа ва тартиби нақшаи корӣ барои Котиботи Шӯрои миллии рушди назди Президенти ҶТ ва Гурӯҳҳои кории техникӣ.
5. Баргузориҳои омӯзиш ва бозомӯзии кормандони масъул оид ба Мва А дар минтақаҳо бо дастгирии шарикони рушд.
6. Ташкили Форуми миллӣ бахшида ба “Рушди устувори низоми МваА дар Тоҷикистон” дар 1 сол 2 маротиба. Мақсади Форум – натиҷабардории фаъолияти Гурӯҳҳои кории техникӣ дар минтақаҳо вобаста ба нақшаи фаъолияти онҳо ва бозомӯзии кормандон, мубодилаи афкор ва сабақҳои андӯхта байни коршиносони соҳавӣ, кормандони амалияи татбиқи ҲБС оиди санадҳои зерқонунии вобаста ба МваА, банақшагирии стратегӣ, таҳияи шаклҳои ягонаи ҷамъоварии маълумот хоҳад шуд.

2. МАҚСАД, ВАЗИФАҲО ВА МЕТОДОЛОГИЯИ ТАДҚИҚОТ

Мақсад ва вазифаҳо

Тадқиқоти мазкур баҳри муайян кардани вазъи кунунии низом ва раванди мониторинг ва арзёбии (МваА) ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегии (ХБС) сатҳи миллий, соҳавӣ, минтақавӣ ва ошкор намудани мушкилоти алоҳидаи он гузаронида шудааст.

Мақсади тадқиқот дар шакли возеҳ пайдо ва дарҷ кардани муаммоҳои ҷойдоштаи сатҳи уфуқӣ ва амудии қабули қарорҳо ва иҷроиши вазифаҳо дар раванди МваА буда, таҳия намудани тавсияҳои мушаххас баҳри такмили низоми МваА-и ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ яке аз вазифаҳои асосии тадқиқот мебошад.

Ба ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегии сатҳи миллий Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 (СМР 2030) ва Барномаҳои миёнамӯҳлати рушд барои солҳои 2016-2020 ва солҳои 2021-2025 (БМР 2016-2020 ва БМР 2021-2025); сатҳи соҳавӣ концепсия, стратегияҳо ва барномаҳои рушди соҳавӣ; сатҳи минтақавӣ барномаҳои рушди иҷтимоӣ-иқтисодии сатҳи маҳал (вилоятҳо, шаҳру ноҳияҳо) дохил мешаванд.

Методологияи тадқиқот

Дар раванди баргузори тадқиқот методологияи зерин истифода карда шудааст:

- Пурсиши нимсохторӣ (semi-structured interview) бо коршиносон, кормандони масъул оид ба МваА, аъзоёни гурӯҳи кории 13 (оид ба МваА) ва 14 (маблағгузориҳои ХРУ), намояндагони соҳаи илм, намояндагони шарикони рушд ва ҷомеаи шаҳрвандӣ;
- Пурсиши мустақими (онлайн) инфиродӣ;
- Гузаронидани 2 фокус-гурӯҳ бо кормандони масъули шӯъбаи иқтисод ва савдо дар вилоятҳои Суғд ва Хатлон.
- Таҳлили ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ, дастурҳо, ҳисобот ва таҷрибаҳои муваффақ дар ҳудуд ва берун аз марзи Тоҷикистон оид ба мониторинг ва арзёбӣ.

Фарогирии мусоҳиботи тадқиқот

ПУРСИШҲОИ НИМСОХТОРӢ

- 18 интервюи нимсохторӣ
2 намояндаи соҳаи илм
2 намояндаи ҷомеаи шаҳрвандӣ
2 намояндаи шарикони рушд
12 намояндаи вазорату идораҳо

ПУРСИШҲОИ ИНДИВИДУАЛИИ ОНЛАЙНӢ

- 24 намояндагони вазорату идораҳо, аъзоёни гурӯҳҳои кории байниидоравии 13 ва 14

ФОКУС-ГУРҶҲО

- 2 муҳокимаи фокус-гурӯҳӣ
26 иштирокчӣ аз шӯъбаҳои иқтисод дар ноҳияҳои вилояти Суғд ва Хатлон
12 иштирокчӣ дар вилояти Суғд
14 иштирокчӣ дар вилояти Хатлон

3. МАЪЛУМОТ ДАР БОРАИ БАНАҚШАГИРИИ СТРАТЕГӢ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

3.1. Ҷанбаи таърихӣ

Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 (СМР 2030)¹ ҳуҷҷати асосии банақшагирии стратегии сатҳи миллимебошад, ки ҳамаи стратегияҳо, барномаҳо ва нақшаҳои амал бо он мутобиқ карда мешаванд². Ҳуҷҷати мазкур бо назардошти тағйироти солҳои охир, ки дар кишвар ва ҷаҳон ба амал омадаанд, бахусус таъсири бӯҳрони молиявӣ иқтисодии ҷаҳонии солҳои 2007-2009 ба иқтисодиёти кишвар таҳия карда шудааст.

Ташаббуси таҳия ва қабули ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ аз ҷониби Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон баҳри рушди мутамарказонидаи кишвар бо назардошти таъсири омилҳои дохилӣ ва берунӣ, иқтидорҳо ва имкониятҳои мавҷудбуда зоҳир шудааст.

Банақшагирии стратегӣ дар кишвар аз соли 2018-2022 тибқи талаботи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи дурнамоҳои давлатӣ, концепсияҳо, стратегияҳо ва барномаҳои рушди иҷтимоӣ иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 8 июни соли 2018, № 1111 ва аз соли 2022 инҷониб тибқи талаботи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи банақшагирии стратегӣ ва дурнамозии давлатӣ» аз 25 майи соли 2022, № 724 ба роҳ монда шудааст.

Ташаккули низоми банақшагирии стратегӣ дар кишвар баъд аз ба даст овардани Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон оғоз ёфтааст. Қабули Ҳуҷҷати стратегии паст кардани сатҳи камбизоатӣ дар соли 1996 яке аз қадамҳои аввалини таҳияи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегии сатҳи милли мебошад. Дар расми 1 ҷараёни ҷанбаҳои таърихӣ низоми банақшагирии стратегӣ инъикос гардидааст.

Раванди татбиқи Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 (СМР-2030) дар се марҳила, яъне таҳия ва қабули се барномаи миёнамӯҳлати рушд барои солҳои 2016-2020, 2021-2025 ва 2026-2030 сурат мегирад. Айни замон, яъне дар давраи омода намудани таҳлили мазкур Барномаҳои миёнамӯҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025 мавриди амал қарор дорад.

¹ Бо қарори Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 декабри соли 2016 №636 тасдиқ шудааст.

² Моддаи 8, қисми 3-и Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи банақшагирии стратегӣ ва дурнамозии давлатӣ», аз 19 июли соли 2022, № 1894.

Чанбаҳои таърихӣ таҳия ва қабули ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ ва низоми татбиқи он дар Тоҷикистон

1993	Барномаи фаврии барқарорсозии дар Ҷумҳурии Тоҷикистон
1995	Барномаи ислоҳоти иқтисодӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 1995-2000
2002	Ҳуҷҷати Стратегияи паст кардани сатҳи камбизоатӣ (ҲСПСК) 2002-2006 қорӣ карда шуд Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таъсиси Раёсати мониторинги ҲСПСК дар сохтори Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон».
2003	Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Тартиби мониторинг ва арзёбии татбиқи ҲСПСК» қабул гардид. Дар ҳар як вазорату идора ва ҳукуматҳо шӯъбаҳои мониторинг ва арзёбӣ таъсис дода шуданд.
2004	Барномаи рушди иқтисодии Тоҷикистон то соли 2015
2005	Ҳукумати ҚТ бори аввал Стратегияи миллии рушд (СМР) 2005-2015-ро муаррифӣ кард. Дар доираи СМР ҲСПСК барои ҳар як давраи 3 сол аз нав дида баромада шуд
2007	Ҳуҷҷати Стратегияи паст кардани сатҳи камбизоатӣ (ҲСПСК) 2007-2009 таҳия ва қорӣ карда шуд
2007	Консепсияи Гузариши Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Рушди Устувор
2007	Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон № 355 аз 19 декабри соли 2007 «Дар бораи таъсиси Шӯрои миллии рушди назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон».
2008	Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон № 216 аз 2 май «Дар бораи мониторинг ва арзёбии татбиқи барномаи миёнамӯҳлат оиди паст кардани сатҳи камбизоатӣ». Вазорати рушди иқтисод ва савдои ҚТ ба ҳайси мақомоти иҷроия барои ташкил ва гузаронидани мониторинг ва арзёбии татбиқи стратегияҳои миёнамӯҳлати паст кардани сатҳи камбизоатӣ дар кишвар ваколатдор карда шуд.
2009	Нақшаи чорабиниҳои зиддибӯҳронӣ ва Нақшаи тадбирҳои иловагии зиддибӯҳронии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон
2010	Ҳуҷҷати Стратегияи паст кардани сатҳи камбизоатӣ барои солҳои 2010-2012
2012	“Стратегияи баланд бардоштани сатҳи зиндагии мардуми Тоҷикистон барои солҳои 2013-2015” тасвиб шуд. Ин охири ҲСПСК аст.
2016	СМР 2016-2030, Барномаҳои миёнамӯҳлати рушд (МРР) 2016-2020 қорӣ карда шуд.
2019	Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон №1282 аз 15 июли соли 2019 «Дар бораи Шӯрои миллии рушди назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон» ШМР дар Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон мақоми иҷроия оид ба ташкил ва гузаронидани мониторинг ва арзёбии татбиқи стратегияҳои миллии рушд ваколатдор таъин карда шуд.
2021	Барномаи миёнамӯҳлати рушд барои солҳои 2021-2025 қорӣ карда шуд.

3.2. Ташаккули низоми банақшагирии стратегӣ дар СМР то соли 2015, СМР то соли 2030 ва дастовардҳои онҳо.

Низоми банақшагирии стратегии кишвар дар ду марҳила ташаккул ёфтааст:

1. Давраи то соли 2015, ки дар ин давра се ҳуҷҷати стратегии паст кардани сатҳи камбизоатӣ ва ду барномаи баланд бардоштани сатҳи некуаҳволии мардум таҳия, қабул ва татбиқ карда шуданд.
2. Давраи аз соли 2015 то соли 2030, ки дар ин давра Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 таҳия гардида, мавриди амал қарор дорад.

Ин санадҳои асосии стратегӣ барои ташаккули низоми банақшагирии стратегӣ тавассути муайян кардани ҳадафу афзалиятҳои миллий дарозмӯҳлат ва миёнмӯҳлат, вазифаҳо ва тадбирҳо чиҳати расидан ба ҳадафу вазифаҳои муайяншуда замина гузошта, ба қабули қарорҳо ва тақсимути самараноки захираҳо мусоидат хоҳанд кард.

Бо мақсади фароҳам овардани замина барои рушди минбаъдаи кишвар Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2005 барои таҳияи ҳуҷҷати стратегии дарозмӯҳлати рушди иҷтимоию иқтисодӣ - Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015 (минбаъд – СМР 2015) ташаббус зоҳир намуд, ки барои ба низом даровардани раванди рушди кишвар дар дурнамои дарозмӯҳлат мутобиқи Мақсадҳои рушди ҳазорсола мусоидат намуд³.

СМР 2015 ҳамчун ҳуҷҷати асосии стратегии кишвар афзалият ва самтҳои умумии сиёсати давлатиро муайян намуд, ки ба ноил шудан ба рушди устувори иқтисодӣ, дастрасии осони аҳоли ба хизматрасониҳои заминавии иҷтимоӣ ва паст кардани сатҳи камбизоатӣ нигаронида шуда буд.

Ҳуҷҷати мазкур дар қиёс бо ҳуҷҷати қаблӣ оид ба паст кардани сатҳи камбизоатӣ таҷрибаи ҷаҳонии таҳия ва татбиқи чунин ҳуҷҷатҳои стратегӣ, тарзу усулҳои комилан нави таъмини рушд ва сабақ ва хулосаҳои давраҳои гузаштаи рушди кишвар, инчунин воқеияти мавҷуда ва дурнамои рушдро ба инобат гирифт.

СМР 2030 дар асоси муқаррароти Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи дурнамоҳои давлатӣ, концепсияҳо, стратегияҳо ва барномаҳои рушди иҷтимоию иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон”⁴ ва мутобиқи ҳадафҳои

³ Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015, саҳ. 4

⁴ Қонуни мазкур бо қарори Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 8 июни соли 2018, № 1111 қабул карда шуд, ва бо қарори Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 августи соли 2018, № 568 ҷонибдорӣ карда шуд.

дарозмуҳлат ва афзалиятҳои рушди кишвар таҳия гардидааст. Ҳуҷҷати мазкур бо назардошти тағйироти солҳои охир, ки дар кишвар ва ҷаҳон ба амал омадаанд, бахусус таъсири бӯҳронҳои молиявӣ ва иқтисодии ҷаҳонии солҳои 2007-2009 ба иқтисодиёти кишвар таҳия карда шудааст.

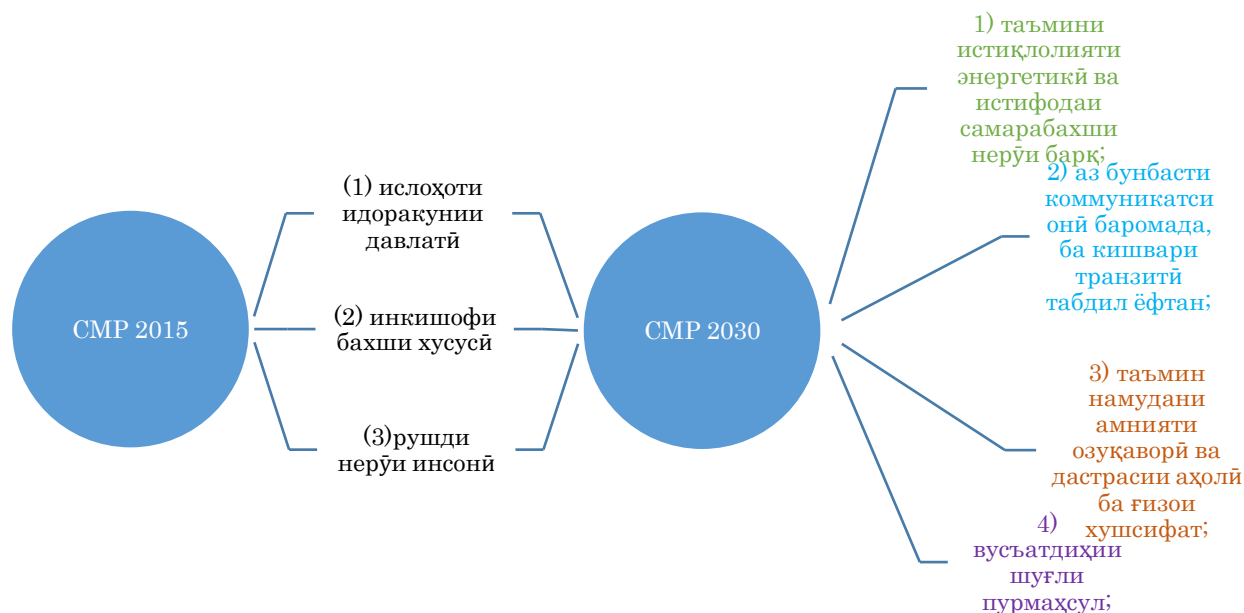
СМР-2030 инчунин, ӯҳдадориҳои байналмилалӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба Рӯзномаи асри XXI ва Ҳадафҳои рушди устуворро (ХРУ), ки дар ҷаласаи 70-уми Ассамблеяи Генералии СММ моҳи сентябри соли 2015 тасдиқ шудаанд, ба инобат мегирад⁵.

Ҳамаи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ амалкунанда ва таҳияшавандаи сатҳи миллӣ, соҳавӣ ва минтақавӣ, инчунин фаъолияти ҳамаи мақомоти идоракунии давлатӣ ба СМР 2030 асос ёфтаанд. СМР - 2030 барои муошират бо сохтори хусусӣ, ташкилоти ҷамъиятӣ ва шарикони рушд - воситаи асосӣ ба ҳисоб меравад.

СМР-2030 дар асоси мантиқи СМР 2015 ва инкишофи самтҳои афзалиятноки рушди миллӣ, ки дар он инъикос ёфта буданд, таҳия шудаанд, ки асоси онро (1) ислоҳоти идоракунии давлатӣ; (2) инкишофи бахши хусусӣ ва ҷалби сармоягузорӣ; (3) рушди нерӯи инсонӣ ташкил медиҳад. (расми 2.)

Расми 2.

РОБИТАИ МАНТИҚИИ СМР 2030 ВА СМР 2015

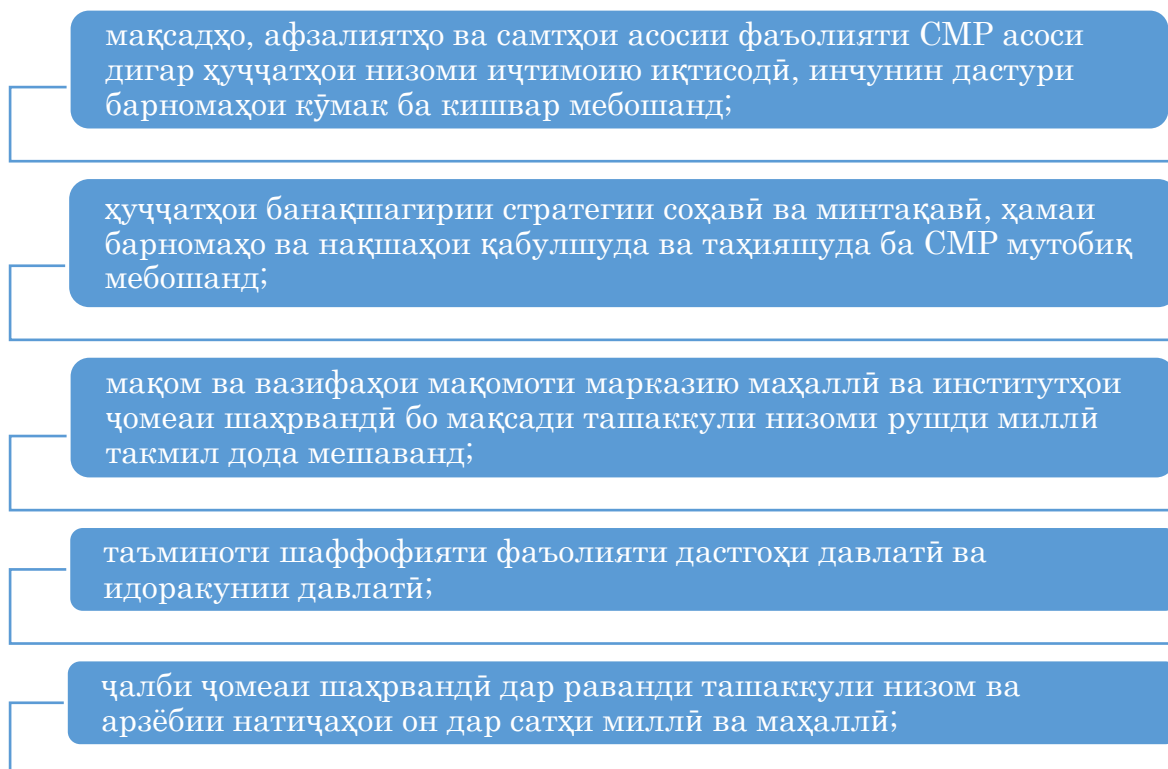
Таҷрибаи амалисозии СМР-2015 нишон дод, ки он як равиши маҷмӯӣ нисбат ба бунёди низоми рушди миллӣ дар асоси сохтори дақиқи амудии ҳамаи ҳуҷҷатҳо, барномаҳо ва

⁵ Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, саҳ.5.

нақшаҳои стратегӣ ба ҳисоб меравад. СМР 2030 роҳнамоии ислохотро дар тамоми сатҳи идоракунии давлатӣ, ҳам соҳавӣ ва ҳам ҳудудӣ таъмин мекунад⁶.

Расми 3.

ПРИНЦИПҲОИ АСОСИИ СМР 2015 ВА СМР 2030

Дар СМР 2015 ҳадафи миллӣ гузошта шудааст: нигоҳ доштани суботи сиёсӣ, ноил шудан ба некӯаҳволии иқтисодӣ ва бехбудии иҷтимоии шаҳрвандони Тоҷикистон дар зери афзалияти принципҳои озодӣ, шаъну шарафи инсон ва имкониятҳои баробар барои татбиқи нерӯи ҳар як шахс. Дар расми 3. принципҳои асосии СМР 2015 инъикос карда шудаанд, ки дар раванди таҳия ва татбиқи СМР 2030 низ афзалият доштанд.

Расми 4.

⁶ Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, саҳ.12

Дар расми 4 хусусиятҳои мусбии СМР 2015 оварда шудаанд, ки дар раванди таҳияи СМР 2030 низ, замина гузоштанд.

- 1) Стратегия - ҳуҷҷати мукаммали банақшагирӣ мебошад, ки дар он дурнамои дарозмӯҳлати рушди иҷтимоӣ ва иқтисодӣ бо барномаи васеи ислоҳот ва самтҳои афзалиятноки кишвар инъикос аст.
- 2) СМР бо назардошти ҳамоҳангии пурра бо рӯзномаи байналмиллалӣ ва нишондиҳандаҳои Ҳадафҳои рушди ҳазорсола таҳия шудааст, ки дастрасӣ ба ин нишондиҳандаҳо мавқеи ҷумҳуриро дар арсаи байналмиллалӣ устувор ва назаррас менамояд.
- 3) Дар СМР ҷамъи масъалаҳо аз нуқтаи назари низоми ягонаи мукамал бо истифода аз самтҳои байнисоҳавӣ баррасӣ карда шудааст, ки ин замина ба самаранокии чораҳои андешида мебошад.
- 4) Дар СМР замина ба ташаккулдиҳии низоми махсуси мониторинги доимӣ тавассути мониторинг ва арзёбии барномаҳои миёнамӯҳлат гузошта шудааст, ки барои самаранокӣ ва таъсирнокии лоиҳаҳо ва чорабиниҳои банақша гирифташуда мусоидат мекунад.
- 5) СМР муколамаи кушодро бо ҷалби ҷомеаи шахрвандӣ, бахши хусусӣ ва шарикони рушдро таъмин менамояд, ки ба ҳамкориҳои судманди ҳамаҷониба мусоидат менамояд.

Ин хусусиятҳо асоснок ва тавонманд будани дурнамои дарозмӯҳлатро, ки солҳои 2005-2007 барои то соли 2015 таҳия шуда буданд, тасдиқ намуд. Маълумоти макроиқтисодӣ ва иҷтимоӣ тасдиқ карданд, ки, аз ҳафт индикатори макроиқтисодӣ ва иҷтимоии СМР-2015, аз рӯи ҷаҳортои аз ҳама муҳимтарин индикаторҳои мақсаднок пешравиҳои назаррас ба даст омаданд (нигаред ба расми 5):

Расми 5.

ДАСТОВАРДҲОИ ТАТБИҚИ СМР 2015

Сатҳи камбизоатӣ қариб 2 маротиба коҳиш дода шуд (аз 53 фоиз соли 2007 то 31 фоиз соли 2015)			
ба ҳисоби миёна афзоиши устувори иқтисодӣ дар сатҳи 7 фоиз дар як сол таъмин гардид	суботи макроиқтисодӣ ба даст омад, сатҳи таваррум то рақамҳои ягона паст карда шуд	бюҷети солонаи давлатӣ қариб 9 баробар афзоиш ёфта, қасри он дар сатҳи ним фоизи ММД нигоҳ дошта шуд	даромад ба таври назаррас зиёд шуд, имкониятҳои зиёди бюҷетӣ, ки ба равона сохтани маблағҳои бештар ба рушди нерӯи инсонӣ имкон медиҳад, афзоиш ёфтанд.

3.3. Чараёни таҳияи Стратегияи миллии рушд то соли 2030

Таҳияи СМР-2030 дар доираи Шӯрои миллии рушди назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон⁷ сурат гирифт. Майдони муколамаи озоди давлат ва ҷомеаи шахрвандӣ, аз ҷумла гурӯҳҳои қорӣ байниидоравӣ сатҳи роҳбарикунанда ва техникӣ бо ҷалби намоёндогони вазорату идораҳо, ташкилоти ҷомеаи шахрвандӣ, парлумон, доираҳои илмӣ ва қоршиносони соҳавӣ мавриди истифода қарор дода шуданд. Инчунин гурӯҳҳои қорӣ бо ҷалби қоршиносони соҳаҳои гуногун ташкил қарда шуда буд.

Раванди таҳияи ҳуҷҷати стратегӣ таҳти роҳбарии мустақим ва ҳамоҳангсозии фаъолият байни ҳамаи шарикон ва ВРИС бо дастгирии БРСММ ва дигар шарикони рушд сурат гирифт. Ҳангоми таҳияи СМР 2030 ба ҳамгироии ҳадафҳо ва вазифаҳои ҚРР ва ҚРУ ба ҳуҷҷати асосии стратегӣ таваҷҷӯҳи махсус дода шуд. Раванди таҳияи СМР 2030 марҳилаҳои гуногунро дар бар мегирад, ки ин қадамҳо дар расми 3 инъикос шудааст.

Расми 6.

Тавсифи қадамҳо дар чараёни таҳияи СМР 2030

1. **Биниш ва гузоштани ҳадафҳо:** Мақомоти ваколатдори давлатӣ ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон тавассути ташкил намудани гурӯҳи қорӣ, бо ҷалби қоршиносони соҳа ва дастгирии шарикони рушд, иқтидорҳои мавҷуда дурнамои дарозмуддат ва ҳадафҳои

⁷ Шӯрои миллии рушд назди Президенти ҚТ бо фармони Президенти ҚТ №355 аз 19 декабри соли 2007 таъсис дода шудааст. Низомномаи Шӯро бо фармони Президенти ҚТ №1282 аз 15 июли соли 2019 дар таҳрири нав тасдиқ шудааст.

умумии рушди кишварро бо назардошти таъсири омилҳои дохилӣ ва берунӣ муайян мекунанд.

2. *Чамъоварӣ ва таҳлили маълумот:* Тадқиқот ва чамъоварии маълумот барои арзёбии вазъи кунунии иқтисодиёт, ҷомеа ва муҳити зисти кишвар аз ҷониби гурӯҳи корӣ гузаронида мешавад. Ин таҳлил чамъоварии маълумоти соҳа ва муайян кардани ҷиҳатҳои қавӣ, заиф, имкониятҳо ва мушкилотро дар бар мегирад, ки тибқи тартиби муқарраргардида ҳамчун мақоми ваколатдор ва мутассадӣ -Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳайси ҷамоаҳангсоз таъин карда мешавад. Дар ин раванд, инчунин натиҷагирӣ аз фаъолияти пешина ва сабақҳои андӯхта аз ҷараёни иҷроии стратегия ва нақшаи амали қаблӣ ба назар гирифта мешаванд.

3. *Машваратҳо бо ҷонибҳои манфиатдор:* Машваратҳо бо доираи васеи ҷонибҳои манфиатдор, коршиносони соҳа (дар ҳайати гурӯҳи корӣ) аз ҷумла хизматчиёни давлатӣ, созмонҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ, намояндагони бахши хусусӣ ва шарикони рушд гузаронида мешаванд. Саҳми онҳо барои таъмини фарогирӣ ва муттаҳид сохтани дурнамо оид ба афзалиятҳои рушд пешбинӣ шудааст.

4. *Таҳияи стратегия аз рӯи афзалиятҳои соҳавӣ:* Дар асоси таҳлил ва машварат, самтҳои афзалиятноки муайяншуда дар соҳаҳои иҷтимоӣ-иқтисодии кишвар барои ҳалли мушкилоти муайяншуда ва ноил шудан ба ҳадафҳои рушд таҳия карда мешаванд. Ин барномаҳо соҳаҳои гуногун, аз қабili иқтисод, маориф, тандурустӣ, инфрасохтор ва устувории экологиро фаро мегиранд.

5. *Муайян кардани нишондиҳандаҳо (индикаторҳо):* Муайян ва тартиб додани ҷадвали индикаторҳо барои индикаторҳои сатҳи байналмилалӣ барои қиёси байналмилалӣ; б) индикаторҳои миллӣ (макроиндикаторҳо ва индикаторҳои қисмҳои СМР-2030, ки бо ҳисоботдиҳии давлатии оморӣ тасдиқ шудаанд, аз ҷумла ХРУ барои муқоиса бо афзалиятҳои асосии Блокҳо ва Бахшҳои СМР-2030 барои муайян намудани тағйироти хос, тамоюлҳо ва мушкилот дар рафти амалисозии СМР-2030, аз ҷумла барои муайян намудани тарафҳои заиф ва қавӣ, имкониятҳо ва таҳдидҳо мавриди истифода қарор дода мешаванд. Индикаторҳои миллӣ нишондиҳандаҳои зеринро дар бар мегиранд: индикаторҳои пайгирии (ба муҳлат ва тадбирҳои мушаххас алоқаманд) пешрафт дар амалисозии тадбирҳои андешидашуда, инчунин индикаторҳои таъсир (индикаторҳои арзёбӣ), ки дар асоси онҳо арзёбии сифатӣ ва миқдории тағйирот ташаккул ёфта, ҳамчун базаи маълумот барои қабули қарор ва асосноккунии афзалиятҳои нав хизмат мекунанд. Индикаторҳои пайгирии СМР-2030 (маротибае дар панҷ сол) дар Индикаторҳои Натиҷаҳои татбиқи Барномаҳои миёнамуҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон (солҳои 2016-2020, 2021-2025 ва 2026-2030) асос меёбанд.

6. *Мониторинг ва арзёбӣ.* Механизмҳои мониторинг ва арзёбӣ барои пайгирии пешрафт ба ҳадафҳо ва ворид кардани ислоҳоти зарурӣ таъсис дода шудаанд. Арзёбии мунтазам гузаронида мешавад, то боварӣ ҳосил кунад, ки стратегия бо мурури замон мувофиқ ва самаранок боқӣ мемонад. Мониторинг ва арзёбӣ дар асоси нақшаи амалиёт ё худ матриса ташкил ва таҳия карда мешавад, ки дар он амалҳои мушаххас, ҳадафҳо ва муҳлатҳои ноил

шудан ба ҳадафҳо пешбинӣ шудаанд. Ин нақша метавонад афзалият додани бахшҳо ё лоиҳаҳои муайян, сафарбаркунии захираҳо ва таъсиси механизмҳои ҳамохангиро дар бар гирад.

7. Тасдиқ ва қабул: Стратегияи миллии рушд аз ҷониби мақомоти дахлдор, ба мисли Ҳукумати кишвар ё Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олӣ баррасӣ ва тасдиқ карда мешавад. Пас аз қабул шудан, он барои сиёсатмадорон ҳуҷҷати роҳнамо мегардад, ки харитаи роҳи рушди кишварро то соли 2030 муайян мекунад. Дар маҷмӯъ, ин раванд таҳлили ҳамаҷонибаи вазъи кишвар, ҷалби ҷонибҳои манфиатдор, таҳияи сиёсат, банақшагирии татбиқ ва мониторинг ва арзёбии доимиро барои таъмини татбиқи бомуваффақияти стратегия дар бар мегирад.

3.4. Шарҳи Стратегияи миллии рушд ва Барномаи миёнамӯҳлати рушд

Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 (СМР-2030) соли 2016 мавриди иҷро қарор гирифт. Ҳадафи ниҳии СМР-2030 баланд бардоштани сатҳи зиндагӣ ва некӯаҳволии аҳоли тавассути рушди устувори иқтисодӣ мебошад. Стратегия аз ҷаҳор ҳадафи стратегияи рушд иборат мебошад, ки ҳадафи чоруми он соли 2018 аз ҷониби Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ҷаноби Олӣ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҷиҳати суръат бахшидан ба раванди саноатикунории босуръати кишвар пешниҳод карда шуд:

Расми 7.

ҲАДАФҲОИ АСОСИИ СМР 2030 (ОХИРОН)

Дар навбати худ, дар асоси СМР 2030 се Барномаҳои миёнамӯҳлати рушд барои солҳои 2016-2020, 2021-2025 ва 2026-2030 таҳия ва татбиқ карда мешавад .

- БРМ 2016-2020 ба такмили сиёсати иқтисодӣ ва заминаи институтсионалӣ, аз ҷумла таълиму тарбия барои фароҳам овардани шароити зарурӣ барои рушд нигаронида шудааст;
- БРМ 2021-2025 таҳкими иқтисодии институтсионалиро ба итмом мерасонад ва ба

сафарбар намудани сармоягузорӣ ба инфрасохтор ва баҳши воқеӣ ҳамчун асоси рушди иқтисодӣ таваҷҷуҳ мекунад;

- БРМ 2026-2030 ба гузариш аз сармоягузорӣ дар асоси рушди саноат ба рушд дар асоси дониш ва навоарӣ таваҷҷуҳ мекунад.

Ҷадвали 1.

МУҚОИСАИ АФЗАЛИЯТҲОИ СТРАТЕГИИ БРМ

БРМ 2016-2020	БРМ 2021-2025 ⁸
• Баланд бардоштани самаранокӣ ва гуногуншаклии истифодаи захираву иқтидорҳои баҳши воқеии иқтисодиёт; • Такмили идоракунии давлатӣ барои рушд; • Ташаккули низоми нави институтсионалии дастгирии баҳши хусусӣ ва тағйири кулӣ дар муҳити соҳибкорӣ ва фазои сармоягузорӣ; • Баланд бардоштани самаранокии сармояи инсонӣ, табиӣ, ҷисмонӣ ва рӯҳӣ; • Ба таври васеъ татбиқ намудани принципҳои «иқтисодиёти сабз».	• Таъмини суботи макроиқтисодӣ • Баланд бардоштани самаранокии истифодаи захираҳои миллии тавассути татбиқи принципҳои иқтисоди «сабз»; • Таҳкими заминаи институтсионалии иқтисоди миллии ва ба расмӣ даровардани он дар асоси татбиқи васеи технологияҳои рақамӣ; • Таъмини ҳуқуқҳои инсон, қонун ва муқовимат бо ғасод; • Рушди сармояи инсонӣ ва баланд бардоштани сифати хизматрасониҳои иҷтимоӣ; • Фароҳам овардани шароити мусоид барои ҷалби сармояи дохилӣ ва хориҷӣ; • Рушди мутавозини минтақавӣ

3.5. Афзалият ва принципҳои СМР-2030

СМР-2030 дар назар дорад, ки барои амалисозии ҳадафҳои асосии он, афзалиятҳои зерин (расми 8.) ниҳодҳои ҳамохангсоз ва масъулияти мақомоти идоракунии давлатӣ, баҳши хусусӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ бояд нақши муҳим дошта бошанд.

Расми 8.

ДАҲ АФЗАЛИЯТҲОИ СМР -2030

⁸ Харитаи роҳ оид ба маблағгузориҳои Ҳадафҳои рушди устувор (ҲРҲ) дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, саҳ.21. дар асоси БРМ 2016-2020, БРМ 2021-2025.

Фаъолияти ниҳодҳои мазкур дар низоми миллии баҳодихӣ ва ояндабинии рушд, муайянсозии вазифаҳои кутоҳмуҳлат ва дарозмуҳлат ва мутаносибан нақшаҳои татбиқи онҳо асос меёбад.

Умуман, ҳуҷҷати мазкур ҳамчун нақшаи амалии директивӣ барои тамоми мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва нақшаи амалии индикативӣ барои баҳши хусусӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ баромад мекунад ва барномаҳои кӯмаки техникӣ ва молиявии кишвар бар он асос меёбанд. Таъмини рушди устувори кишвар интихоби принципҳои илман асоснокшудаи заминавии тараққиёти минбаъдаи иқтисодии миллий ва ҷомеаро дар назар дорад⁹.

СМР 2030 бо назардошти омилҳои тағйирёбии босуръати симои геосиёсӣ, геоиқтисодӣ ва технологияи ҷаҳони муосир таҳия шудааст, ки таъмини рушди иқтисодии устуворро бо чораҳои пешгирикунандаи таъмини амнияти миллий масъалагузорӣ намудааст. Аз ин рӯ се принципи асосии рушди минбаъда дар стратегия пешбинӣ карда шудааст (расми 9.)

Расми 9.

4. НИЗОМИ ҚОНУНГУЗОРӢ ВА ИНСТИТУТСИОНАЛИИ ТАШАККУЛИ ЗАМИНАИ ҲУҚУҚИИ МОНИТОРИНГ ВА АРЗЁБӢ

Заминаи ташаккули низоми мониторинг ва арзёбии ҳуҷҷатҳои банақшагири стратегӣ - Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи банақшагирии стратегӣ ва дурнамасозии давлатӣ» мебошад, ки он дар таҳрири нав 25 майи соли 2022, таҳти №724 қабул гардида, амал менамояд.

Дар заминаи қонуни мазкур 8 санади зерқонунӣ таҳия мегардад, ки 2 адади он бо қарорҳои дахлдори ҲҚТ ба ҳолати 1 марти соли 2024 қабул шуда, боқимонда дар баррасии вазорату

⁹ Стратегияи миллии рушди Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, сах.6.

идораҳо қарор доранд (ҷадвали 2.)

Дар татбиқи СМР-2015 сабаки муҳим андӯхта шуд, ки ҳангоми мониторинг ва арзёбии ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ на танҳо раванди иҷрои чорабиниҳо, балки натиҷаҳои татбиқи онҳо низ бояд арзёбӣ шаванд. Аз ин рӯ, ҳамчун шарт асосии татбиқи бомуваффақияти СМР-2030 ташаккули низоми миллии арзёбии самаранокӣ ва дурнамозии рушд муайян карда шуд¹⁰.

Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи то соли 2030 дар асоси Тартиби таҳияи дурнамоҳои давлатӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 28 апрели соли 2023, №168 тасдиқ шудааст, мониторинг ва арзёбӣ карда мешавад.

Инчунин ҳамчун асос ба низоми қонунгузорӣ ва институтсионалии ташаккули заминаи ҳуқуқии мониторинг ва арзёбии ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегии Ҷумҳурии Тоҷикистон чунин натиҷаҳо таъсири худро расониданд: таҳияи Ҳисоботи ихтиёрии миллий оид ба татбиқи БМР барои солҳои 2016-2020 (соли 2017), Ҳисоботи миллий оид ба рафти татбиқи ҳуҷҷатҳои стратегии кишвар дар ҳошияи Ҳадафҳои рушди устувор (соли 2018), гузаронидани шарҳи татбиқи БМР барои солҳои 2016-2020 (соли 2020-2021).

Ҷадвали 2.

Санадҳои зерқонунӣ дар доираи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи банақшагирии стратегӣ ва дурнамозии давлатӣ»

№	Номи санади зерқонунӣ	Санаи тасдиқ	Рақами ҳуҷҷат
1	Қарори ҲҚТ "Дар бораи муайян намудани мақоми ваколатдори давлатӣ оид ба банақшагирии стратегӣ ва дурнамозии давлатӣ"	27 март соли 2023	№119
2	Қарори ҲҚТ "Дар бораи Тартиби таҳияи дурнамоҳои давлатӣ"	28 апрели соли 2023	№168
3	Лоиҳаи "Тартиби таҳия ва тасдиқи ҲБС сатҳи миллий"	Дар раванди баррасӣ ба ҳолати 1 март соли 2024	
4	Лоиҳаи "Тартиби таҳия ва тасдиқи ҲБС сатҳи соҳавӣ"		
5	Лоиҳаи "Тартиби таҳия ва тасдиқи ҲБС сатҳи маҳаллӣ"		
6	Лоиҳаи "Тартиби гузаронидани мониторинг ва арзёбии ҲБС дар Тоҷикистон"		
7	Лоиҳаи "Таҳия ва тасҳеҳи Консепсияҳо дар ҚТ"		
8	Лоиҳаи "Нақшаи таҳияи ҲБС"		

Бозёфт: Санадҳои зерқонунии таҳияшудаистода, ба татбиқи қонуни ҚТ «Дар бораи банақшагирии стратегӣ ва дурнамозии давлатӣ» равона шудаанд. Аммо бо сабаби он, ки ҳар яки онҳо дар мавриди гуногун ва бе ҷалби мутахассисоне, ки бо онҳо дар

¹⁰ Стратегияи миллии рушди Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, саҳ.15.

ҷойҳо қорбарӣ менамоянд, таҳия ва тасдиқ мешаванд - принципи ягонагӣ ва воқеияти тартибҳо баҳри иҷроии самаранок роия қарда намешавад. Тартибҳои таҳияшуда истода, давраи санҷиширо намегузаранд, ва ба сатҳи маҳал баъди тасдиқ равона мешаванд.

Тавсия: Дар қараёни таҳияи санадҳои зерқонунӣ ташикли гурӯҳи қорӣ бо қалби ҳуқуқиносони Вазорати адлия ва иҷроқунандагони санадҳо, баҳри озмоиши амалӣ дар минтақаҳо ва мувофиқа бо дигар санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ пеш аз пешниҳоди санад барои тасдиқ - самаранокӣ ва натиҷанокии иҷроии онро таъмин хоҳад қард. Дар самти таҳлил ва таҳияи санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ қалби расмии Гурӯҳҳои қорӣи байниидоравии мутобиқ ба мавзӯи санад, аз қониби Қотиботи Шӯрои миллӣ ва ВРИС низ мусоидат хоҳад намуд.

5. ТАҲИЯИ НИЗОМИ ҲУҚУҚИИ МОНИТОРИНГ ВА АРЗЁБӢ (М&А)

5.1. Тартиби гузаронидани мониторинг ва арзёбии ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Тартиби гузаронидани М&А-ии ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар асоси “Қоидаҳои гузаронидани мониторинг ва арзёбии татбиқи ҳуҷҷатҳои стратегӣи сатҳи миллӣ, барномаҳои соҳавӣ ва минтақавии рушд”, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 29 декабри соли 2018, таҳти №615 тасдиқ шудааст, қабул ва тасдиқ гардиданд.

Аз қониби ВРИС ва дигар вазорату идораҳои дахлдор лоиҳаи «Тартиби гузаронидани мониторинг ва арзёбии ҲБС дар Тоҷикистон» дар таҳрири нав, дар қараёни таҳия қарор дорад, ки то охири соли 2024 мувофиқа ва тасдиқ хоҳад шуд.

Тартиб барои ба низоми ягона даровардани раванди таҳияи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣи сатҳи маҳал ва тақвият бахшидани раванди ҳамохангсозии онҳо ба ҳадафу афзалиятҳои ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣи сатҳи миллӣ, соҳавӣ (Стратегия ва барномаҳои миллӣ ва соҳавӣ рушд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон) ва уҳдадорҳои байналмилалӣ, ки аз қониби Ҷумҳурии Тоҷикистон эътироф гардидаанд, омода шуда истодааст.

Бозёфт: Дар амалия М&А-ии ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ (то таҳия ва тасдиқи тартиб дар таҳрири нав) дар асоси қарори №615 амалӣ қарда мешавад. Дар раванди мувофиқа намудани натиҷаҳои М&А дар сатҳи маҳал, соҳа ва миллӣ мушкилот ба вуҷуд меояд, ки он ба набудани шакли ягонаи тасдиқшудаи ҷамъовариӣ маълумот (бо назардошти нишондиҳандаҳои миқдорӣ ва сифатӣ) асос ёфтааст. Ин яке аз мушкилоте буд, ки ба зарурияти таҳияи тартиби нав оид ба гузаронидани М&А замина гузошт.

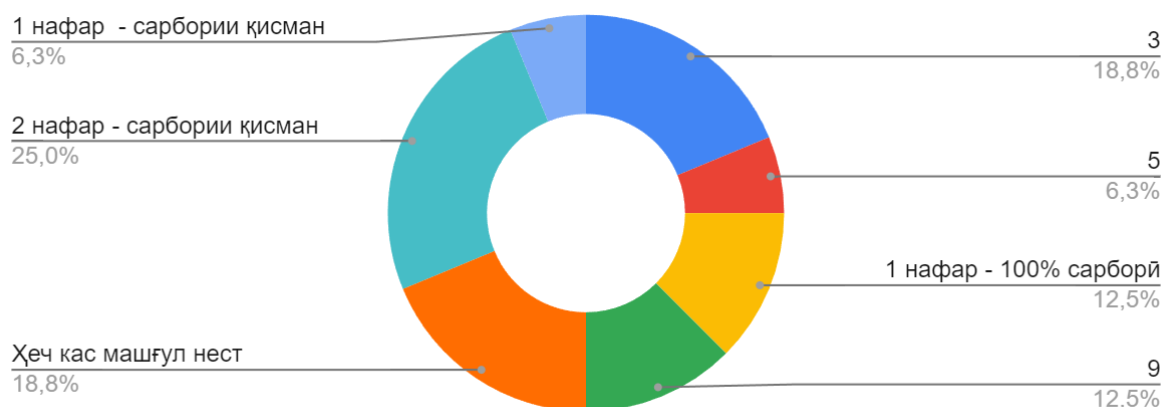
5.2. Воҳидҳои сохторӣ ва/ё кормандони масъул дар вазоратҳо, МИХД-и вилоятҳо, шаҳрҳо ва ноҳияҳо (доираи масъулияти онҳо, шумораи кормандон)

Таҳлили натиҷаҳои тадқиқот нишон доданд, ки дар аксарияти вазорату идораҳо, МИХД-и вилоятҳо, шаҳрҳо ва ноҳияҳо шӯъбаи банақшагирӣ бо мониторинг ва арзёбӣ машғул мешаванд. Алалхусус дар Вазорати рушди иқтисод ва савдо “Раёсати рушди минтақаҳо ва мониторинги иҷрои барномаҳои миллӣ” фаъолият мебарад, ки он дар самти мониторинг ва арзёбии иҷрои барномаҳои сатҳи миллӣ, соҳавӣ ва минтақавӣ қарббарӣ менамояд. Дар сатҳи вилоятӣ ин вазифа ба зиммаи кормандони Раёсати рушди иқтисод ва савдои МИХД-и вилоят, ва дар шаҳру ноҳияҳо ба зиммаи кормандони шӯъбаи иқтисоди МИХД-и шаҳру ноҳия вогузошта мешавад.

Дар натиҷаи пурсиш аксарияти пурсидашудагон – 25 Ҷоиз (аз 24 намоёнҳои вазорату идораҳо) таъкид карданд, ки дар шӯъбаи вазорат/идораи онҳо - 2 нафар бо сарбории қисман барои М&А вазифадор ҳастанд, 18,8 Ҷоиз оиди ҷалби 3 нафар дар раёсатҳои

Диаграммаи 1.

Шумораи кормандони М&А бо сарборӣ дар вазорату идораҳои дахлдор

вазорату идораашон маълумот доданд ва чунин теъдод (18,8 Ҷоиз) оиди набудани корманди масъул дар вазорат/раёсат/идора оиди М&А-ии ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ маълумот доданд.

Пурсиш дар ҷараёни фокус-гурӯҳҳо сатҳи баланди ҷойивазкунии кадрҳо ва коҳиши онҳоро дар минтақаҳо ҳам дар шӯъбаҳои иқтисод ва ҳам дар зерсохторҳои вазорату идораҳо муайян кард. Сабаби асосиро пурсидашавандагон дар паст будани маоши кормандони сохторҳои давлатӣ ва сарбории зиёди онҳо инъикос карданд.

Таҳлили таҷрибаи дигар сохтори давлатӣ – Бонки Миллии Тоҷикистон муайян кард, ки низомӣ қор бо кадрҳо дар ин сохтор қуллан фарқ мекунад, ки он барои омода кардани кадрҳои болаёқат, бозомӯзии доимии онҳо ва маоши ба сатҳи дониш, малака ва таҷриба

мутобиқ муаммои коҳиши шумораи кадрҳоро аз байн мебарад.

Ин таҷрибаро метавон дар низоми кор бо кадрҳои сохторҳои марбут ба МваА низ истифода бурд. Зеро аз сифати раванди банақшагирӣ ва МваА - самаранокӣ ва натиҷанокии иҷрои БМР барои солҳои 2021-2025 ва барномаҳои рушди иҷтимоию иқтисодии вилоятҳо, шаҳру ноҳияҳо вобастагии зич дорад. Дар навбати худ, иҷроиши самаранокӣ барномаҳои таҳияшуда ба рушди иқтисод ва савдо, баланд шудани ҳаҷми маҷмуи маҳсулоти минтақавӣ (МММ) ва маҷмуи маҳсулоти дохилӣ (ММД) таъсири мусбӣ расонида, хароҷотро барои рушди иқтисодии зехнии кормандони масъули МваА асоснок менамояд.

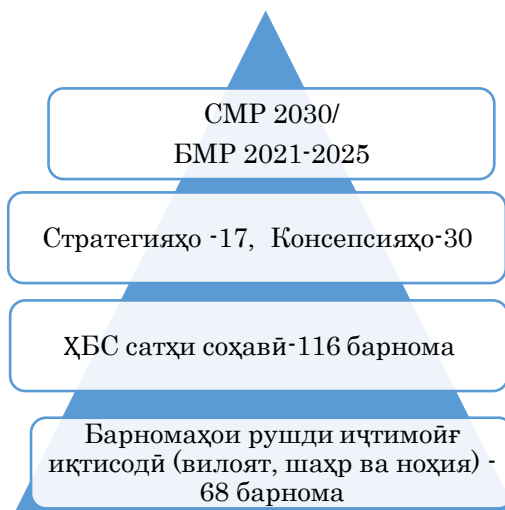
Бозёфт: Пурсиш нишон дод, ки дар ягон вазорату идораҳо корманди масъули махсус бо 100% сарборӣ танҳо бо М&А вобаста карда нашудааст. Дар аксар маврид, ин вазифа ҳамчун сарбории иловагӣ ба кормандони соҳаи банақшагирӣ ва таҳлил вогузор карда мешавад. Мувофиқи тавсияҳои кормандони масъули минтақавӣ – ҷудо намудани кормандони алоҳида, ки танҳо бо МваА машғул ҳастанд, сифати корро баланд ва сарбории иловагиро кам хоҳад кард. Ин иқдом инчунин баҳри корбарии зич бо зерсохторҳои вазорату идораҳо дар ноҳияҳо мусоидат мекунад.

5.3. Ҳамоҳангии ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегии сатҳи миллӣ, соҳавӣ ва маҳаллӣ

Диаграммаи 2.

Робита байни ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ

Ҳуҷҷатҳои банақшагирии сатҳи миллӣ, соҳавӣ ва маҳаллӣ дар асоси афзалиятҳои соҳавӣ ва минтақавӣ бо назардошти равандҳо, вазифаҳо ва чораҳои дар СМР 2030 ва БМР барои солҳои 2016-2020/БМР барои солҳои 2021-2025 инъикосгардида, вобаста бо хусусиятҳои хоси соҳа ва минтақа таҳия ва тасдиқ карда шудаанд. Барномаҳои рушди

иҷтимоию иқтисодии маҳал дар асоси муаммоҳои дар вилоятҳо, шаҳру ноҳияҳо ҷойдошта ва назардошти афзалиятҳои СМР 2030 ва БМР барои солҳои 2016-2020/БМР барои солҳои 2021-2025 таҳия, тасдиқ ва амалӣ шуда истодаанд.

Ҳамоҳангии ҲБС сатҳи миллӣ, соҳавӣ ва маҳаллӣ ба Вазорати рушди иқтисод ва савдо ва

раёсатҳои дахлдори он вогузор карда шудааст.

Ҳамзамон барои таъмини ҳамоҳангӣ дар раванди татбиқи ҳадафҳои дарозмуҳлати рушди миллий мутобиқ ба ҲРУ Шӯрои миллии рушди назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 14 гурӯҳи қорӣ байниидоравӣ он¹¹ таъсис дода шудаанд, ки вазифаи асосии онҳо аз таҳлили чараёни амалишавии ҲБС соҳавӣ ва маҳал мувофиқи ҳадафҳо ва вазифаҳои афзалиятноки СМР - 2030 иборат мебошад¹². Вазорати рушди иқтисод ва савдо котиботи Шӯро, яъне мақоми қорӣ Шӯро ба ҳисоб рафта, фаъолияти иттилоотӣ таҳлилий, ҳуқуқӣ, инчунин ташкилию техникаи Шӯро таъмин менамояд.

Нақши асосии Котиботи Шӯро пеш аз ҳама дар ҳамоҳанг сохтани рафти татбиқи Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, барномаҳои миёнамӯҳлати рушди ҚТ, Ҳадафҳои рушди устувор ва фаъолияти гурӯҳҳои байниидоравӣ, ҳамчунин роҳандозӣ намудани ҳамкориҳои байни гурӯҳҳои қорӣ байниидоравӣ бо шарикони рушд, ниҳодҳои байналмилалӣ ва дигар ҷонибҳои манфиатдор ҷиҳати таъмини рушди устувори иқтисодии кишвар таҷассум меёбад.

Расми 10¹³

Сатҳи миллии банақшагирии стратегӣ (СМР/БМР) низом ва дастурҳои умумиро муқаррар мекунад, ки барои ба ноил шудан ба мақсадҳо ва афзалиятҳои муайяншуда мусоидат менамоянд. Сатҳи соҳавии банақшагирии стратегӣ қарорхоро ба соҳаҳо ё бахшҳои

¹¹ Дар соли 2023 гурӯҳи қорӣ 14 бахшида ба маблағгузориҳои СМР/ҲРУ ташкил карда шуд.

¹² Барномаи миёнамӯҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025, саҳ.10.

¹³ Дар асоси маводҳои иттилоотии UNICEF Тоҷикистон дастрасшуда, омода шудааст.

мушаххас мутобиқ мекунад. Дар сатҳи минтақавӣ бошад, қарорҳо дар сатҳи маҳаллӣ мувофиқи талаботи минтақавӣ амалӣ карда мешаванд.

Бозёфтҳо: Таҳлили сатҳи ҷамоҳангии ХБС сатҳи соҳавӣ ва маҳал чунин норасоихоро муайян сохт: дар раванди таҳия, иҷроии, мониторинг ва арзёбӣ.

Дар раванди таҳияи барномаҳо: таҳия ва банақшагирии босифати барномаҳо асоси самаранокии иҷроии, МваА он мебошад. Аз ин лиҳоз, бо сабаби иштирок накардани ҷамаи ҷонибҳои манфиатдор (мутахассисони амалияи соҳа) самаранокӣ ва мутобиқати он ба ниёзҳои баҳрагирандагони калидӣ дар сатҳи зарурӣ таъмин карда намешавад.

Дар раванди иҷро: ХБС соҳавии таҳияшуда ва тасдиқшуда ба ҷамаи ҷонибҳои манфиатдор (инчунин шӯъбаҳои иқтисод ва савдо дар шаҳру ноҳияҳо) дастрас нестанд. Онҳо на дар сомонии ВРИС ва дигар вазорату идораҳо баҳри дастрасии васеъ ҷойгир нашудаанд. Барномаҳои иҷтимоӣ-иқтисодии рушди шаҳру ноҳияҳо ба шарикони рушд, ҷомеаи шаҳрвандӣ ва сохторҳои хусусӣ дастрас нестанд, то ки ин ҷомеаи шаҳрвандӣ тавонад дар иҷрои чораҳои пешбинишуда саҳми худро гузорад.

Дар раванди МваА: Ҷамоҳангии низомии МваА-и барномаҳои соҳавӣ дар сатҳи миллӣ тавассути фаъолияти 14 гурӯҳи кории байниидоравӣ таъмин шудааст. Ҷамзамон раванди арзёбӣ тавассути бозомӯзӣ ва баланд бардоштани иқтидори зехнии аъзои гурӯҳи кории 13 оид ба МваА дар Ҷопон қавӣ мегардад. Аммо дар сатҳи маҳаллӣ ҷамоҳангии МваА дида намешавад, зеро ки оиди фаъолияти Котиботи ШМР ва гурӯҳҳои байниидоравӣ дар минтақаҳо бохабар нестанд. Зарур аст, ки таҷрибаи фаъолияти ҷамоҳангсозии котиботи ШМР ба воситаи таъкили гурӯҳҳои кории техникӣ дар сатҳи маҳал (вилоят, шаҳру ноҳияҳо) тавсеа бахшида шавад, ки ин муколама ва ҷамоҳангии фаъолиятро дар ҷамаи самт пурзӯр хоҳад намуд.

5.4. Ҷамоҳангии раванди банақшагирии стратегӣ бо раванди банақшагирии буҷети давлатӣ

Дар раванди банақшагирии стратегӣ талабот ба маблағгузориҳои лоиҳаҳо ва чорабиниҳои банақшагирифташуда дар сатҳи миллӣ аз ҳисоби се сарчашмаҳои маблағгузорӣ (буҷети давлатӣ, донорҳо, бахши хусусӣ) ва дар сатҳи минтақавӣ аз 5 сарчашмаи маблағгузорӣ (буҷети ҷумҳуриявӣ, буҷети вилоятӣ, буҷети маҳаллии шаҳру ноҳияҳо, соҳибкорон/шаҳрвандон ва маблағҳои худӣ, сармояи дохилӣ ва хориҷӣ) муайян карда мешавад.

Дар СМР 2030 ҳаҷми умумии маблағгузорӣ дар тӯли 15 соли татбиқи стратегия 118,1 миллиард доллари ИМА пешбинӣ шудааст, вале чунин ба назар мерасад, ки ноил шудан ба ин нишондиҳанда мушкул аст. Мувофиқи интизориҳо, қисми бештари маблағгузорӣ аз ҳисоби буҷети давлатӣ 56,1 миллиард доллар (47,5%) ва бахши хусусӣ 54,7 миллиард доллар (46,3%) ворид карда мешавад. Арзёбиҳо барои баррасии БМР 2016-2020 нишон

медиханд, ки барои иҷрои нақша танҳо 71,9 фоизи захираҳои пешбинишуда (90,6 млрд. сомони) чудо шудаанд. Ҳукумат 86,4 фоизи захираҳои банақшагирифташударо чудо кард, дар ҳоле ки маблағҳои шарикони рушд 61,4 фоизи нишондиҳандаи пешбинишударо ташкил доданд ва маблағҳои бахши хусусӣ 54,4 фоизро ташкил дод¹⁴.

Бозёфт: БМР ва БРИИ ба мӯҳлати 5 сол бо назардошти сарчашмаҳои маблағгузорӣ таҳия карда мешаванд. Дар навбати худ Вазорати молия танҳо ба мӯҳлати 3 сол метавонад банақшагирии молиявии мутаносибро пешбинӣ намояд, ки ин душвориҳоро дар муайян кардани сарчашмаҳои маблағгузорӣ аз ҳисоби буҷети давлатӣ ба вуҷуд меорад. Инчунин дар раванди тартиб, тасдиқ ва ҷимояи буҷети солоне баҳри иҷрои нақшаи амалиёт дар чорҷӯбаи БРИИ шахру ноҳияҳо, на ҳамаи кормандони масъул дорои малака ва таҷрибаи ҳоси соҳавӣ доранд, ки ин ҳам сабаби сари вақт пешниҳод накардани буҷет ва тасдиқи он мегардад.

Пурсиши кормандони масъули соҳа нишон дод, ки аксарияти душворӣ дар иҷрои нақшаи амалиёти БРИИ шахру ноҳияҳо бо набудани маблағ барои иҷрои барнома вобаста мебошад. Аммо таҳлили чуқур маълум кард, ки мушкилоти дарёфти маблағ барои иҷрои барномаҳо бо сабаби банақшагирии ҷамоҳангӣ ва мувофиқа нашудани буҷети лоиҳаҳо байни зерсохторҳои вазорату идораҳо бо Вазорати молия ва раёсатҳои зертобеи он дар минтақаҳо мебошад.

5.5. Тавсияҳо

Тартиби гузаронидани МваАи ҲБС дар ҚТ дар асоси санади зерқонуни таҳия шудаистода бояд сурат гирад, ки яке аз тавсияҳои муҳим дар таҳияи ин ҳуҷҷат — дар бандҳои алоҳида тафсир додани мафҳум ва мақсади “Мониторинг” ва “Арзёбӣ”. Аксаран вақт иҷрокунандагон дар минтақаҳо фарқияти ин ду мафҳумро дарк намеkunанд. Дар банде, ки “Мониторинг” тафсир дода мешавад, ҳамчун замима шакли ягонаи пешниҳоди маълумот аз ҷониби вазорату идораҳо дохил намудан лозим аст. Ин шакл аз ҷониби иштирокчиёни омӯзиш дар Ҷопон аз ВРИС дар асоси матрисаи амалиётҳои БМР барои солҳои 2021-2025 таҳия шудааст. Аммо мутобиқати ин шакл бо матрисаи амалиётҳои дар сатҳи минтақаҳо бояд мувофиқа карда шавад. Аз ин лиҳоз ташкили гурӯҳи корӣ бо ҷалби на зиёда аз 5 нафар кормандони масъули соҳавӣ дар тақмили ин чараён натиҷанок хоҳад шуд.

Воҳидҳои сохторӣ, ва/ё кормандони алоҳидаи масъулро оиди МваА бо сабаби хароҷотҳои пешбинӣ нашуда дар буҷети давлатӣ дар вазоратҳо, вилоятҳо ва ноҳияҳо таъмин кардан, монетаи молиявӣ дорад. Аз ин лиҳоз мебояд ҳамчун замимаи санади зерқонунӣ оид ба тартиби гузаронидани МваА, дастури корбарӣ оиди гузаронидани МваАи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегияи сатҳи маҳал, соҳа ва миллий таҳия шавад. Баҳри дуруст татбиқ намудани дастур дар 1 сол 2 маротиба ба таври доимӣ бозомӯзии кормандони масъул оид

¹⁴ Харитаи роҳ оид ба маблағгузориҳои Ҳадафҳои рушди устувор (ҲРУ) дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, сах.8.

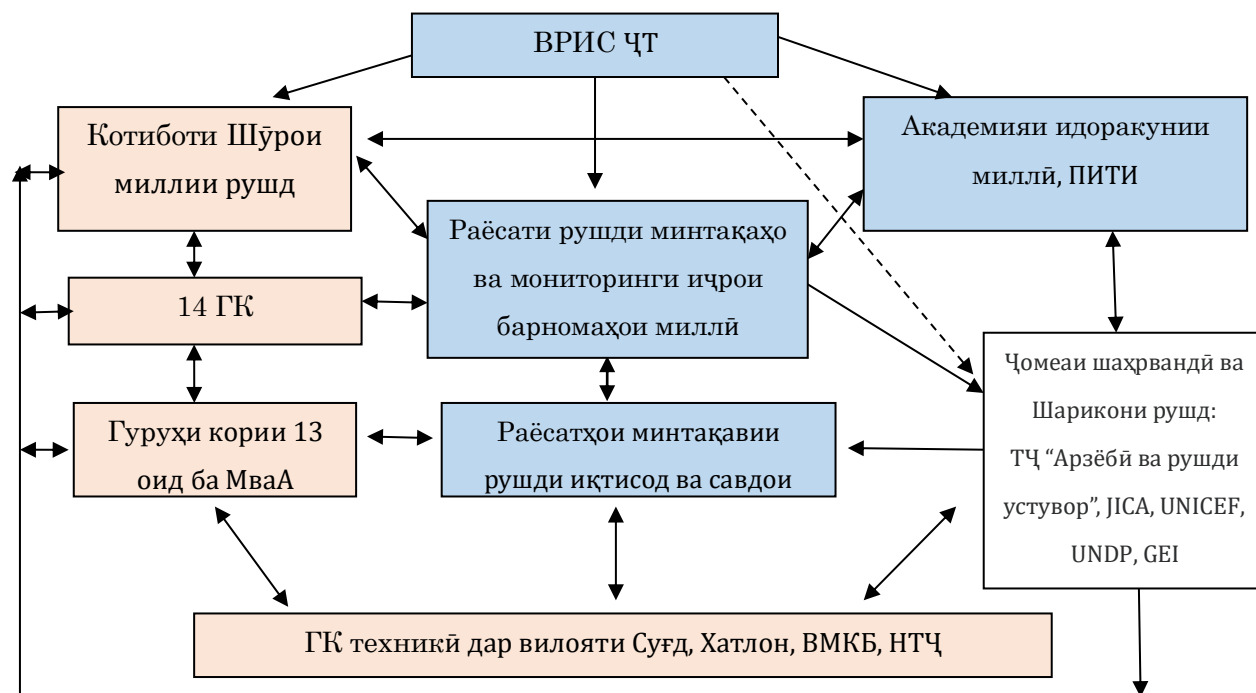
ба МваА аз 4 минтақа ва 68 шахру ноҳияҳо аз ҷониби ВРИС бо дастгирии шарикони рушд ташкил карда шавад. Ин бозомӯзӣ инчунин барои таҷрибаивазкунӣ, ташкили робитаи ҳамкорӣ ва судманд байни минтақаҳо мусоидат хоҳад кард.

Дар расми 11 ҳамчун тавсия робитаҳои ҳамоҳангии ташкил ба гузаронидани МваА ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ нишон дода шудааст.

Мувофиқи расми 11., ВРИС барои ташкил ва татбиқи пурсамари низоми МваА ҳамкориҳои зичи Котиботи шӯрои миллӣ (алалхусус ГК 13) ва Пажӯҳишгоҳи илмӣ-таҳқиқотии иқтисодии ВРИС-ро бо шарикони рушд ва ҷомеаи шахрвандӣ дар сатҳи миллӣ, соҳавӣ ва маҳаллӣ ташкил бояд намуд. Дар сатҳи маҳал ташкили гурӯҳҳои кориҳои техникии мавзӯиҳои доимиро аз қабili кормандони фаъоли шӯъбаҳои иқтисод дар вилоту ноҳияҳо барои қавӣ гардонидани чараёни муколама ва мубодилаи бозёфт ва тавсияҳо аз “поён ба боло” муҳим аст.

Расми 11.

Робитаҳои тавсиявӣ вобаста ба ҳамоҳангии самаранок дар раванди гузаронидани МваАи ҲБС

Дар раванди таҳияи низоми ҳукукии МваА ва ташкили самаранокӣ татбиқи он мебоyard оиди қадамҳои зерин чораҷӯӣ намуд:

7. Дохил намудани (расми 11) ҳамчун замима ба санади зерқонунӣ “Тартиби гузаронидани МваА”, ки он асоси муколама ва мубодилаи бозёфт ва тавсияҳо аз сатҳи минтақавӣ ба соҳавӣ ва миллӣ хоҳад шуд.
8. Таҳияи нақшаи стратегӣ барои солҳои 2024-2026 барои Котиботи Шӯрои миллии рушд ва гурӯҳҳои кориҳои техники дар минтақаҳо.
9. Муайян кардани афзалиятҳо барои ҳар 6 моҳа ва тартиби нақшаи корӣ барои КШМ ва ГКТ.

10. Баргузорию омӯзиш ва бозомӯзии кормандони масъул оид ба Мва А дар минтақаҳо бо дастгирии шарикони рушд.
11. Ташкили Форуми миллӣ бахшида ба “Рушди устувори низоми МваА дар Тоҷикистон” дар 1 сол 2 маротиба (Апрел/Май – Октябр/Ноябр). Мақсади Форум – натиҷабардории фаъолияти ГКТ дар минтақаҳо вобаста ба нақшаи фаъолияти тасдиқшуда (дар асоси нақшаи стратегии КШМ) ва бозомӯзии кормандон, мубодилаи афкор ва сабақҳои андӯхта дар раванди татбиқ ва МваА ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ мебошад. Дар ин Форум метавон фикру андешаҳои коршиносони соҳавӣ, кормандони амалияи татбиқи ҲБС оиди санадҳои зерқонунии вобаста ба МваА, банақшагирии стратегӣ, таҳияи шаклҳои ягонаи ҷамъоварию маълумот ҷамъ карда, таҳлил кард.

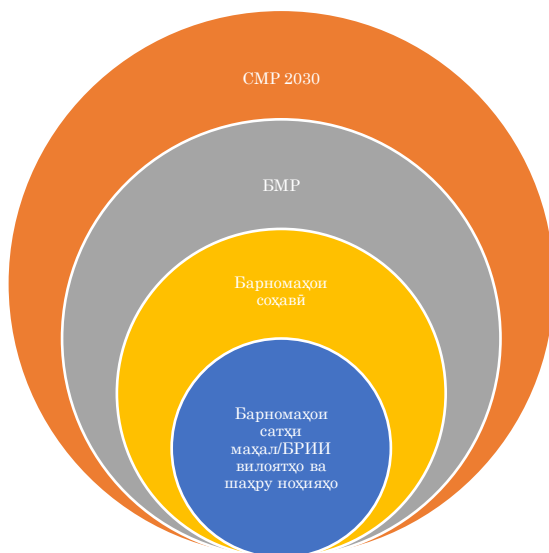
6. БАРНОМАИ МИЁНАМЎҲЛАТИ РУШД

6.1. Тартиби таҳияи Барномаи миёнамӯҳлати рушд.

Барномаҳои сатҳи миллӣ, ки БМР барои солҳои 2016-2020/2021-2025/2026-2030 ба он мутобиқат менамояд, дар асоси муқаррароти Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи дурномаҳои давлатӣ, концепсияҳо, стратегияҳо ва барномаҳои рушди иҷтимоию иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон» таҳия мегарданд. БМР дар се марҳила таҳия шуда, он барои татбиқи вазифаҳо ва ҷораҳои андешидашуда вобаста ба СМР барои давраи то соли 2030 бахшида шудааст.

Расми 12.

Ҳамбастагии ҲБС дар сатҳҳои гуногун

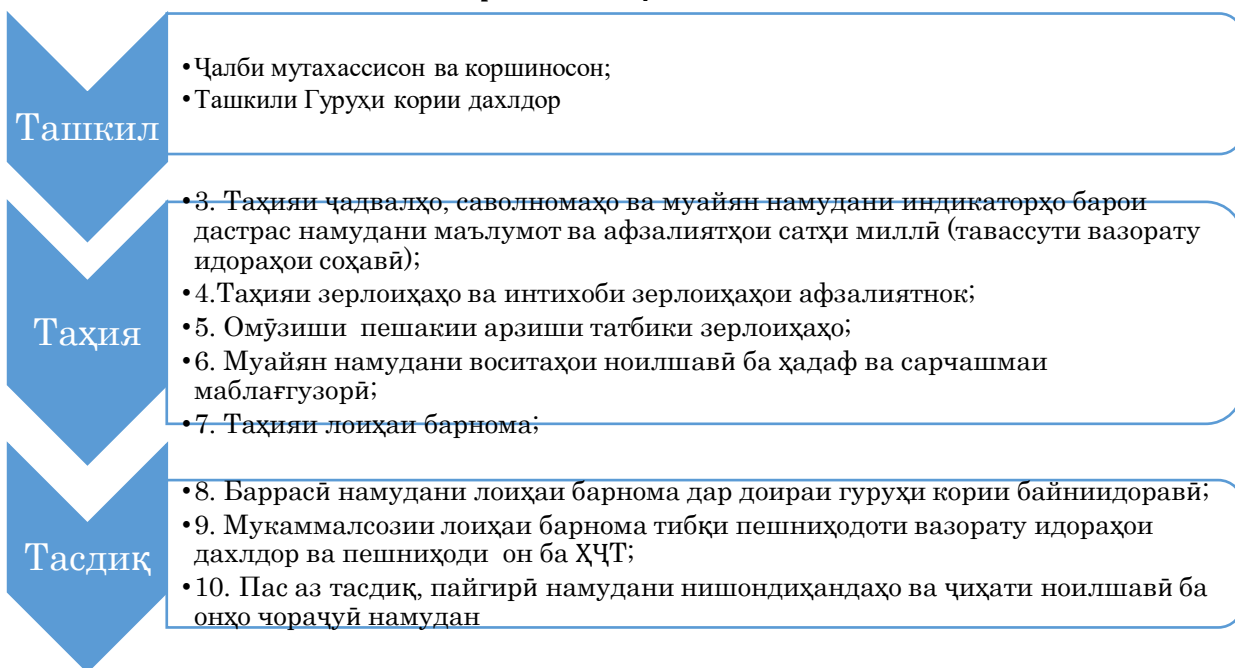

Тартиби таҳияи БМР ва умуман ҳуҷҷатҳои дигари банақшагирии стратегӣ бо тартиби ягона ташкил карда мешавад. Фарқияти таҳияи БМР аз ҳуҷҷатҳои сатҳи соҳавӣ, минтақавӣ ва маҳаллӣ дар ҳаҷм, фарогирӣ ва фароҳамии мақсадҳои гузошташуда вобаста мебошад.

Дар бобҳои дигари тадқиқот, фарқияти асосии тартиби ҲБС дар асоси расми 13, инъикос карда мешавад.

Расми 13.

Тартиби таҳияи БМР

Бозёфт: Омӯзиши БМР барои солҳои 2016-2020 ва БМР барои солҳои 2021-2025 фарқиятҳое, ки дар натиҷаи сабақҳои андӯхта дар раванди татбиқи БМР барои солҳои 2016-2020 муайян карда шуданд, дарёфт намуд. Дар натиҷа БМР барои солҳои 2021-2025 бо назардошти як қатор таҷрибаҳои ба даст овардашуда таҳия шудааст. Бояд қайд намуд, ки дар раванди таҳияи БМР барои солҳои 2026-2030 бояд дар асоси сабақҳои андӯхтаи БМР барои солҳои 2021-2025, таъкили раванди таҳияро аз «поён ба боло» бо назардошти барномаҳои рушди иҷтимоию-иқтисодии сатҳи маҳал оғоз намуд. Зеро таҷриба нишон дода истодааст, ки чораҳо/лоиҳаҳо бо сабаби набудани сарчашмаи маблағгузорӣ дар сатҳи маҳал иҷро намешаванд, ва дар натиҷа ба дастрасии нишондиҳандаҳои сатҳи миллӣ таъсири манфӣ мерасонанд. Афзалиятҳо бошанд, дар сатҳи миллӣ омода шуда ба сатҳи маҳал “фароварда” мешаванд, ки ин зиддиятро бо кифоягии захираҳои инсонӣ, техникӣ, саноатӣ, табиӣ дар сатҳи маҳал ба вуҷуд меоварад.

6.1.1. Сохтори ҳуҷҷатҳо

Таҳлили сохтори ҳуҷҷатҳои БМР барои солҳои 2016-2020 ва БМР барои солҳои 2021-2025 нишон дод, ки:

- Таҳияи БМР барои солҳои 2016-2020 дар чорҷӯбаи СМР 2030 аввалин ҳуҷҷати банақшагирии стратегӣ ба ҳисоб рафта, афзалиятҳо дар он ба самти таҳкими нерӯи институтсионалӣ, ки ба тақвияти низоми идоракунии давлатӣ, рушди шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ, рушди сармояи инсонӣ, рушди иқтисоди миллӣ бахусус бахши воқеӣ ва қобилияти рақобатпазирии иқтисодиёт равона карда шуда буд.
- Инчунин дар давраи таҳияи БМР барои солҳои 2016-2020, маҳалликунонии Ҳадафҳои рушди устувор ба инобат гирифта нашуда буданд, зеро ки онҳо дар соли 2016 тасдиқ шуда буданд. Аммо бо назардошти муҳимияти мутабиқат ба ҲРҶ ва

маҳалликунонии онҳо, дар давраи татбиқи БМР барои солҳои 2016-2020 дар солҳои 2018-2019 чораҳои институтсионалӣ (ташкили Шӯрои миллии рушд назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон) андешида шуданд.

- Дар натиҷаи татбиқи БМР барои солҳои 2016-2020 дар самти тақвияти низоми идоракунии давлатӣ, рушди неруи инсонӣ, таъмини сифати рушди иқтисоди миллӣ, суботи молиявӣ, маъмурикунонии андоз, истифодаи оқилонаи захираҳои табиӣ, рушди инноватсионии бахши воқеии иқтисодиёт ва саноатикунонии босуръати кишвар ба дастовардҳои назаррас бо ҷалби сармояи ватанию хориҷӣ ноил гардида, ислоҳоти зарурӣ гузаронида шуданд. Роҳандозӣ ва татбиқи барномаҳои соҳавию минтақавӣ, идомаи азнавсозии инфрасохтори соҳаҳои воқеии иқтисодиёт ва таҳкими низоми молиявӣ дар давраи амалишавии БМР барои солҳои 2016-2020 имкон дод, ки суръати рушди устувори иқтисодӣ ба ҳисоби миёна дар сатҳи 7 фоиз таъмин гардад¹⁵.
- Дар раванди таҳияи БМР барои солҳои 2021-2025, таҷриба ва сабақҳои андӯхта вобаста ба татбиқи барномаи қаблӣ пурра таҳлил ва натиҷабардорӣ карда шуданд, ва боби 2¹⁶-и БМР барои солҳои 2021-2025 ба дастовардҳои СМР 2030 дар давраи аввали татбиқ ва дарсҳои омӯхташуда бахшида шуданд. Сохтор ва мӯҳтавои БМР барои солҳои 2021-2025 назар ба БМР барои солҳои 2016-2020 возеҳтар ва мантиқан фаҳмотар таҳия карда шудааст. Дар боби алоҳидаи он оиди сценарияҳои рушди устувор дақиқ маълумоти таҳлилий пешниҳод карда шудааст. Инчунин самти мониторинг ва арзёбии ҳуҷҷат васеътар ва асосноктар инъикос гардидааст.

***Бозёфт:** Дар раванди таҳияи БМР барои солҳои 2026-2030 таҷриба ва сабақҳои андӯхтаи татбиқи барномаи қаблӣ низ бояд истифода шуда, яке аз самтҳои асосӣ дар сохтори ҳуҷҷати оянда назорат аз болои истифодаи мақсадноки захираҳои мавҷуда, таҳлили сифати маълумоти ҷамъоваришуда, таъкили низоми устувор ва самараноки мониторинг ва арзёбӣ ҳам дар сатҳи уфуқӣ ва ҳам дар сатҳи амудии қабули қарорҳо бояд ишғол намуд. Зеро, ки натиҷанокии индикаторҳои тасдиқшуда бе низоми мониторинг ва арзёбии судманд самарабахш нахоҳад шуд.*

6.1.2. Раванди таҳия ва қабули барномаҳои миёнамӯҳлати рушд

БМР ҚТ барои солҳои 2016-2020 бо қарори маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии ҚТ аз 28 декабри соли 2016, №678 тасдиқ шуда, он ба марҳилаи аввали татбиқи СМР 2030 равона карда шудааст.

Ҳуҷҷатҳои ҳуқуқии асосӣ, ки асоси таҳияи БМР 2016-2020-ро ташкил кардаанд, инҳо мебошанд: Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар

¹⁵ Барномаи миёнамӯҳлати рушди ҚТ барои давраи 2021-2025, саҳ.8-9.

¹⁶ Боби 1 ба муқаррароти умумӣ (низоми ҳуқуқии БМР 2021-2025, ҳадафҳо ва вазифаҳо, афзалиятҳои умумии барнома) бахшида шудааст.

бораи дурнамоҳо, консепсияҳо, стратегияҳо ва барномаҳои давлатии рушди иҷтимоию иқтисодии ҚТ”, афзалиятҳои рушди кишвар, ки аз ҷониби Президенти мамлакат дар паёмҳои худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2014-2016 муайян шудаанд. БМР 2016-2020 ҳамчунин уҳдадорӣҳои байналмилалӣ ҚТ аз рӯи Рӯзномаи асри XXI ва ҲРУ ба инобат мегирад¹⁷.

БМР барои солҳои 2021-2025 барои таъмини иҷрои марҳилаи дуюми Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, ки бо қарори Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 16 июни соли 2021, №441 тасдиқ шудааст, таҳия гардидааст¹⁸.

Хусусияти муҳим ва фарқкунадаи БМР 2021-2025 аз барномаи пешинаи миёнамӯҳлати рушд аз он иборат аст, ки татбиқи ҳадафҳо, афзалиятҳо ва вазифаҳои дар он муқарраргашта дар амалишавии тадбирҳои зерин асос мегирад:

Расми 14.

Тадбирҳои асосии БМР 2021-2025

тақвият бахшидани чораҳои пешгирикунанда дар шароити таъсири манфии падидаҳои бухронӣ ба иқтисодиёти ҷаҳон бинобар паҳншавии пандемияи бемории сироятӣ COVID-19

мушаххас намудани принсипи индустриалӣ дар ҷаҳорҷӯбаи ҳадафи нави миллии стратегӣ – саноатикунории босуръати кишвар

васеъ истифода кардани манбаъҳои дохилии рушд, ки ҳамчун омилҳои асосии таъмини тараққиёти устувори минбаъдаи иқтисоди миллии дар давраи солҳои 2021-2025 хизмат хоҳад кард

ташаккули иқтисоди рақамӣ барои тавсеаи принсипи рушди инноватсионӣ

фароҳам овардани заминаи мусоид барои таъсиси ҷойҳои нави корӣ ва таъмини шуғли пурмаҳсул

Мушаххасоти қайдгардида зарурати бозбинӣ ва дақиқсозии параметрҳои ҳадафҳои СМР–2030 ва индикаторҳоро барои мониторинги онҳо бо назардошти шароити имрӯзаи ҷаҳон, инчунин пешрафти кишвар дар самти расидан ба ҲРУ ва натиҷаҳои татбиқи БМР 2016 – 2020 ба миён овардааст.

¹⁷ Барномаи миёнамӯҳлати рушди ҚТ барои давраи 2016-2020, саҳ.8.

¹⁸ Барномаи миёнамӯҳлати рушди ҚТ барои давраи 2021-2025, саҳ.6

Бозёфтҳо: Барномаҳои миёнамӯҳлати рушд аллакай дар ду марҳила таҳия ва қабул карда шудаанд, ки асоси заминаи ҳуқуқии санҷидашуда (қонун ва санадҳои зерқонунӣ бо тартибҳои қабули тасдиқшуда)-ро доро мебошанд. Дар навбати худ самаранокӣ таҳия ва қабули БМР аз муайян кардани ҳадафҳо, муайян кардани вазифаву чораҳои ҷамоҳангшуда, муайян кардани захираҳо ва сарчашмаҳои онҳо, муқаррар кардани мӯҳлатҳо ва мониторинги пешрафт дар самти ҳадафҳои рушдро на танҳо дар сатҳи миллӣ, балки дар сатҳи соҳавӣ ва сатҳи маҳал талаб мекунад.

6.1.3. Методологияи муайян кардани нишондиҳандаҳо

Методологияи муқаррар кардани нишондиҳандаҳо, муайян кардани нишондиҳандаҳо ё ченакҳои мушаххасро дар бар мегирад, ки барои чен кардани пешрафт, фаъолият ва натиҷаҳои амалишавии лоиҳаҳо дар раванди татбиқи БМР истифода мешаванд. Ин раванд маъмулан муайян кардани ҳадафҳо ё вазифаҳо, муайян кардани нишондиҳандаҳои дахлдор, муқаррар кардани меъёрҳои андозагирӣ, муқаррар кардани ҳадафҳо ё нишондиҳандаҳо ва муайян кардани расмиёти ҷамъоварӣ ва ҳисоботдиҳии маълумотро дар бар мегирад.

Методология бояд возеҳ, мунтазам ва бо ҳадафҳои умумии ташаббус мувофиқ бошад, ки он дар БМР барои давраҳои 2016-2020 ва 2021-2025 дар асоси низоми мониторинг ва арзёбии тасдиқшудаи ҳуҷҷатҳои мазкур муайян карда шудаанд.

Барои андозагирии пешравиҳои мамлакат дар самти ноил шудан ба ин ҳадафҳо низоми индикаторҳо истифода бурда мешавад, ки имконияти пайгирии самаранокӣ ва натиҷабахшии тадбирҳои сиёсати дар БМР 2016-2020 пешбинишударо фароҳам меорад.

Индикаторҳои низоми МваА мақсадноки БМР 2016-2020 метавонанд тавассути индикаторҳои дугарафа муаррифӣ шаванд (бо индикаторҳои дахлдори дугарафаи МваА СМР-2030, инчунин индикаторҳои низоми МваА татбиқи амалҳои мушаххас оид ба ҳар чорабинии ба Матритсаи амалҳои БМР 2016-2020 дохил кардашуда).

Низоми индикаторҳои мониторинг ҳамаи самтҳои сиёсати Барнома, ҳамаи намудҳои захираҳое, ки дар татбиқи БМР 2016-2020 истифода мешаванд ва ҳамаи натиҷаҳоеро, ки дар ҷараёни татбиқи БМР 2016-2020 ба даст оварда шудаанд, дар бар мегирад. Дар ҷараёни гузаронидани низоми МваА чор намуди асосии индикаторҳои мониторинг истифода бурда мешавад:

- 1) индикаторҳои захираҳои сарфшуда, ки сиёсати ҷалб ва тақсим намудани маблағҳои бучети давлатӣ ва дигар захираҳои барои иҷрои Барнома истифодашавандаро тавсиф менамояд;
- 2) индикаторҳои боздеҳ, ки натиҷаҳои бевоситаи фаъолияти мақомотҳои давлатиро оид ба иҷрои Барнома тавсиф менамоянд;
- 3) индикаторҳои натиҷаҳои ниҳой, ки то чӣ андоза фаъолият дар доираи Барнома вазъи

иҷтимоию иқтисодиро дар кишвар тағйир додааст ва аҳоли ба хизматрасониҳои асосии давлатӣ дастрасӣ дорад ва аз он қаноатманд мебошад, нишон медиҳанд;

4) индикаторҳои таъсир, ки тағйирёбии некӯаҳволии мардумро нишон дода, бевосита сатҳи ноилшавӣ ба ҳадафҳои БМР 2016-2020-ро тавсиф мекунад¹⁹.

Дар доираи БМР барои солҳои 2021-2025 ҳамаи ҳадафу вазифаҳо, чорабиниҳо ва ҳамчунин, нишондиҳандаҳои мақсаднок дар асоси меъёрҳои SMART (яъне, мушаххас, арзёбишаванда, ноилшаванда, муносиб ва дорои муҳлати муайян) тартиб дода шудаанд. Маҷмӯи нишондиҳандаҳои БМР 2021-2025 ҷиҳати арзёбии пешрафти кишвар дар роҳи расидан ба ҳадафҳои гузошташуда маҷмӯи нишондиҳандаҳои истифода мегарданд, ки онҳо имконияти пайгирӣ намудани самаранокӣ ва натиҷанокии тарафҳои дар БМР 2021–2025 пешбинишударо фароҳам меоранд:

- низоми индикаторҳои барнома - маҷмӯи мураттабгардидаи нишондиҳандаҳои ба ҳам алоқамандро барои тавсифи натиҷаҳои ҳадафҳои мақсадноки муқарраргардида ифода менамояд. Мониторинг ва арзёбии БМР 2021-2025 дар асоси нишондиҳандаҳо (бузургиҳои мақсаднок) ва тадбирҳои амалишаванда дар доираи Нақшаи амалҳои БМР 2021-2025 дар сатҳи миллий дар маҷмӯъ ва минтақавӣ бо тақсимот аз рӯи гурӯҳҳои алоҳидаи махсусан осебпазири аҳоли (нишондиҳандаҳои гендерӣ), экологӣ ва дигар аломатҳо роҳандозӣ карда мешавад.
- нишондиҳандаҳои ҳадафҳои мақсадноки МваА - раванди татбиқи БМР 2021–2025 метавонанд нишондиҳандаҳои байнисоҳавӣ ё нишондиҳандаҳои мувофиқи дутарафаи МваА–и СМР-2030 бошанд. Маҷмӯи нишондиҳандаҳои мониторинг метавонанд ҳамаи самтҳои тадбирҳои захираҳо барои татбиқ ва ҳамаи натиҷаҳои бадастомадаро дар чараёни татбиқи он фаро гирад. Дар низоми мониторинг ва арзёбии раванди татбиқи БМР 2021-2025 панҷ намуди нишондиҳандаҳои, ки воситаҳои низоми МваА ба ҳисоб мераванд, истифода бурда мешаванд:
- нишондиҳандаҳои тадбирҳо (activities) нишон медиҳанд, ки кадом тадбирҳо, барои ба даст овардани ҳадафҳои гузошташуда пешбинӣ гардида, ба кӣ нигаронида шудаанд. Ҳамчунин, онҳо амалигардонии тадбирҳоро барои иҷрои вазифаҳои гузошташуда таҷассум менамоянд.
- нишондиҳандаҳои захираҳои истифодашаванда (input) нишон медиҳанд, ки кадом захираҳо бо кадом миқдор барои ба даст овардани ҳадафҳои гузошташуда заруранд. Онҳо сиёсати ҷалб ва тақсими воситаҳои молиявии буҷети давлатӣ ва дигар сарчашмаҳои (донорӣ, бахши хусусӣ) барои татбиқи БМР 2021-2025 истифодашавандаро пешниҳод менамоянд. Бо дигар ибораҳо, онҳо арзиши чорабиниҳоро инъикос мекунанд.
- нишондиҳандаҳои таъсиррасон (impact) нишон медиҳанд, ки кадом натиҷаҳои ниҳой ва ҳамчунин, тағйирот дар самти ҳадафҳои гузошташудаи стратегии сатҳи

¹⁹ Барномаи миёнамӯҳлати рушди ҶТ барои давраи 2016-2020, саҳ.113

миллӣ ва беҳтар гардидани некуаҳволии аҳоли ба даст оварда мешаванд.

- нишондиҳандаҳои боздеҳ (output) нишон медиҳанд, ки пас аз роҳандозии амалҳо ва қабули чораҳо кадом намуди неъматҳо/маҳсулоти манфиатнок фароҳам оварда шудаанд. Онҳо натиҷаҳои фаъолияти шахсони масъулро (мақомоти давлатӣ ва дигар тарафҳои манфиатдор) бевосита инъикос менамоянд.
- нишондиҳандаҳои чашмдошти ниҳой (outcome) нишон медиҳанд, ки фароҳам овардани неъматҳо/маҳсулот дар доираи татбиқи БМР 2021-2025 ба чӣ оварда расонидааст. Дар натиҷа оё вазъи иҷтимоию иқтисодӣ дар кишвар тағйир ёфтааст ва ё то кадом андоза дастрасии аҳоли ба хизматрасониҳои асосии давлатӣ ва қаноатмандӣ бо ин хизматрасониҳо таъмин карда шудааст.

Таҷриба нишон медиҳад, ки на ҳама вақт имконияти интихоб кардани нишондиҳанда барои арзёбии бевоситаи амалҳои зарурӣ ё натиҷа вучуд дорад. Дар ин ҳолат, арзёбиҳои ғайримустақим истифода бурда мешаванд. Чунин нишондиҳандаҳоро прокси-индикаторҳо ном мебаранд, ки дар Нақшаи амалҳои БМР 2021-2025 муайян карда шудаанд²⁰.

Иқтибос аз пурсиши намоёндагони ҷомеаи шаҳрвандӣ

26.02.2024

Дар замимаи СМР-2030 ва БМР 2016-2020 рӯйхати нишондиҳандаҳо оварда шудааст. Аммо тахмин кардан мумкин аст, ки шиносномаҳои вучуд надоранд, ки ҳамаи нишондодҳои зикршударо тавсиф мекунанд. Мунтазам назорат ва арзёбӣ гузаронида нашудааст. Хулоса ин аст, ки низомии мукаммали мониторинг ва арзёбии барномаҳои миёнамӯҳлати рушд таҳия нашудааст. Ҳисоботи ягона дар бораи татбиқи БМР 2016-2020 танҳо дар соли 2020 пайдо шуд, яъне ҳисоботи сол ба сол вучуд надошт. Эҳтимол, яке аз сабабҳои асосӣ – ин дер тасдиқ кардани “Қоидаҳои мониторинг ва арзёбии татбиқи ҳуҷҷатҳои стратегӣ дар сатҳи миллӣ, барномаҳои рушди соҳавӣ ва минтақавӣ дар ҚТ буд. Дар асоси маълумоте, ки мо доро мебошем раванди милликунонии (маҳалликунонии) нишондиҳандаҳои ХРУ пурра анҷом наёфтааст. Дар сомонаи Агентии омор портал оид ба нишондиҳандаҳои ХРУ пайдо шуд. Аммо аз руи маълумот дар бораи вазъи ҳисоботӣ: аз 248 нишондиҳанда 67 фоиз раванди милликунониро гузашта, боқимонда дар чараёни таҳия мебошад. Дар баробари ин дар сомона шиносномаҳо ва 33% нишондиҳандаҳо пур карда нашудаанд. Дар баробари ин, барои бисёр нишондиҳандаҳо тақсимои пурраи маълумот вучуд надорад. Дар беҳтарин ҳолат, барои баъзеи онҳо, нишондиҳандаҳо аз рӯи чинс ё аз рӯи шаҳру деҳот мавҷуданд. Аз рӯи синну сол, минтақа ва ғайра маълумот мавҷуд нест.

Бозёфтҳо: Таҷриба нишон дода истодааст, ки барои возеҳ ва дақиқ инъикос намудани раванди муайян кардани нишондиҳандаҳо барои арзёбии татбиқи БМР ва инчунин

²⁰ Барномаи миёнамӯҳлати рушди ҚТ барои давраи 2021-2025, саҳ.220-223

дигар хуҷҷатҳои банақшагирии стратегии сатҳи маҳал ва соҳавӣ - зарурати қабули тартиби муайяни мониторинг ва арзёбӣ ҳамчун санади зерқонунӣ ба вуҷуд омадааст. Айни замон ВРИС дар қараёни таҳияи чунин тартиб аст. Аммо дар замидаи тартиби мазкур мебошад дастур барои раванди татбиқи мониторинг ва арзёбии чорабиниҳо таҳия ва тасдиқ карда шавад.

6.1.4. Сарчашмаҳои маълумот

Низоми ҷамъоварии маълумот тарзе ба роҳ монда мешавад, ки талаботи алоқамандии пуррагии маълумоте, ки барои қабули қарорҳои идоракунии зарур аст, бо сарфакорӣ дар истифодаи захираҳои давлатие, ки барои гирифтани ин маълумот сарф мегарданд, таъмин гардад.

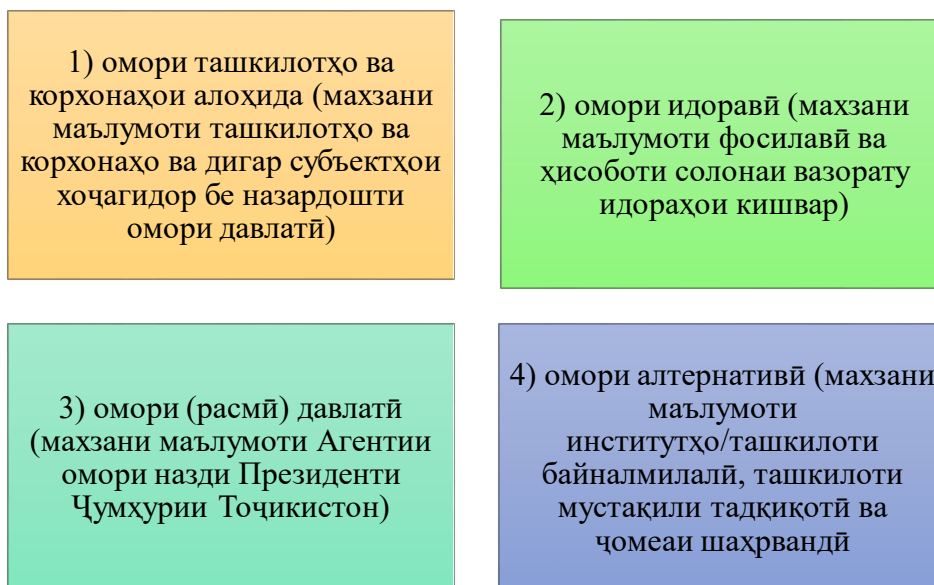
Инчунин ба устувории ҷамъоварии маълумот, ба низоми мониторинг ворид намудани танҳо чунин индикаторҳо ва усулҳои пайгирие, ки барои пешбурди онҳо дар давраи дарозмуддат захираҳои дохилии давлат кифоя хоҳанд буд, диққат дода мешавад²¹.

Зернизоми калидии низоми МваА низоми ҷамъоварии маълумоти бузургҳои нишондиҳандаҳои мониторинг ва дигар иттилооти миқдорӣ ва сифатӣ барои тавсифи рушди иҷтимоию иқтисодии Тоҷикистон ва ҲРУ мебошад. Низоми ҷамъоварии маълумот бояд бо чунин тарз мураттаб шавад, ки ба пуррагӣ маълумоти заруриро барои қабули қарорҳои идоракунии ва сарфаи захираҳои иқтисодии давлатӣ таъмин намояд.

Таҳлили маълумоти дар рафти МваА БМР 2016-2020 ва БМР 2021-2025 ҷамъоваришуда аз тарафи ҳамаи мақомоти марказии иҷроия, ки барои иҷрои БМР-ҳо масъул мебошанд, аз рӯи соҳаҳои салоиҳияташон таҳти Ҳамоҳангсозии ВРИС ҚТ гузаронида мешавад.

²¹ Барномаи миёнамӯҳлати рушди ҚТ барои давраи 2016-2020, саҳ.115

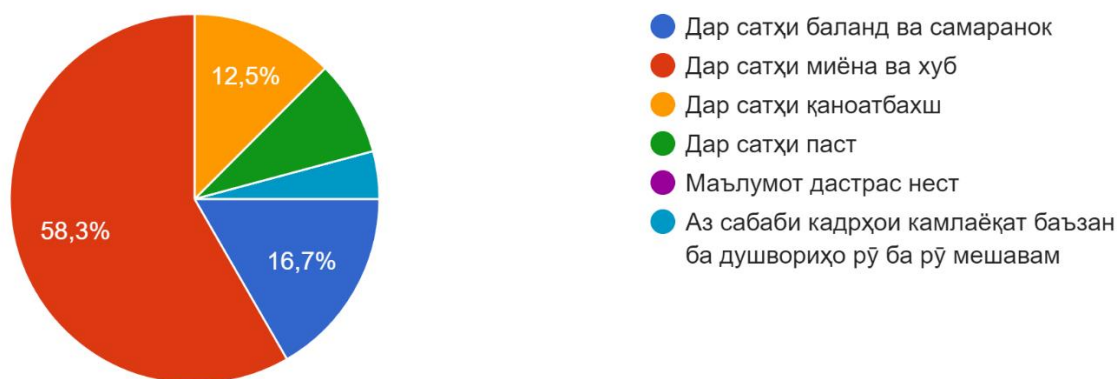
Сарчашмаҳои маълумот барои гузаронидани МваА

Барои гузаронидани таҳлил ва таҳияи пешниҳодҳо оид ба татбиқи сиёсати давлатӣ беш аз пеш мутахассисони ташкилотҳои давлатӣ, ташкилотҳои мустақили тадқиқотӣ, намоёндогони ҷомеаи шаҳрвандӣ ва бахши хусусӣ ҷалб карда мешаванд.

Пурсиши кормандони масъул оид ба МваА дар вазорату идораҳо муайян сохт, ки 58,3% онҳо сатҳи ташкили низоми ҷамъоварии маълумот оид ба нишондиҳандаҳои мақсадноки ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегиро “дар сатҳи миёна ва хуб” баҳогузорӣ намуданд, 16,7% - “дар сатҳи баланд ва самаранок”, 12,5% - “дар сатҳи қаноатбахш”, 8,3% - “дар сатҳи паст” ва 4,2% - таъкид карданд, ки “аз сабаби кадрҳои камлаёқат баъзан ба душвориҳо рӯ ба рӯ мешавем.

Сатҳи ҷамъовари маълумот оид ба нишондиҳандаҳои мақсадноки ХБС

Бозёфтҳо: Таҳлил нишон дод, ки новобаста аз сарчашмаҳои маълумот – ҷамъовари маълумоти дақиқ ва мутобиқ ба мавзӯ - муаммои асосӣ мебошад, ки барои таҳлили саривақтӣ ва қабули қарори зарурӣ монеа мешавад. Дар бисёр маврид ин муаммо бо сабаби таҳия ва тасдиқ накардани ҷадвали умумии нишондиҳандаҳо вобаста ба ҳар як ХБС (миқдорӣ ва сифатӣ), бо тафсири возеҳи сарчашмаи маълумот оиди ин нишондиҳандаҳо, даврияти ҷамъовари он, усули ҷамоҳангӣ ва мутобиқати маълумоти ҷамъшуда бо дигар ҳисоботҳо вобаста мебошад. Душвориро инчунин бо даврият нагузаронидани таҳлили натиҷаҳои татбиқи БМР (дар 1 сол 1 маротиба) ва васеъ паҳн накардани натиҷаҳои он ба миён меоварад.

Мувофиқи пурсиш, ҷомеаи шахрвандӣ вобаста ба масъалаҳои гендерӣ ва баргузори арзёбии татбиқи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ дар ин самт, фаъол мебошанд. Аммо дар дигар самтҳои муҳталиф (соҳаҳои саноат, кишоварзӣ, энергетика, идоракунии ва ҳоказо) ғайрифавол мебошад.

Иқтибос аз пурсиши намоёндогони ҷомеаи шахрвандӣ

26.02.2024

Коалисияи созмонҳои ҷамъиятии «Аз баробарии ҳуқуқӣ то баробарии воқеӣ» дар сохтори худ барои тақмили қонунгузорӣ ва гузаронидани мониторинг ва арзёбӣ як гурӯҳи кории алоҳида дорад. Мо мунтазам мониторинг ва арзёбии ҷамъиятиро оид ба тамоми самтҳои асосии сиёсати гендерӣ, стратегияҳои асосӣ мегузаронем ва дар асоси натиҷаҳо барои Ҳукумат ва СҶШ тавсияҳо пешниҳод мекунем. Масалан, дар соли 2018 мо Шарҳи гендерии Гузориши Миллиро оид ба рафти татбиқи ҳуҷҷатҳои стратегии кишвар дар заминаи Ҳадафҳои рушди устувор омода кардем; дар соли 2019 мо мониторинг ва арзёбӣ оид ба татбиқи Қонун дар бораи пешгирии зӯрварӣ дар оила гузарониди, 4 гузориши алтернативӣ оид ба татбиқи конвенсияи СММ - CEDAW, гузориши алтернативӣ оид ба татбиқи Платформаи Пекин+25 ва ғайра омода кардем.

Инчунин фаъолияти соҳаи илм низ, бо сабаби васеъ паҳн ва муҳокима накардани натиҷаҳои таҳлили сатҳи татбиқи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ, бо афзалиятҳои вучуддоштаи соҳа ва минтақа мутобиқат намекунад. Дар аксарият маврид, ин бо дастрас набудани маълумот вобаста мебошад.

6.1.5. Арзёбии ҳаҷми маблағгузорӣ

Маблағгузори татбиқи БМР ва умуман ҳамаи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ заминаи асосии бомувафакият амалӣ кардани лоиҳаҳо ва чораҳои банақшагирифта мебошад. Арзёбии талабот ба захираҳо барои татбиқи бомувафакияти БМР 2021-2025 ба дурнамои рушди иқтисодӣ ва афзоиши аҳоли асос ёфтааст. Ин дурнамо иқтидори захиравии иқтисоди кишварро барои амалисозии хароҷоти молиявӣ, инчунин ҳаҷми зарурӣ ва самтҳои афзалиятноки тадбирҳоро оид ба ноил шудан ба ҳадафҳои гузошташуда дар давраи миёнамуҳлат муайян мекунад.

Сарчашмаи асосии маблағгузорӣ барои татбиқи БМР 2016-2020 ва 2021-2025 буҷети давлатӣ мебошад. Бо назардошти зиёд будани чорабиниҳои пешбинишуда Ҳукумати кишвар ба нақша гирифтааст, ки захираҳои молиявиро аз ҳисоби ҳамаи манбаъҳои имконпазир, аз ҷумла сармоягузориҳои хусусии дохилӣ ва хориҷӣ, маблағҳои шарикони рушд дар шакли грант ва қарзҳо, ки ҳамчунин кумаки расмиро барои рушд дар доираи маблағгузориҳои ХРУ фаро мегиранд, ҷалб намояд. Ҷалби воситаҳои молиявӣ барои татбиқи чорабиниҳои банақшагирифташуда дар ҳамбастагии зич ва мутобиқати фаъолияти ҳамаи иштирокчиёни раванди татбиқи БМР 2021-2025 сурат мегирад.

Арзёбии эҳтиёҷоти маблағгузори БМР 2021-2025 дар ду марҳила гузаронида шуд. Дар марҳилаи аввал, ҳадди умумии пешгӯии захираҳои БМР 2021-2025 дар асоси модели Revised Minimum Standart Model – Extended (RMSM-X) муайян карда шуд, ки аз рӯи он арзиши Барномаи миёнамуҳлати хароҷоти давлатӣ (БМХД) ҳисоб карда мешавад ва он сиёсати макроиқтисодии ҳукуматро бо буҷет барои давраи миёнамуҳлат мепайвандад. Барои ин модел маълумоти асосии заминавӣ, аз ҷумла ҳаҷми ММД, сатҳи таваррум, параметрҳои воқеии буҷет оид ба даромад ва хароҷот ва маълумот дар бораи қарзи давлатӣ (берунӣ ва дохилӣ) баромад мекунад. Тибқи ҳисобу китобҳо дар асоси ин модел, иқтидори тахминии иқтисоди кишвар аз рӯи сценарияи инертсионӣ, ки метавонад маблағгузори рушдро дар доираи татбиқи БМР 2021-2025 таъмин кунад, маблағи 204,8 млрд сомониро ташкил дод, аз ҷумла аз рӯи сарчашмаҳои маблағгузорӣ²²:

- ✓ маблағҳои буҷети давлатӣ – 121,8 млрд. сомонӣ ё 62,5 фоиз;
- ✓ маблағҳои шарикони рушд (бо назардошти кумаки расмӣ) – 17,7 млрд. сомонӣ ё 8,6 фоиз;
- ✓ маблағҳои хусусӣ (дохилӣ ва хориҷӣ) – 65,3 млрд. сомонӣ ё 31,9 фоиз.

²² Барномаи миёнамуҳлати рушди ҚТ барои давраи 2021-2025, саҳ.219

Дар марҳилаи дуюм, арзиши тахминии чорабиниҳое, ки ба Нақшаи амалиёт ворид шудаанд, ҳисоб карда шуд, ки он ба 115,3 млрд. сомонӣ баробар аст, аз ҷумла аз ҳисоби сарчашмаҳои маблағгузорӣ:

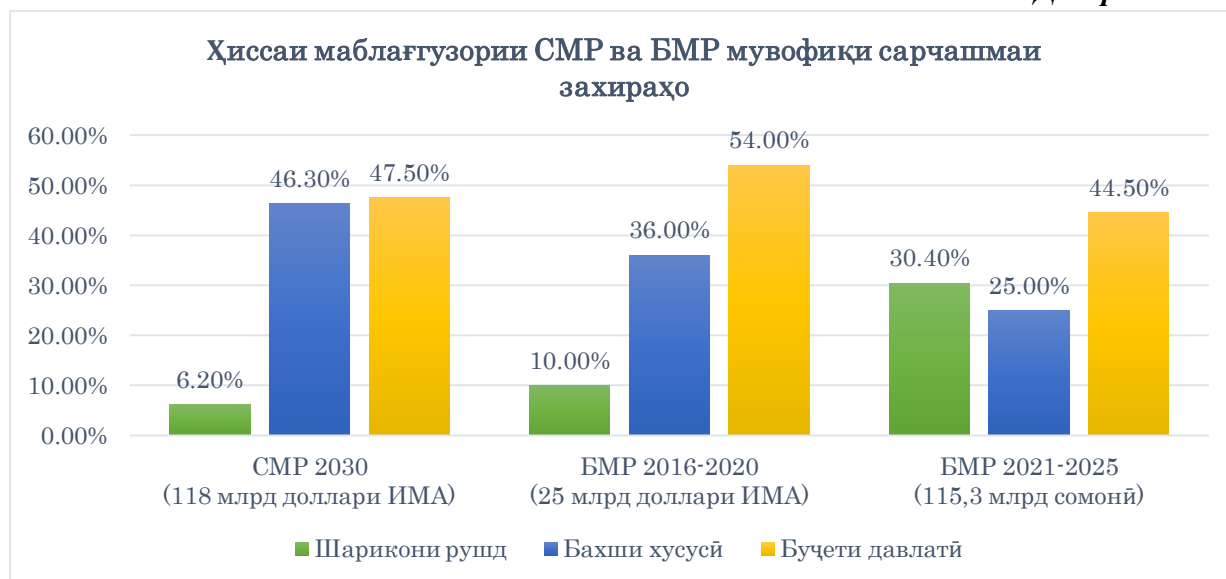
- ✓ маблағҳои буҷети давлатӣ – 51,3 млрд. сомонӣ ё 44,5 Ҷоиз;
- ✓ маблағҳои шарикони рушд (бо назардошти кумаки расмӣ) – 35,1 млрд. сомонӣ ё 30,4 Ҷоиз;
- ✓ маблағҳои хусусӣ (дохилӣ ва хориҷӣ) – 28,9 млрд. сомонӣ ё 25 Ҷоиз.

Фарқияти молиявии бавучудодада байни эҳтиёҷоти маблағгузори чорабиниҳои банақшагирифташуда дар доираи вазифаҳои БМР 2021-2025 ва нишондиҳандаҳои дурнамои ҳадди захиравии иқтисодиёт тавассути ҷалби сармояи хусусии дохилию хориҷӣ рӯи ҷаҳд карда мешавад.

6.1.6. Заминаи буҷети давлатӣ барои татбиқи БМР

Дар татбиқи БМР саҳми ҳукумат дар асоси сарчашмаҳои буҷетӣ нақши назаррасро ишғол менамояд. Ин ягона сарчашмаи устувор мебошад, ки татбиқи барномаҳои стратегиро дар ҳамаи самтҳо муяссар мегардонад.

Диаграммаи 4

Бозёфтҳо: Таҳлил нишон дод, ки ҳиссаи маблағгузорӣ дар БМР 2021-2025 аз ҳисоби шарикони рушд ба 20,4 банди Ҷоизӣ изофатар нисбат ба давраи БМР 2016-2020 ба нақша гирифта шудааст. Ҳиссаи маблағгузорӣ аз ҳисоби буҷети давлат бошад ба 9,5 банди Ҷоизӣ ва бахши хусусӣ низ ба 9 банди Ҷоизӣ низ коҳиш ёфтааст.

Таҷрибаи иҷроии БМР 2016-2020 ва натиҷаи паҳншавии COVID 19, баҳри пеша намудани чораҳои мушаххас дар самти иҷроии матрисаи амалиёт, зарурати муроҷиат ба шарикони рушдро ба вуҷуд овард. Ин қадам барои банақшагирии саҳми зиёдтари шарикони рушд дар татбиқи БМР 2021-2025 замина гузошт.

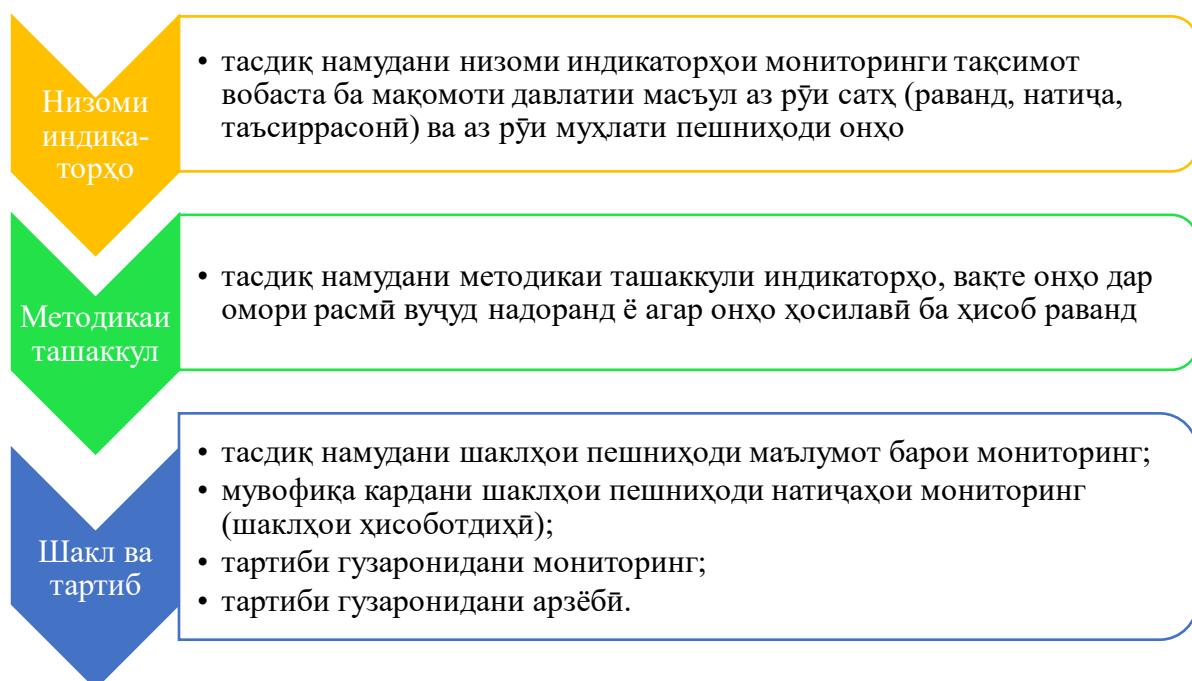
6.1.7. Методологияи таҳия ва М&А

Методологияи таҳия ва МваА-ии БМР дар асоси муайян намудани ҳадафҳои возеҳи барномавӣ, ки ба афзалиятҳои рушди Тоҷикистон мувофиқат мекунад, вобаста мебошад. Инчунин таҳияи нишондиҳандаҳои мушаххас ва ченшаванда барои пайгирии пешрафт ва натиҷаҳо – заминаи низоми самараноки МваА-ии барномаҳои миёнамӯҳлат буда, истифодаи равишҳо дар асоси иштироки муштаракӣ ҷонибҳои манфиатдор дар ҳама марҳилаҳо татбиқи онро сифатнок менамояд.

Татбиқи низоми устувори мониторинг барои ҷамъоварии мунтазами маълумот, дар БМР 2021-2025 ҳамчун яке аз қадамҳои муҳим баҳри тақмили низоми МваА инъикос шудааст. Таҷрибаи татбиқи БМР 2016-2020 нишон медиҳад, ки низоми миллии амалкунандаи мониторинг ва арзёбӣ дар қисми ҳалли чунин масъалаҳо ба тақмил ниёз дорад:

Расми 16.

Масъалаҳои афзалиятнок барои рушди низоми МваА БМР

Таҳлил нишон медиҳад, ки низоми миллии арзёбии натиҷагирӣ ва дурнамои рушд дар доираи татбиқи раванди иҷрои Барномаи миёнамӯҳлати рушд ҳоло ҳам дар марҳалаи ташаккулёбӣ қарор дорад. Вобаста ба ин зарур аст, ки дар давраи минбаъдаи рушди кишвар роҳандозии самараноки низоми мониторинг ва арзёбӣ дар таркиби ҳуҷҷати стратегӣ ба пуррагӣ таъмин карда шуда, ба ҳайси унсури асосии идоракунии раванди рушди иқтисодӣ эътироф карда шавад²³.

Тартиби гузаронидани МваА раванди татбиқи ҳуҷҷатҳои стратегии сатҳи миллий, соҳавӣ ва маҳаллӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (бо қарори Ҳукумати ҚТ аз 29 декабри соли 2018,

²³ Барномаи миёнамӯҳлати рушди ҚТ барои давраи 2021-2025, саҳ.32

№ 615 тасдиқ шудааст) барои вазорату идораҳои дахлдори кишвар пешниҳод намудани маълумот дар бораи иҷрои БМР 2021–2025 ва ҲРҲ–ро то 1 март ҳар сол ба Вазорати рушди иқтисод ва савдо, ки ҳамчун мақомоти ваколатдор оид ба ҳамохангсозии низоми МваА ба ҳисоб меравад пешбинӣ менамояд.

Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳо, шаҳри Душанбе ва шаҳру ноҳияҳо ҳамасола то 10 феввали ҳисоботро оид ба рафти иҷрои барномаҳои маҳаллӣ ба Кумитаи рушди маҳали назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ҷамъбаст пешниҳод намоянд. Кумитаи рушди маҳали назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамасола то 1 март ҳисоботро ҷамъбаст намуда, барои таҳлил ба Вазорати рушди иқтисод ва савдо пешниҳод намояд.

Бозёфтҳо: Таҳлил нишон медиҳад, ки дар давраи ҳисоботдиҳӣ вазорату идораҳои масъул маълумотҳоро ба Раёсати рушди минтақаҳо ва мониторинги иҷрои барномаҳои миллӣ дар назди Вазорати рушди иқтисод ва савдо дар шакл ва намуди гуногун дастрас менамоянд. Барои кормандони масъули раёсат яқоя намудан ба таҳлил кардани он дар бисёр маврид ғайриимкон мебошад, ки ба муроҷиати навбатӣ ба вазорату идораҳои дахлдор барои возеҳ намудани нишондиҳандаҳо водор месозад, ки сарбории кормандони вазоратро изофа мегардонад. Дар натиҷа, вақт ба ҷамъовари маълумот бисёртар сарф карда мешавад, ҳол он ки ин мӯҳлат барои таҳлил ва таҳияи тавсияҳо барои қабули қарорҳои судманд бояд равона карда шаванд. Дар давраи тадқиқоти мазкур, иштирокчиёни сафари таҷрибаомӯзӣ ба Ҷопон аз Вазорати рушди иқтисод ва савдо бо роҳбарии Сардори Сарраёсати сиёсати сармоягузорӣ ва рушди минтақаҳо – Манучехра Мадҷон, дар асоси сабақҳои андӯхта, шаклҳои ҳисоботии ягонро омода карда истодаанд. Аммо барои таҳия намудани шаклҳои умумии мониторингӣ (ҷамъовари маълумот), лоиҳаи онҳо бо амалия мутобиқ карда шуда, он ҳамчун замиаи тартиби гузаронидани МваА тасдиқ карда шавад.

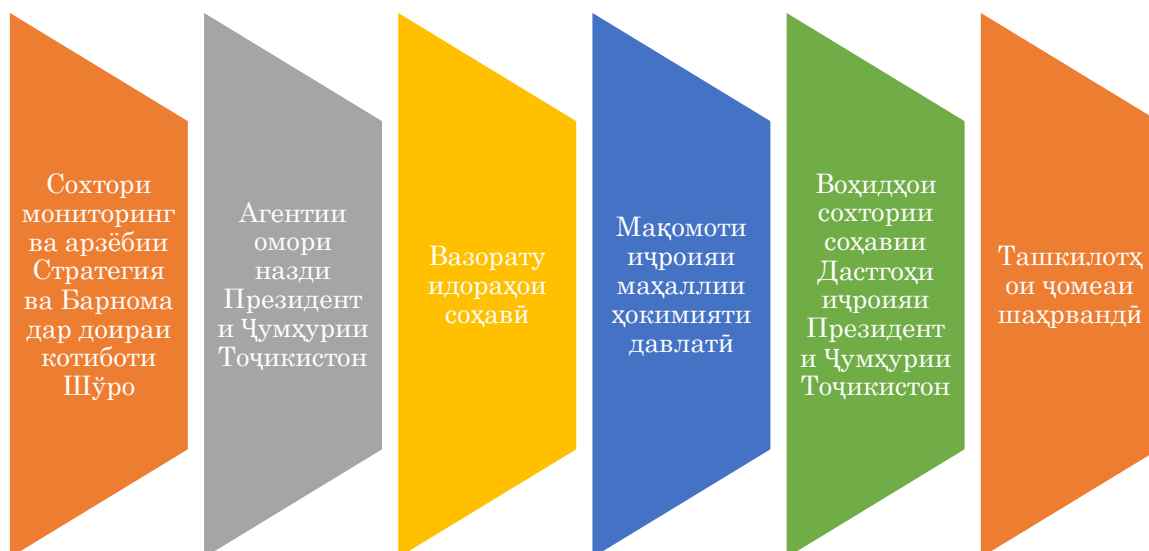
6.1.8. Захираҳои инсонӣ барои мониторинг ва арзёбии БМР

Гузаронидани МваАи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ, ва алаҳхусус арзёбӣ бо тавсия ва пешниҳодҳо вобаста ба масъалаи арзёбишаванда, захираҳои инсониро бо нерӯи зеҳнӣ ва малақаҳои таҳлилии қавиро талаб менамояд. Мувофиқи “Қоидаҳои гузаронидани мониторинг ва арзёбии амалишавии ҳуҷҷатҳои стратегии сатҳи миллӣ, барномаҳои соҳавӣ ва минтақавии рушд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон”²⁴ ба инфрасохтори институтсионалии мониторинг ва арзёбӣ сохторҳои зерин дохил мешаванд (нигаред ба расми 17):

Расми 17.

²⁴ Қарори Ёукумати Ёумњурии Тоҷикистон аз "29 " декабри соли 2018, № 615 Дар бораи қоидаҳои гузаронидани мониторинг ва арзёбии амалишавии нӯльятҳои стратегии сатҳи миллӣ, барномаҳои соҳавӣ ва минтақавии рушд дар Ёумњурии Тоҷикистон

Инфрасохтори институционалии МваА ҳуҷҷатҳои банақшагирии сатҳи миллӣ

Сохтори мониторинг ва арзёбии Стратегия ва Барнома дар доираи фаъолияти котиботи Шӯро ҳамчун ҷузъи пайвандкунанда миёни таҳиягарони Стратегия ва Барнома ва низоми амалишавии онҳо буда, мониторинг ва арзёбии нишондиҳандаҳои банақшагирифташударо аз рӯи тадбирҳо ва амалҳои ноилшавӣ ба ҳадаф ва вазифаҳои рушди миллӣ татбиқ месозад

Пурсиши аъзоёни ГК 13 оид ба МваА, аз вазорату идораҳои дахлдор, муайян кард, ки 52% онҳо оиди стратегия ва дигар ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ хабардор ҳастанд, зеро ҲБС соҳавӣ дар вазорату идораҳо дар раванди татбиқи СМР таҳия шудаанд.

16% мусоҳибон сатҳи огоҳии худро баланд инъикос карданд, зеро дар таҳияи бахшҳои махсуси СМР бевосита худ, иштирок карданд. 20% мусоҳибон оиди огоҳии худ дар бораи СМР баён намуданд, зеро вазорату идораҳои дахлдори онҳо дар раванди татбиқи он қарор доранд. Ва танҳо 12% мусоҳибон таъкид карданд, ки оиди ин стратегия огоҳ ҳастанд, вале бо он ва дигар барномаҳои рушди марбут кор намеkunанд.

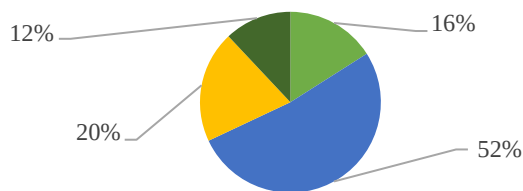
Диаграммаи 5

Пурсиши мустақими инфиродӣ (онлайнӣ) (нигаред диаграммаи 6) нишон дод, ки аксари намояндагони ГК 13 дар омӯзишҳо ва семинарҳо дар мавзӯи МваА иштирок намуданд. Маълумотнокии онҳо оиди МваА дар заминаи ташкили омӯзишҳо аз ҷониби ЛСА, UNDP, UNICEF баланд шудааст. Аммо мувофиқи ақидаи мудирони Шӯъбаи иқтисод ва савдои вилояту ноҳияҳо²⁵ зарур аст, ки чунин омӯзишро дар ш.Душанбе бо даъвати мудирони шӯъбаҳои иқтисод ва савдо аз ноҳияҳо ташкил кард.

Чунин омӯзиш барои табодули таҷриба ва афкор байни минтақаҳо ва кормандони вазорату идораҳои дахлдор оиди гузаронидани МваА ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегияи сатҳи маҳал, соҳа ва миллий мусоидат менамояд.

Сатҳи огоҳии ГК 13 оид ба СМР ва ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ

- Сатҳи огоҳии ман баланд аст, зеро дар раванди таҳияи Стратегияи миллии рушди Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 ширкат доштаам.
- Ман хабардор ҳастам, зеро дар раванди татбиқи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ дар вазорат/идораи мо, ки дар асоси Стратегияи миллии рушди Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 таҳия шудаанд, иштирок мекунам.
- Ман огоҳ ҳастам, зеро дар раванди мониторинг ва арзёбии ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ дар Вазорат/Идораи мо, ки дар асоси СМР Тоҷикистон то давраи 2030 таҳия шуд
- Ман огоҳ ҳастам, аммо ман бо ин стратегия ё дигар барномаҳои рушди марбут ба ин ҳуҷҷат кор намекунам.

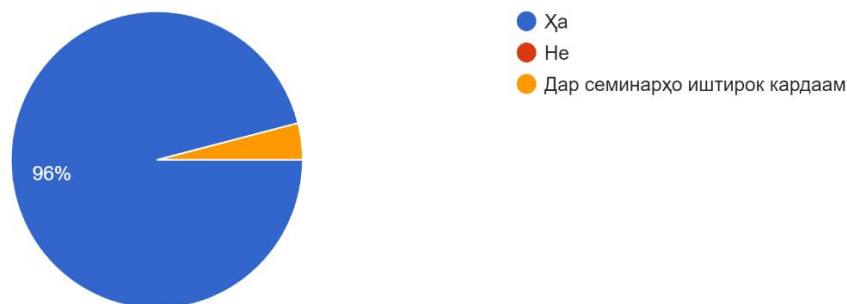
Иқтибос аз пурсиши намояндаи МИХД шаҳри Турсунзода:

Барои самаранокии раванди мониторинг ва арзёбӣ ва ноил шудан ба иишондихандаҳои мақсадноки Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 ва Барномаи миёнамуълати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025 бояд диққати ҷиддӣ дар мақомоти маъаллии Ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти худидоракунии шаърак ва деъот дода шавад. Бинобар сабаби паст будани сатҳи малакаи дониши кормандон дар маъал, барои гузаронидани мониторинг ва арзёбӣ қўмаки методӣ расонидан зарур аст.

Диаграммаи 6.

²⁵ Натиҷаи фокус-гурӯҳҳо дар Хатлон ва Суғд бо мудирони шӯъбаҳои иқтисод, савдо ва мониторинги барномаҳо дар ноҳияҳо. (27.01.2024, 22.02.2024).

Маълумот оиди иштироки аъзоёни ГК 13 дар омӯзишҳо дар мавзӯи МваА

Бозёфтҳо: Таҳлили маълумот ва мусоҳибаҳои баргузоргардида, муайян кард, ки ҳарчанде дар вазорату идораҳои дахлдор захираҳои инсонӣ барои гузаронидани МваА вуҷуд доранд, сифати корбарии онҳо, ва мутобиқат ба арзёбии ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ мувофиқи талаб нест. Аз ҷониби ВРИС ва шарикони рушд дар сатҳи вазорату идораҳо давра ба давра омӯзишҳо оиди МваА баргузор мегарданд, аммо бо сабаби ҷойивазкунии кадрҳо аксаран вақт кадрҳои омӯхташуда ва омодашуда, ба ҷойи кори дигар мераванд, ва ё соҳаро умуман тарк мекунанд. Ин натиҷанокии омӯзишро наст мекунад, зеро ки кормандони нав, аз нав бояд омӯзишро гузаранд. Дар сохтори инфрасохтори гузаронидани МваА ягон сохтори махсус, ки бо бозомӯзии доимии кадрҳо вазифадор аст, дохил карда нашудааст, ки ин низоми МваА заиф мегардонад.

6.2.Тавсияҳо

- 1) Дар назди ВРИС ҳамчун мақомоти ваколатдори таҳия ва амалишавии қабули БМР, дар соли 2024 – вазифаи таҳия ва қабули БМР барои солҳои 2026-2030 вогузошта шуда истодааст. Аз ин лиҳоз, дар заминаи таҷрибаҳои қаблии таҳия ва қабули барномаҳо, ташкили раванди таҳияи барнома на танҳо “аз боло ба поён” (top down approach), балки “аз поён ба боло” (bottom up approach) дар заминаи барномаҳои рушди сатҳи маҳал боиси фаъол намудани иҷроиши барномаҳо ва ҷалби мақсадноки сарчашмаҳои маблағгузорӣ хоҳад буд.
- 2) Дастур оид ба татбиқи раванди МваА дар асоси усулҳои “Дизайни матрисаи лоиҳа” ва “Идоракунии давраҳои татбиқи лоиҳа” (Project Design Matrix -PDM, Project Cycle Management-PCM) бояд таҳия ва қабул карда шавад. Ин усулҳо барои муайян кардани муаммоҳои решагӣ мусоидат карда, дар раванди татбиқи мониторинг ва арзёбии самаранок воситаи судманд мебошад. Инчунин мутобиқати нишондиҳандаҳои қабулшуда ба нишондиҳандаҳои ХРУ мушкилотҳои хосаро ба вуҷуд меоранд. Ин мушкилотҳо асосан бо раванди ҷамъоварии маълумот вобаста мебошанд, ки таҳия намудани ҷадвали мушаххассоти нишондиҳандаҳо яке аз роҳҳои ҳалли мушкилоти мазкур хоҳад буд.

- 3) Қомеъаи шахрвандӣ ва вазорату идораҳо оиди тафсири умумии натиҷанокии иҷроиши БМР маълумот надоранд. Вазорату идораҳо оиди фаъолияти худ дар самти иҷроиши барномаҳои соҳавӣ мунтазам маълумотро дар сомонаҳои худ бо шакли ягонаи тасдиқшуда ҷойгир намеkunанд. Баргузориҳои таҳлили солонаи натиҷаҳои татбиқи БМР барои муҳокимаи васеъи муаммоҳои ҷойдошта ва ҳалли онҳо ба воситаи ҷалби сармоягузoron ва шарикони рушд мусоидат хоҳад намуд.

Дар навбати худ, ҷалби қомеъаи шахрвандӣ ва соҳаи илм имконияти истифодаи самаранокӣ нерӯи зеҳнии қомеъаи шахрвандӣ ва олимонро ба вучуд меорад. Ҷалби ин ҷонибҳои манфиатдор барои таҳлили чуқури муаммоҳои ҷойдошта, ки дар заминаи афзалиятҳои аз ҷониби Вазорати рушди иқтисод ва савдо (дар натиҷаи таҳлили солонаи БМР) муайян шудаанд, шароити ҳамоҳангсозии судмандро фароҳам меоварад. Чунин таҷриба дар Вазорати рушди иқтисод ва савдо дар раванди таҳияи шарҳи миллии ихтиёрӣ, таҳияи Стратегияи рушди иқтисодиёти сабз ва дигарҳо вучуд дорад, аммо он дар раванди мониторинг ва арзёбии БМР дар сатҳи зарурӣ ва низоми устувор истифода намешавад.

- 4) Усули арзёбии ҳаҷми маблағгузорӣ, ки дар раванди таҳия намудани БМР истифода шудааст, бояд пеш аз ҳама дар сатҳи минтақавӣ ва соҳавӣ ба кормандони масъули таҳияи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегии соҳавӣ ва маҳал омӯзонида шуда, дар амал татбиқ карда шавад. Зеро, БМР дар сатҳи соҳавӣ ва минтақавӣ амалӣ шуда, дар сатҳи миллии натиҷабардорӣ карда мешавад. Аз ин лиҳоз, усул ва методологияи арзёбии ҳаҷми маблағгузорӣ, тарз ва намуди ҷамъовариҳои маълумот барои арзёбӣ, низ бояд ягона бошад. Ин ягонакунонӣ (унификатсия) барои таҳия намудани занҷираи мантиқии мустаҳкам байни ҲБС сатҳи миллии, соҳавӣ ва маҳаллӣ замина мегузорад.
- 5) Ваколати Вазорати рушди иқтисод ва савдо ҳамчун сохтори ҳамоҳангсоз дар ҳамбастагӣ бо Вазорати молия дар муайян кардани лоиҳаҳои афзалиятнок барои маблағгузорӣ мебошад. Муайян кардани афзалиятнокии лоиҳаҳо бо назардошти самарани татбиқи онҳо, ва таъсири ҳадди аксар дарозмуддат ва устувор ба иқтисодиёти ҷумҳурӣ ва минтақаҳои он, инчунин ба сатҳи неқӯаҳволии мардум бояд асос ёфта бошад. Барои ташкил ва татбиқи ин раванд, аз усулҳои маъмули эконометрикӣ ва дурнамасозӣ истифода кардан мумкин аст. Аммо барои қабули қарор сифат ва сатҳи ҷамъовариҳои маълумот, малакаи кормандони масъул оид ба таҳлил ва арзёбӣ дар сатҳи уфуқӣ ва амудӣ бояд мутобикат кунад. КШМ метавонад як воситаи самаранок дар ин раванд истифода карда шавад. Аммо фарогирии фаъолияти КШМ асосан дар сатҳи миллии аст, ки ин барои муvвафақ шудан дар арзёбӣ ва таҳлил бояд дар сатҳи маҳал дорони робитаи тарафайн буда, ҷамъовариҳои афкорро “аз поён ба боло” низ фароҳам оварад.

- 6) Барои таҳияи шакли умумии ҷамъоварии маълумот, ки бо амалия мутобиқ карда шудааст ва дар раванди истифодаи он маҳакҳои асосии арзёбӣ (актуалӣ (relevant), мувофиқашуда (coherence), натиҷанокӣ (effectiveness), самаранокӣ (efficiency), таъсирнокӣ (impact) ва устуворӣ (sustainability) ба инобат гирифта шудаанд, бояд гурӯҳи корӣ бо ҷалби кормандони соҳавӣ ташкил шуда, он дар самтҳои мухталифи БМР омода кардани шаклҳои ягонро вазифадор шаванд. Гурӯҳи корӣ дар асоси занҷираи аслии ҷамъоварии маълумотҳо бояд ташкил карда шавад.

Мисол: Банди 2. Бахши аграрӣ: Амнияти озуқаворӣ ва таъмини дастрасӣ ва ғизои хушсифат. Дар нақшаи ҷорабиниҳои амалисозии Барномаи миёнамӯҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон (матрисаи амалиётҳо) дар сутуни “Масъул” асосан вазорату идораҳои сатҳи миллӣ барои амалӣ намудани ҷорабиниҳо вазифадор карда шудаанд. Аммо ҷамъоварии маълумот дар сатҳи маҳал оғоз меёбад. Аз ин лиҳоз, қадамҳои зерин баҳри таҳия намудани шакли ягонаи ҷамъоварии маълумот аз сатҳи маҳал то сатҳи миллӣ барои саривақт ва пурра ҷамъоварии маълумот мусоидат менамоянд:

- ① *Таҳияи лоиҳаи шакли ягонаи ҷамъоварии маълумот дар асоси матрисаи амалиётҳо (масъул ВРИС).*
- ② *Ташкил намудани гурӯҳи корӣ бо ҷалби: Ассотсиатсияи Агробизнеси Тоҷикистон, Раёсатҳои кишоварзӣ дар вилоятҳо, Агентии омор (вилоят ва ҷумҳурӣ), Бахши кишоварзӣ дар МИХДи вилоятҳо, Вазорати рушди иқтисод ва савдо (Раёсати рушди минтақаҳо ва мониторинги иҷроии барномаҳои миллӣ), Раёсати рушди иқтисод ва савдо дар вилоятҳо, Вазорати тандурустӣ, Кумитаи замин (миллӣ ва вилоятӣ), Агентии беҳдошти замин ва обёрӣ, Кумитаи ҳифзи муҳити зист (масъул КШМ ва шарикони рушд).*
- ③ *Баргузориҳои семинари амалӣ оид ба муаррифӣ ва омӯзонидани шакли ягонаи ҷамъоварии маълумот дар бахши аграрӣ. (КШМ ва шарикони рушд дар чорҷӯбаи Гурӯҳи кории (ГК) 3. Амнияти озуқаворӣ).*
- ④ *Вазифагузориҳои гурӯҳи корӣ барои дар амалия татбиқ намудани лоиҳаи шакли ягона дар сатҳи соҳа ва маҳал (вилояту ноҳияҳо). (2 ҳафта мӯҳлат, масъул – Вазорати кишоварзӣ).*
- ⑤ *Таҳлили маълумотҳои ҷамъоваришуда ва таҳияи шакли умумӣ дар сатҳи миллӣ, бо назардошти мушкилотҳои дар раванди татбиқ ба вуҷуд омада. (Вазорати кишоварзӣ).*
- ⑥ *Баргузориҳои семинари ниҳойӣ барои тасдиқи лоиҳаи шакли ягонаи ҷамъоварии маълумот дар бахши аграрӣ ва тафсир ба он, ки ҳамчун дастур барои иҷрокунандагон истифода карда мешавад. (КШМ ва шарикони рушд дар чорҷӯбаи ГК 3. Амнияти озуқаворӣ).*
- ⑦ *Дохил кардани шакл ва тафсири тасдиқишуда ҳамчун замима ба тартиби*

баргузориш МваА ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ. (ВРИС ва Вазорати Адлия)

Дар натиҷаи амалӣ кардани ин қадамҳо барои ҳар як баҳши матрисаи амалиёти БМР 2021-2025, шакли умумӣ ва тафсир дар ҳамбастагӣ бо ГК байниидоравӣ таҳия ва қабул карда мешаванд, ки ба дастрасӣ ба натиҷаҳои зерин мусоидат мекунанд:

- Ташкили низоми устувор барои гузаронидани мониторинги мунтазам баҳри арзёбии самаранокӣ ва таъсири барномаҳо.
- Истифода аз натиҷаҳо барои ислоҳ кардани стратегияҳо, беҳтар кардани фаъолият ва таъмини масъулияти вазорату идораҳои дахлдор ва зерсохторҳои онҳо дар сатҳи маҳал.
- Таъмини шаффофият ва иртибот бо ҷонибҳои асосии манфиатдор дар тамоми раванди татбиқи БМР, МваА иҷрои матрисаи амалиёт, муайян кардани афзалиятҳои соҳавӣ.
- Сарфаи вақт ва кам кардани сарбории кормандони масъули Вазорати рушди иқтисод ва савдо оид ба ҷамъовари маълумот, ва истифодаи нерӯи зехнии онҳо барои таҳлили маълумот ва таҳияи тавсияҳои судманд барои ҳамоҳангӣ байни вазорату идораҳо, ва саривақт иҷро кардани лоиҳаҳои афзалиятноки БМР.

7). Захираҳои инсонӣ - заминаи асосӣ барои гузаронидани МваАи самаранок ва босифат мебошад. Барои ташаққул додани он, зарур аст, ки кормандони масъули МваА дорои хусусиятҳои дар расми 18 ҷавобгӯ бошанд:

Расми 18.

Хусусиятҳои зарурии мутахассиси МваАии ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ

7. БАРНОМАҲОИ РУШДИ ИҶТИМОИЮ ИҚТИСОДИИ САТҲИ МАҲАЛ

7.1. Тартиби таҳияи БРИИ сатҳи маҳал

Барномаи рушди иҷтимоию иқтисодии маҳаллӣ тибқи тартиби муқарраргардида дар асоси

қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 майи соли 2019, №181 “Дар бораи Тартиби таҳияи барномаҳои рушди иҷтимоию иқтисодии маҳалҳо” таҳия карда шуда, ба ҳадафу афзалиятҳои ҳуҷҷатҳои стратегии кишвар (СМР/БМР) ва Ҳадафҳои рушди устувор, инчунин дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, аз ҷумла Қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ”, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи дурномаҳои давлатӣ, концепсияҳо, стратегияҳо ва барномаҳои рушди иҷтимоию иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон” мутобик карда мешавад.

Тартиб барои ба низоми ягона даровардани раванди таҳияи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегии сатҳи маҳал ва тақвият бахшидани раванди ҳамохангсозии онҳо ба ҳадафу афзалиятҳои ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегии сатҳи миллӣ, соҳавӣ (Стратегия ва барномаҳои миллӣ ва соҳавии рушд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон) ва уҳдадорихои байналмилалӣ, ки аз ҷониби Ҷумҳурии Тоҷикистон эътироф гардидаанд, омода шудааст.

7.1.1. Шумораи барномаҳои мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ.

Барномаҳои рушди иҷтимоӣ-иқтисодӣ сатҳи маҳал дар ҳудуди ҷумҳурӣ 68 адад таҳия шудааст, ки аз он 19 ба минтақаи Суғд, 26 ба минтақаи Хатлон, 9 ба Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, 13 ба ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ (НТҚ) ва 1 ба шаҳри Душанбе таалуқ дорад.

7.1.2. Сохтори ҳуҷҷатҳо

Тибқи тартиби муқарраргардида дар асоси қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 майи соли 2019, №181 “Дар бораи Тартиби таҳияи барномаҳои рушди иҷтимоию иқтисодии маҳалҳо” таҳияи барнома аз рӯи сохтори зерин ба роҳ монда мешавад (нигаред расми 19):

- муқаддима бо нишон додани маълумоти мухтасар дар бораи вилоят, шаҳру ноҳия ва деҳот бо истинод ба ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегии миллӣ ва соҳавӣ;
- мушаххас намудани биниш, ҳадаф ва соҳаҳои афзалиятнок вобаста ба хусусиятҳои хоси маҳал;
- таҳлили ҳолати соҳаҳои афзалиятнок бо нишон додани мушкилоти асосии соҳа, афзалиятҳо, самтҳои фаъолият, вазифаҳои гузошташуда ва натиҷаҳои ҷашмдошт;
- низоми мониторинг ва арзёбии Барнома;
- нақшаи амал, ки маҷмӯи чорабиниҳоро оид ба ҳалли ҳадафҳои гузошташудаи Барнома бо нишон додани индикаторҳо барои мониторинг ва арзёбӣ, сарчашмаи маблағгузорӣ ва масъули иҷрои чорабиниҳоро дар бар гирифта, муҳлати иҷрои он ба муҳлати иҷрои Барнома баробар мебошад.

Расми 19.

Сохтори Барномаҳои рушди иҷтимоию иқтисодӣ

Бозёфтҳо: Занҷираи мантиқӣ ва вобастагии тафсир дар БРИИ бо нақшаи амал аён нест. Дар барномаҳо дар бисёр маврид тавсири ҳолати кунунӣ ва биниш, ҳадафҳо, муаммоҳо, ба таври умумӣ оварда шудааст, ки дар вақти таҳлили нақшаи амал, вобастагии мантиқӣ ва ҳамбастагӣ байни барнома ва нақша возеҳу равшан нест.

7.1.3. Раванди таҳия ва қабул

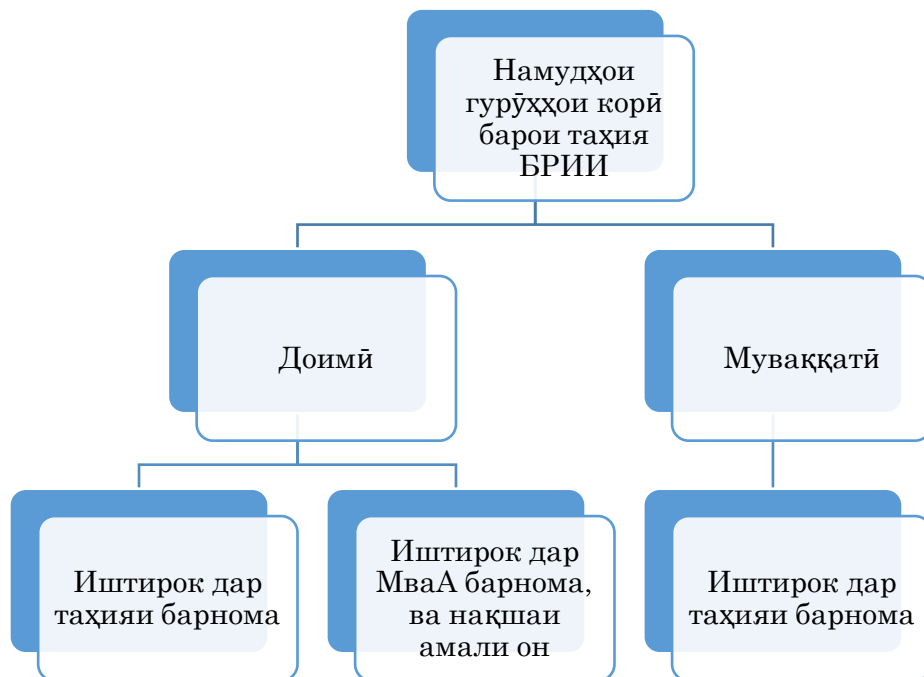
Таҳияи барнома дар маҳалҳо (вилоятҳо, шаҳру ноҳияҳо, шаҳрак ва деҳот) аз таъсиси гурӯҳҳои корӣ оғоз меёбад. Гурӯҳҳои корӣ бо қарори раисони вилоят, шаҳру ноҳия ва ҷамоатҳои шаҳрак ва деҳот таъсис дода мешаванд.

Ҳангоми таҳияи барнома гурӯҳи корӣ дар доираи ваколат ва фаъолияти худ метавонад муваққатӣ ва доимӣ бошад:

- муваққатӣ (иштироки гурӯҳи корӣ танҳо дар таҳияи барнома ва нақшаи рушд);
- доимӣ (иштироки бевоситаи гурӯҳи корӣ ҳангоми гузаронидани мониторингу арзёбии раванди амалишавии барнома ва нақшаи рушд).

Расми 20.

Намудҳои гурӯҳҳои корӣ барои таҳияи БРИИ

Ба ҳайати гурӯҳи корӣ шомил мешаванд:

- мутахассисони сохторҳои мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, вакилони халқи шаҳру ноҳия, мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳот, ходимони ҷамъиятӣ, намояндагони ҷомеаи шаҳрвандӣ, бахши хусусӣ;
- худфаъолияти ҷамъиятӣ, фаъолон (аз ҷумла, занони фаъол) ва ҷонибҳои дигари манфиатдор;
- намояндагони бахши хусусии муташаккил (масалан, ассотсиатсия ва шӯрои соҳибкорон ё фермерон) ва ё намояндагони ташкилотҳое, ки дар рушди иқтисодии шаҳру ноҳияҳо нақши муҳим доранд (масалан, ташкилотҳои қарзии хурд, ширкатҳои пешбаранда ва ғайра);
- ташкилотҳои ҷамъиятӣ ё иттиҳодияҳо, аз ҷумла ассотсиатсияҳои замон ва экологӣ) ва ё намояндагони зиёиён ва фаъолони ҷомеа (фаъолони шаҳру ноҳия);
- намояндагони расмӣ мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ – раис ва муовинони он дар шаҳру ноҳия, ҷамоатҳо (раису котиби он ва вакилони маҷлиси маҳаллӣ) ё шӯроҳои маҳалла (дар мисоли ҷамоатҳо).

Бозёфтҳо: Дар тартиби муқарраргардида имконият барои иштироки ҳамаи ҷонибҳои манфиатдор аз он ҷумла ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва бахши хусусӣ дар раванди таҳияи барнома таъмин карда шудааст. Аммо дар амалия гурӯҳи корӣ танҳо аз кормандони сохторҳои давлатӣ ташкил карда мешавад. Аз як тараф сабаб дар он аст, ки мутахассисони соҳаи бахши хусусӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ на ҳама вақт ройгон кор кардан хоҳиш доранд. Аз дигар тараф муколамаи кушод ва ҳамкориҳои ҳамгирона байни МИМХД, ҷомеаи шаҳрвандӣ ва бахши хусусии шаҳру ноҳияҳо дар ин самт заиф мебошад.

Барои гузаронидани таҳлили дақиқ ҷиҳати ташаккул додани лоиҳаи барнома аз рӯи масъалаҳои мухталиф ҷорабинҳои зерин гузаронида мешаванд:

- ҷаласаҳои васеъ ҷиҳати муҳокимаи масъалаҳо бо иштироки тарафҳои манфиатдор ва даъватшудагон;
- ташкили мизҳои мудаввар;
- вохӯриҳои сайёр дар ҷамоатҳо ва ташкилотҳои алоҳида;
- муҳокимаҳои ҷамъиятӣ (муҳокимаи ошқори масъалаҳои муҳим, ки дар он ба ғайр аз мутахассисони мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии шаҳру ноҳияҳо, намояндагони дигар ташкилотҳо, инчунин ғаёолони шаҳру ноҳия ё ҷамоат, шаҳрвандон ва дигар ҷонибҳои манфиатдор, ки дар сатҳи маҳал, ба ин
- масъалаҳо масъуланд, даъват карда мешаванд);
- фокус-гурӯҳҳо, гурӯҳҳои алоҳида барои муҳокима ҷиҳати муайян намудани мушкилот ва сабабҳои ба вуҷуд омадани онҳо дар маҳал.

Барномаи рушди иҷтимоию иқтисодии вилоятҳо, шаҳру ноҳияҳо, ҳангоми зарурат мутобиқи тартиби муқаррарнамудаи қонунгузории амалкунанда метавонанд бо қарори ХҚТ қабул шаванд.

Бо мақсади гузаронидани таҳхис лоиҳаи барнома барои баррасӣ ба сохторҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- нақшаҳои рушди деҳот барои мувофиқа ба мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии ноҳия, барномаи рушди шаҳру ноҳия ба мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии вилоят ва барномаи рушди вилоят ба мувофиқаи вазорату идораҳои дахлдори ҷумҳурӣ пешниҳод мешаванд;
- лоиҳаи ниҳии барнома ва нақшаи рушди вилоят ва шаҳру ноҳия дар машваратҳои ҷамъиятӣ муҳокима карда мешавад;
- ба Вазорати рушди иқтисод ва савдо (ҳангоми зарурат, бо мақсади гузаронидани муҳокима бо вазоратҳои соҳавӣ ва барои минбаъд тахмил додани онҳо);
- ҳангоми масъул будани вазорату идораҳо дар ҷорабиниҳои барнома ва нақшаҳои рушди вилоятҳо, шаҳру ноҳияҳо ва ҷамоатҳо, барнома бояд бо вазорату идораҳои дахлдор мувофиқа карда шаванд;
- вазорату идораҳо, ташкилот ва мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ҳангоми баррасӣ ва ё таҳияи лоиҳаи барномаҳои рушди иҷтимоию иқтисодии минтақавӣ имкониятҳои воқеии бучетро дар давраи миёнамуҳлат ба инобат гиранд.
- Вазорату идораҳо вазифадор мешаванд, ки баъди аз ҷониби мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии шаҳру ноҳияҳо пешниҳод шудани лоиҳаи барнома дар муҳлати 15 рӯз ҳулосаҳои худро ба иҷрокунанда ирсол менамоянд.

Барнома аз лаҳзаи тасдиқи он бо қарори Маҷлиси вакилони халқи вилоят ва шаҳру ноҳияҳо (дар сатҳи шаҳрак ва деҳот, маҷлиси ҷамоат) танҳо дар сурати наشري пурраи он дар матбуоти расмӣ мавриди амал қарор мегирад.

7.1.4. Методологияи муайян кардани нишондиҳандаҳо

Тибқи тартиби муқарраргардида методологияи муайян кардани нишондиҳандаҳо барои арзёбии барнома, дар асоси як қатор қадамҳо тасдиқ шудааст:

Расми 21

Аммо, инчунин дар ҳар як самт ва баҳши иҷтимоию иқтисодӣ нишондиҳандаҳое, ки мувофиқи он таҳлили соҳа гузаронида мешавад, аллакай дар тартиб оварда мешавад.

Мисоли 1: ҳолати демографӣ - шарҳи мухтасари ҳолати демографӣ ва тамоюли се соли охир нисбати омилҳои асосии ҷойдошта аз рӯи нишондиҳандаҳои зерин: шумораи умумии аҳоли, афзоиши табиӣ аҳоли; шумора ва вазни қиёсии аҳолии деҳот ва шаҳр; миқдори хоҷагиҳо (хонаводаҳо), шумораи аъзои хоҷагиҳо ба ҳисоби миёна дар шакли ҷадвал бо тақсмоти маълумот аз рӯи ҷамъоатҳо (барои ноҳияҳо); маълумот дар бораи сохтори шуморавию синну солии аҳоли (аҳолии то синни 16, аҳолии қобили меҳнат ва аҳолии синни нафақа); шумораи аҳоли ва хоҷагиҳо, ки дар минтақаҳои хавфнок зиндагӣ доранд; тамоюлҳои асосии иҷтимоию иқтисодӣ ва шарҳи мухтасари тамоюлҳои асосӣ дар соҳаҳои иқтисодӣ ва иҷтимоӣ;

Мисоли 2: Нишондиҳандаҳои таҳлили ташкили фаъолияти кишоварзӣ, бозори хизматрасониҳои техникӣ ва сармоягузорӣ инҳо мебошанд: самаранокӣ ташкил намудани истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ, аз ҷумла вазни қиёсии хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) ва таҳлили тамоюлҳои солҳои охир дар ин самт; мавҷуд будани бозори фурӯш барои маҳсулоти кишоварзӣ ва содироти он бо мақсади фурӯш; дараҷа ва ҳолати таъминоти моддию техникии кишоварзӣ, аз ҷумла шаклҳои моликият ва ташкилотҳое, ки хизматрасонии таъминоти моддию техникӣ пешниҳод

менамоянд; дастрасии фермерҳо ба хизматрасониҳои иттилоотию машваратӣ, малакаи дониш оид ба таҷҳизот ва технологияи нав (аз ҷумла масъалаи истифодабарии самараноки замин), инчунин воситаҳои истеҳсолот ва ташкили бозори ҷунин хизматрасонӣ (нуриҳои минералӣ ва тухмиҳо) ва дигар;

Бозёфтҳо: *Методологияи муайян кардани нишондиҳандаҳо барои арзёбии чорабиниҳои барнома дар тартиби муқарраргардидаи №181 бо истифодаи усулҳои методи таҳлили SWOT ва “дарахти мушкилот” возеҳ нишон дода шудааст. Вале дар амалия дар таҳияи ягон БРИИ усули “дарахти мушкилот”, табaddуллоти он ба “дарахти ҳалли мушкилот” истифода нашудааст. Сабаб дар пешниҳоди нишондиҳандаҳои тайёр барои таҳлили соҳа мебошад, ки барои баррасӣ ва муайян кардани мушкилот ва роҳи ҳалли он ба воситаи усули “Дарахти мушкилот”, монета ба вуҷуд меорад. Дар қараёни таҳияи барнома диққати ГК-и таҳиякунанда ба таҳлил истифода аз нишондиҳандаи аниқшуда равона мешавад, ва нишондиҳандаҳои махсуси мутобик ба ҳалли мушкилот таҳия карда намешаванд. Дар ҳар як соҳа мушкилотҳои муҳим инъикос шудаанд, аммо занҷираи вобастагии онҳо бо мушкилоти “решиғ” танҳо ба воситаи усули “дарахти мушкилот” имконпазир аст.*

Нишондиҳандаҳои махсуси соҳавӣ вобаста ба муаммо дар раванди таҳияи нақшаи амал барои хонапурӣ намудани қадвали тасдиқшуда инъикос карда мешаванд, дар сурате, ки оиди онҳо дар ҳуди барнома маълумоти дақиқ нест. Аз ин лиҳоз номутобиқати мантиқии барнома ва нақшаи амал ба вуҷуд меояд.

7.1.5. Сарчашмаҳои маълумот

Маълумот барои таҳияи БРИИ аз сарчашмаҳои зерин, ба воситаи равон кардани мактуби расмӣ раиси ноҳия/вилоят ҷамъоварӣ карда мешаванд:

- Раёсати омили ноҳия/вилоят
- Раёсату идораҳои зерсохтори ноҳиявӣ/вилоятӣ
- Ҷамоатҳо/МИХД шаҳру ноҳия
- Ҳисоботи таҳлилий дар раванди фаъолияти ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва шарикони рушд дар ноҳия/вилоят.

Бояд қайд кард, ки маълумотҳо дар шакли гуногун ҷамъ карда мешаванд, ки ин барои таҳлили онҳо мушкилотро ба вуҷуд меорад. Дар сурати дархост кардани маълумот дар шакли қадвали ягона, на ҳамаи нишондиҳандаҳо барои ҷамъоварии маълумот мутобик хоҳанд шуд.

7.1.6. Арзёбии ҳаҷми маблағгузорӣ

Маблағгузори барномаҳои рушд аз ҳисоби буҷети маҳаллӣ ва ҷумҳуриявӣ, сармояҳои хориҷию дохилӣ (соҳибкорони ватанӣ) ва манбаъҳои ғайрибуҷетӣ таъмин карда мешавад. Ба манбаъҳои ғайрибуҷетӣ дохил мешаванд (нигаред расми 22):

Расми 22.

Манбаъҳои ғайрибуҷетӣ барои маблағгузори БРИИ

Сармоягузори хориҷӣ метавонанд дар асоси иштироки ҳиссавӣ, барномаҳои рушдро маблағгузорӣ намоянд. Ҷалби сармояи хориҷӣ вобаста ба амалигардонии он мутобиқи қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон ба анҷом расонида мешавад²⁶.

Ҳангоми таҳияи стратегия, барномаҳои рушд, асосноккунии талаботи умумӣ бо захираҳои барои амалӣ намудани ҳамаи чорабиниҳои он (бо дар назар доштани чорабиниҳои таъминшуда) ва ба инобат гирифтани дурнамои сатҳи таваррум, тағйирёбии қурби мубодилавии сомонӣ нисбат ба доллар ва асбӯрҳои дигар, инчунин ба инобат гирифтани омилҳои дигар зарур аст.

Иқтибос аз нурсиши намояндаи МИХД шаҳри Турсунзода:

Барои муайян кардани ҳаҷми маблағгузорӣ ҷиҳати иҷрои нақшаи чорабиниҳо ҳамаи лоиҳаҳои сармоягузорӣ ба ҷадвали матритсаи амалиётҳо ворид карда мешавад. Тақсимои маблағгузориҳо барои татбиқи барномаҳо аз рӯи сохҳо тибқи тартиби муқарраргардида сурат мегирад.

7.1.7. Заминаи бучети давлатӣ барои татбиқи барномаҳо.

Талабот ба маблағгузориҳои чорабиниҳои барномаҳои рушди иҷтимоию иқтисодӣ аз рӯи манбаъҳои маблағгузорӣ дар бизнес-нақшаи барнома ё худ занҷири мантиқӣ дарҷ карда мешавад.

Асосноккунии сохтори манбаъҳои маблағгузорӣ аз ҳисоби рӯйхати ҳаҷми маблағгузорӣ аз рӯи манбаъҳои алоҳида (манбаъҳои ғайрибучетӣ аз рӯи намудҳои алоҳида) ба роҳ монда мешавад.

²⁶ Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 майи соли 2019, №181 “Дар бораи Тартиби таҳияи барномаҳои рушди иҷтимоию иқтисодии маҳалҳо”, саҳ.28-29.

Дар асоси манбаъҳои маблағгузорӣ баҳисобгирии воситаҳои ғайрибуҷетӣ ва асосноккунии молиявии он лозим аст, ки метавонад ҳаҷми пешбинишавандаи маблағгузориро тасдиқ намояд. Ба чунин асосноккунӣ метавонад созишнома ва ҳуҷҷатҳои дигари тасдиқкунанда оид ба мақсадҳо ва субъектҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо ширкатҳои ватанӣ ва хориҷӣ дохил шаванд²⁷.

Дар ҷадвали 3, маълумот оиди мониторинги иҷрои БРИИ се вилоятҳои ҷумҳурӣ ба таври умумӣ оварда шудааст.

Мувофиқи таҳлил аз 7463 чорабиниҳои банақшагирифташуда, аксарияти он ба ҳисоби миёна ба минтақаи Хатлон мувофиқ меояд (162,85 чорабинӣ). Нисбати дигар вилоятҳо дар Хатлон инчунин сатҳи чорабиниҳои амалишуда зиёдтар аст (38%). Вале ба ҳисоби миёна арзиши лоиҳаҳо дар ҳама минтақаҳо мутаносибан яхела мебошанд. Инчунин вилояти Хатлон вобаста ба ҷалби маблағ ва иҷрои чорабиниҳо нисбат ба нақшаи умумӣ 50% маблағи пешбинишударо ҷалб кардааст.

Дар раванди гузаронидани пурсишҳо дар вилояти Хатлон, муайян шуд, ки дар раванди таҳияи БРИИ вилоят ва нақшаи амал маблағгузории ҳар як зерсохтори вилоятҳои вазорату идораҳои дахлдор бо таври расмӣ мувофиқа карда шуда, барои ҳар як сол (2021-2025) тасдиқ карда шудааст.

Ҷадвали 3.

Маълумот оиди БРИИ сатҳи маҳал (банақшагирифташуда ва татбиқшуда) дар се вилоят барои солҳои 2021-2023²⁸

№	Вилоятҳо	Шумораи чорабиниҳо	Шахру ноҳияҳо дар ҳудуди вилоят	Талабот ба маблағгузорӣ (млн.сомони)	Шумораи чорабиниҳо ба ҳар як шахру ноҳия, ба ҳисоби миёна	Чорабиниҳои амалишуда			
						шумора	фоиз нисбат ба нақшаи умумӣ	маблағ (млн.сомони)	фоиз маблағҳо нисбат ба нақшаи умумӣ
1	Вилояти Суғд	2423	19	20325,4	127,53	721	30%	6547,6	32%
2	ВМКБ	806	9	6977,80	89,56	285	35%	2728,3	39%

²⁷ Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 майи соли 2019, №181 “Дар бораи Тартиби таҳияи барномаҳои рушди иҷтимоию иқтисодии маҳалҳо”, сах.29-30

²⁸ Ҷадвал дар асоси ҳисобот оиди мониторинги иҷрои БРИИ сатҳи маҳал дар вилоятҳои Суғд, Хатлон ва ВМКБ аз Кумитаи рушди маҳали Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон омода карда шудааст.

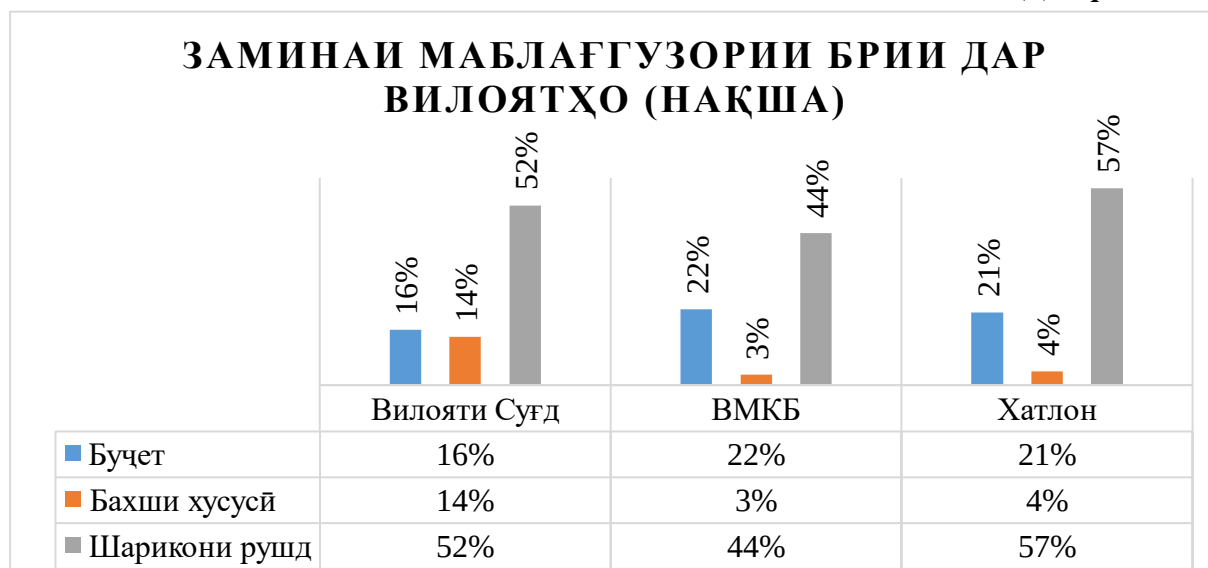
3	Вилояти Хатлон	4234	26	26 937	162,85	1628	38%	13 417	50%
	Ҳамагӣ дар 3 вилоят	7463	54	54240,09	379,93	2634	35%	22692,4	42%

Мусоҳиба бо сардори Раёсати рушди иқтисод ва савдои вилояти Хатлон ва мудирӣ шӯъбаи рушди иқтисод, савдо ва мониторинги ҲБС вилояти Хатлон, нишон дод, ки банақшагирии босифат ин заминаи асосӣ барои иҷроиши нақшаи амал мебошад. Мувофиқакунонии сарчашмаҳои маблағгузорӣ яке аз муҳимтарин чора барои иҷрои самараноки барнома дар оянда мебошад.

Мусоҳиба дар ноҳияи Б.Ғафурови вилояти Суғд, бо муовини раиси ноҳия ва кормандони шӯъбаи иқтисод ва савдо дар навбати худ муайян кард, ки мувофиқа накардан ва бемасъулиятии зерсохторҳои вазорату идораҳо дар раванди таҳияи БРИИ ба саривақт ва босифат таҳия кардани БРИИ н.Б.Ғафуров монеъа шуд. Иҷроиши барнома инчунин бо сабаби набудани сарчашмаи маблағгузорӣ, ки бо сабаби мувофиқа ва тасдиқ нашудани сарчашмаи маблағгузорӣ бо вазорату идораҳо, ва алаҳхусус Вазорати молия дар сатҳи қаноатбахш набуд. Чораҳои ҳатмии андешидаи роҳбарият сатҳи иҷроиро беҳтар намуд.

Таҳлили маълумоти диаграммаи 7, маълум кард, ки дар вилояти Хатлон дар раванди таҳияи БРИИ 2021-2025 саҳми шарикони рушд нисбат ба дигар вилоятҳо зиёдтар ба нақша гирифта буд (57 фоиз), дар вилояти Суғд-52 фоиз, дар ВМКБ-44 фоиз. Саҳми маблағҳои бучетӣ дар ВМКБ -22 фоиз, дар Хатлон – 21 фоиз ва дар Суғд-16 фоиз-ро ташкил мекард. Дар навбати худ, саҳми бахши хусусӣ аз ҳама зиёд дар вилояти Суғд ба назар мерасад – 14 фоиз, дар Хатлон -4 фоиз, дар ВМКБ-3 фоиз.

Диаграммаи 7.

Бозёфтҳо: Дар асоси ин маълумот қарор кардан мумкин аст, ки саҳми бучети давлатӣ ва шарикони рушд дар иҷрои БРИИ муҳим аст, вале саҳми бахши хусусиро

дар заминаи таҷрибаи вилояти Суғд бояд ба дигар вилоятҳо низ паҳн кард.

Заминаи буҷети давлатӣ муҳимтарин шарт барои татбиқи самараноки БРИИ дар сатҳи маҳал мебошад. Мувофиқакунонии он бо Вазорати молия ва зерсохторҳои он, яке аз қадамҳои зарурӣ дар раванди таҳияи барномаҳо мебошад. Мусоҳиба бо намоёндагони Вазорати молия муайян кард, ки Вазорати молия дар ҳамкорӣ бо ВРИС тартиби муайян барои тасдиқи буҷети солоне ба дар назардошти асосноккунии хароҷотҳои банақшагирифтаи лоиҳаҳо таҳия намуда истодаанд. Ин иқдом дар оянда, барои муайян кардани лоиҳаҳои афзалиятноктарин дар вақти интихоб ва тасдиқ аз ҷониби Вазорати молия ва барои самаранок истифода бурдани захираҳои молиявии буҷет мусоидат хоҳад намуд.

7.1.8. Сатҳи иҷроии нақшаҳои чорабиниҳо

Таҳлили натиҷаҳои мониторинги иҷрои БРИИ вилоятҳо барои солҳои 2021-2023 маълум кард, ки аз сатҳи банақшагирифташуда, танҳо сатҳи бахши хусусӣ дар вилояти Суғд мувофиқи нақша – 100% ташкил кард, ва дар ВМКБ – 94% ташкил намуд.

Сатҳи дигар сарчашмаҳо (буҷет ва шарикони рушд) дар ҳамаи вилоятҳо аз 34% то 66% ташкил менамояд. (нигаред диаграммаи 8).

Иштироккунандагони фокус гурӯҳ дар вилояти Суғд ва Хатлон ду усули назорати иҷрои БРИИ шаҳру ноҳияҳоро муайян карданд:

- 1) Аз миқдори умумии лоиҳаҳои пешбинишуда фоизи лоиҳаҳои иҷрошуда.
- 2) Аз маблағҳои барои татбиқи лоиҳаҳо банақшагирифташуда, фоизи маблағҳои истифодашуда аз сарчашмаҳои буҷети давлатӣ (маҳаллӣ ва ҷумҳуриявӣ), бахши хусусӣ, грантҳои шарикони рушд.

Диаграммаи 8.

Раванди фокус-гурӯҳ маълум кард, ки дар амалия арзёбии тақрибии самаранокии иҷрои БРИИ сатҳи маҳал вучуд дорад, ки дар ҷадвали 4 нишон дода шудааст:

Ҷадвали 4.

Арзёбии самаранокӣ иҷрои БРИИ маҳаллӣ (ба ҳисоби миёна)²⁹

Вариант	Маҳакҳои арзёбӣ (усули мониторинг/арзёбӣ)-и иҷрои БРИИ		Рейтинги самаранокӣ 1 - самаранок нест 2 - самаранокӣ паст 3-самаранокӣ миёна 4 - самаранок 5 - хеле самаранок
	% татбиқи лоиҳа/чораҳо дар давоми сол	Ҷои маблағҳои (захираҳои) барои иҷрои лоиҳаҳо/чораҳо дар давоми сол сарфшуда	
1	0-15%	Зиёда аз 15%	1-самаранок нест
2	15-30%	аз 30% то 50%	2- дорои самаранокӣ паст
3	30-60%	аз 50% то 70%	3- сатҳи самаранокӣ миёна
4	60-80%	аз 70% то 100%	4- самаранок
5	100%	аз 100% то 120%	5-хеле самаранок

Мувофиқи қадвали 4, агар мониторинги БРИИ сатҳи маҳал иҷрои лоиҳаҳо/чораҳои банақшагирифташудаи барнома то 15 Ҷоиз дар давоми сол, ва азхудкунии маблағҳо зиёда аз 15 Ҷоиз муайян карда бошад, пас ин барнома самаранок нест. Аз 15 то 30 Ҷоиз татбиқшавии лоиҳаҳо, ва аз 30 Ҷоиз то 50 Ҷоиз азхудкунии маблағҳо, самаранокӣ пасти иҷрои барнома нишон медиҳад. Самаранокӣ миёнаи татбиқи БРИИ сатҳи маҳалро иҷрои чорабиниҳо/лоиҳаҳои банақшагирифташудаи барнома дар сатҳи 40 Ҷоиз-60 Ҷоиз арзёбӣ карда мешавад, ва арзёбӣ ба ҳамаи “самаранок” оиди иҷрои БРИИ сатҳи маҳалро нишондиҳандаҳои 60-80 Ҷоиз татбиқшавии чораҳо, ва 70-100 Ҷоиз азхудкунии маблағҳои банақшагирифташуда инъикос мекунанд. Сатҳи баланди самаранокӣ ба иҷрои чораҳои банақшагирифташуда дар сатҳи 100 Ҷоиз ва азхудкунии маблағҳо дар сатҳи 100 -120 Ҷоиз дар амалия арзёбӣ карда мешавад.

Инчунин муайян шуд, ки 20-40 Ҷоиз чорабиниҳо ки дар амал татбиқ мешаванд ва натиҷаҳои хуб медиҳанд, ба барнома дар раванди таҳия дохил карда намешаванд. Зеро, дар вақти таҳияи барнома ин лоиҳаҳо пешбинӣ карда нашуда буданд ва маблағгузори онҳо асосан аз ҷониби шарикони рушд пардохт карда мешавад.

Иқтибос аз пурсишнома ба намоёндаи Агентии беҳдошти замин ва обёрии назди

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон,

Дар чараёни гузаронидани Ҷаъолият МА мо бештар ба мушкилиҳои дастраснамоии маълумоти пурра, саҳеҳ ва саривақтӣ дучор мешавем. Бозёфтҳо нишон медиҳанд, ки дар чараёни татбиқи барномаҳо аксаран барои амалӣ намудани чорабиниҳо манбаъҳои маблағгузорӣ дарёфт намегарданд ва аксарияти чунин чорабиниҳо амалӣ намешаванд. Инчунин рафти МА нишон медиҳад, зерлоиҳаҳои барномаҳо баъзан аз руи

²⁹ Натиҷаи фокус-гурӯҳ ва мусоҳиба бо кормандони масъули шӯъбаҳои иқтисод, савдо ва мониторинги ноҳияҳо дар Хатлон.

нишондиҳандаи афзалият интихоб нагардида ба барномаҳо ворид карда мешаванд, ки дар натиҷа ин зерлоиҳаҳо татбиқ нагардида, дигар лоиҳаҳо, ки дар барнома ворид нашудаанд иҷро мегарданд.

Бозёфтҳо: Бешубҳа сатҳи иҷроии барномаҳо бо маблағгузори татбиқи онҳо вобаста мебошанд. Аммо сифати банақшагирӣ ва ҳамгирӣ бо ҷонибҳои манфиатдор дар раванди таҳияи БРИИ метавонад, мувофиқакунонӣ ва дарёфти маблағҳо, инчунин мақсаднок истифодаи захираҳо самаранок кунад. Дастрасӣ ба БРИИ сатҳи маҳал барои солҳои 2021-2025, чуноне ки дар бозёфтҳои бандҳои дигари тадқиқоти мазкур, нишон дода шудаанд, ба ҳамаи ҷонибҳои манфиатдор дастрас нест, ки ҷиҳати ҳамоҳангсозӣ ва ҳамгироиро заиф мегардонад.

Арзёбии самаранокӣ барномаҳо танҳо истифода аз ду маҳакҳо (фоидаи татбиқи чораҳо, азхудкунии маблағҳо), бе ворид кардани маҳакҳои дигари арзёбӣ (актуалӣ (relevant), мувофиқашуда (coherence), натиҷанокӣ (effectiveness), самаранокӣ (efficiency), таъсирнокӣ (impact) ва устуворӣ (sustainability)) наметавонад ҷиҳатҳои дигари вазъи кунунро дар сатҳи маҳал инъикос кунад. Тадқиқот муайян кард, ки баъзе чораҳои дар БРИИ сатҳи маҳал барои 2021-2025, (дар соли 2020 таҳияшуда) айни замон зарурияти худро барои татбиқ гум кардаанд. Ба баъзе лоиҳаҳои муҳим пайдо шудаанд, ки татбиқи онҳо ба аҳоли зарур аст. Инчунин лоиҳаҳо ва чорабиниҳое вуҷуд доранд, ки таъсирнокӣ татбиқи он ба аҳоли муҳим нест, вале маблағ барои иҷрои он ҷудо шудааст.

7.1.9. Методологияи таҳия ва М&А

Методологияи (низомии) мониторинг ва арзёбӣ, ин низомии идоракунии амалишавии Барнома ва Нақшаи амал ба ҳисоб меравад. Он барои пайгирии ҷараёни натиҷаҳои бадастомада аз рӯи иҷрои ҳадаф, вазифа ва чорабиниҳои муайян гардида, муайян намудани мушкилоти барои амалишавии барнома монءъшаванда истифода мешавад. Он барои пайгирии ҷараёни корҳо ва таҳлили натиҷаҳои бадастомада, ошкор намудани таҷрибаи мусбати андӯхта ва мушкилоти барои амалишавии барнома монءъшаванда истифода мешавад. Низомии мониторинг ва арзёбӣ алоқамандии мунтазами байни сиёсати қабулгардида ва натиҷаи иҷрои онро таъмин менамояд³⁰.

Низомии мониторинг ва арзёбӣ ҳалли масъалаҳои зеринро ифода мекунад (нигаред расми 23).

Расми 23

Масъалаҳои ҳалкунандаи низомии мониторинг ва арзёбӣ

³⁰ Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 майи соли 2019, №181 “Дар бораи Тартиби таҳияи барномаҳои рушди иҷтимоию иқтисодии маҳалҳо”, саҳ.30-34

Мониторинг ва арзёбии ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегияи сатҳи маҳал мутобиқи қоидаҳои пешбини намудаи Тартиби гузаронидани мониторинг ва арзёбии ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон гузаронида мешавад.

Маблағгузори таҳия ва дар ҳолати корӣ дастгирӣ кардани низоми мониторинг метавонад аз ҳисоби маблағҳои буҷетӣ ва ҷалб намудани манбаъҳои алтернативӣ таъмин карда шавад.

Мониторинг аз ҷониби мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ гузаронида мешавад, ки бояд табақаҳои гуногуни субъектҳои мухталиф ва аҳолиро барои рушди маҳал ҷалб намояд. Баъди ҳар як мониторинги гузаронидашуда ҳисобот ба мақоми ваколатдор пешниҳод карда мешавад.

Мониторинги самаранокии амалишавии барнома ва нақшаҳои рушд, назорат аз болои иҷрои он бо роҳҳои мухталиф амалӣ мегардад:

- ✓ бевосита аз ҷониби роҳбарияти шаҳру ноҳияҳо ва мутахассисони шӯъбаҳои дахлдор дар доираи масъулияти маъмурии онҳо ва системаи назорати дохилӣ;
- ✓ тавассути гурӯҳи махсус ташкилшуда, ки ба зиммаи он гузаронидани мониторинг ва арзёбии амалишавии барнома ва нақша вогузор шудааст;
- ✓ ҳисобот дар бораи мониторинги раванди амалишавии барнома ва нақшаҳои рушд аз ҷониби гурӯҳи корӣ омода карда мешавад. Ҳисоботи солона бояд на танҳо дар доираи гурӯҳи корӣ, балки бо иштироки ҷомеаи шаҳрвандӣ муҳокима гардад (мизҳои мудаваар, вохӯрӣ бо аҳли ҷомеа, муҳокимаҳои умумӣ, нашр дар матбуот ва сомонии мақомоти маҳаллӣ);
- ✓ ҳисоботи солона дар ҷаласаи маҷлиси вакилони халқии шаҳру ноҳияҳо (дар сатҳи шаҳрак ва деҳот дар Шӯрои ҷамоат) дар симоҳои аввали соли ҳисоботӣ гузаронида мешавад. Маҷлиси ҳисоботии мониторинги солона нақшаи амалиётро барои соли навбатӣ, ки мутобиқи натиҷаҳои мониторинг тағйир дода шудаанд, тасдиқ

менамояд.

Арзёбӣ баррасии индикаторҳои барнома ва нақшаҳои рушдро ба инобат гирифта, танҳо ба ин маҳдуд намешавад. Ҳангоми гузаронидани арзёбӣ чунин масъалаҳо ба назар гирифта мешавад:

- ✓ таъсири барнома ва нақшаҳои рушд ба тағйирёбии ҳолати иҷтимоию иқтисодии шаҳру ноҳияҳо, шаҳрак ва деҳот;
- ✓ доираи нисбатан васеи индикаторҳои асосӣ, ки ҳолати иҷтимоию иқтисодии шаҳру ноҳияҳо, шаҳрак ва деҳот инъикос мекунанд, таҳлил карда мешаванд;
- ✓ робитаи ҳолати иҷтимоию иқтисодӣ бо чараёни амалишавии барнома ва нақшаҳои рушди вилоят, шаҳру ноҳияҳо ва (ё) шаҳраку деҳот муқаррар карда мешавад.

Усулҳои арзёбӣ инҳо шуда метавонанд:

- ✓ омӯзиши иттилооти оморӣ;
- ✓ гузаронидани пурсишҳо ва таҳқиқоти иҷтимоӣ, мусоҳибаҳо бо субъектҳои асосӣ ва воситаҳои дигаре, ки ҷамъовариҳои иттилооти пурра ва босифатро таъмин менамоянд.

Арзёбӣ метавонад дохилӣ (бо ҷалби мутахассисон ва намоёндагони дигари соҳаҳои дахлдор) ва берунӣ (яъне бо ҷалби мутахассисон ва (ё) ташкилотҳои беруна) бошад.

Мақоми ваколатдор механизми ташкили низоми мониторинг ва арзёбии барномаҳои рушдро муайян мекунад.

Бозёфтҳо: Методологияи таҳия ва гузаронидани МваА БРИИ сатҳи маҳал дар қарори №181 “Дар бораи Тартиби таҳияи барномаҳои рушди иҷтимоию иқтисодии маҳалҳо” дар шакли возеҳ тафсир карда шудааст. Дар амалия бошад, вазъ чунин аст:

- ✓ аз ҷониби роҳбарияти МИМҲД гурӯҳи корӣ (асосан аз қабилӣ мудирон ва сардорони зерсохторҳо ва идораҳо дар ноҳия ва кормандони шӯъбаи иқтисодӣ ноҳия) ташкил карда мешавад.
- ✓ ба ҳамаи идораву зерсохторҳо мактуби расмӣ барои пешниҳоди маълумот равона карда мешавад.
- ✓ баъди гирифтани маълумоти гуногуншакл кормандони шӯъбаи иқтисодӣ ҳамчун масъули гурӯҳи корӣ дар таҳияи барнома, баъдан раванди МваА он аксаран худ бе дастгирии гурӯҳи корӣ қору фаъолият мекунанд. Дар самтҳои, ки таъхироти мутахассисони соҳавӣ муҳим аст, аъзои гурӯҳи корӣ қорбарӣ менамояд. Ҷомеаи шаҳрвандӣ, ва ё олимони соҳавӣ ба ин раванд шомил намешаванд.
- ✓ Бо сабаби мувофиқа накардан бо сарчашмаҳои маблағгузорӣ аксаран лоиҳаҳо – бе инъикоси сарчашма ба барнома ворид мешаванд, ки сатҳи таъбиқи барномаҳоро дар сатҳи маҳал наметавонанд. Чунин лоиҳаҳо бо таъхироти ҷомеаи шаҳрвандӣ ва шарикони рушд дар н.Б.Ғафуров маълум гардид.
- ✓ истифода накардани усули ҳамгирӣ ва таҳлили “дарахти мушкilot” бо ҷалби ҳамаи ҷонибҳои манфиатдор самаранокии раванди МваА-ро низ наметавонанд.

мегардонад.

Таҳлил нишон медиҳад, ки ҳамоҳангӣ ва ҳамгироӣ дар раванди татбиқи МваА БРИИ сатҳи маҳал на танҳо байни гурӯҳи корӣ, ҷомеаи шаҳрвандӣ ва олимони вуҷуд доранд, балки байни ҳуди зерсохторҳои вазорату идораҳо дар минтақаҳо ба назар мерасад.

7.1.10. Захираҳои инсонӣ барои мониторинг ва арзёбӣ дар ҳукумати маҳалӣ

Қиҳати иҷроии мониторинги барнома ва нақшаҳои рушд гурӯҳи масъул (аз ҷумла мутахассисони раёсат ва шӯъбаҳои иқтисод, молия, омор, вакилони маҷлиси халқии шаҳрию ноҳиявӣ, бахши хусусӣ, ҷомеаи шаҳрвандӣ ва мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳот ва намоёндогони дигари шарикони рушд) ҷалб карда мешаванд.

Вазифаҳои гурӯҳи масъул, ки аз ҳамоҳангсозӣ, таҳияи барнома ва лоиҳаҳои рушд, ҷалби захираҳои ғайрибюҷетӣ, мониторинг, пешниҳодҳо барои тағйирот иборат аст, дар расми 26 оварда шудаанд.

Расми 26

Вазифаи гурӯҳи масъули таҳияи БРИИ

Қиҳати таҳияи низоми натиҷавии мониторинги барнома ва нақшаҳои рушд иҷроии корҳои зерин зарур аст:

- ✓ муайян намудани индикаторҳои ченшаванда, ки аз рӯи онҳо ноил гардидан ба ҳадаф ва вазифаҳои миёнамуҳлати барнома ва нақшаҳои рушд арзёбӣ мегардад;
- ✓ вобаста намудани манбаъҳо (ташкилотҳо, шӯъбаҳо, шахсони алоҳида ё гурӯҳҳо ва ҳуҷҷатҳо);
- ✓ интиҳоб намудани усули ҷамъоварии маълумот (агар гузаронидани чунин чорабиниҳо ба монанди таҳқиқот ё вохӯриҳо ба гурӯҳҳои махсус зарур бошад);
- ✓ муайян намудани ҷадвали ҷамъоварии маълумот;
- ✓ вобаста намудани шахсони масъул барои гирифтани маълумоти зарурӣ;
- ✓ муайян намудани тарзи таҳлил ва баррасии маълумот.

Дар раванди МваА БРИИ сатҳи маҳал мувофиқи тартиб 2 намуд гурӯҳи корӣ ташкил карда

мешавад:

- 1) гурӯҳҳои фаврӣ барои ҷамъоварӣ ва таҳлили маълумоти фаврӣ ба роҳбарияти МИҲД;
- 2) гурӯҳҳои махсус барои раванди татбиқи лоиҳаҳо таҳти иҷрои БРИИ;

Дар доираи мониторинги натиҷаҳои барнома ва нақшаҳои рушд гурӯҳҳои фаврӣ чунин корҳоро ба анҷом мерасонанд:

- ✓ дохил намудани индикаторҳои барнома ва нақшаҳои рушд ба маҳзани иттилоот якҷоя бо мақомоти омор ва мувофиқа намудани индикаторҳо;
- ✓ ҷадвали баҳисобгирии индикаторҳои ноилшавӣ ба ҳадафҳои барнома ва нақшаҳои рушдро мураттаб ва таъмин месозад;
- ✓ омода намудани ҳисобот оид ба мақсадҳои ноилгардида ва ҳалли масъалаҳои барнома ва нақшаҳои рушд;
- ✓ тағйири сохтори индикаторҳо дар асоси қарори мақомоти масъул бо мақсади амалишавӣ ва мониторинги барнома ва нақшаҳои рушд;
- ✓ ба васоити ахбори омма дар бораи натиҷаҳои амалишавии барнома ва нақшаҳои рушд бо мувофиқаи роҳбарият маълумот медиҳад.

Дар доираи гузаронидани мониторинги чараёни лоиҳаҳо гурӯҳи махсус фаъолияти зеринро амалӣ менамояд:

- ✓ дар бораи лоиҳаҳо маълумотнома ҷамъ меорад;
- ✓ дар бораи чараёни иҷрои лоиҳаҳо дар доираи барнома ва нақшаҳои рушд иттилоот ҷамъ оварда, таҳлил мекунад;
- ✓ ҷадвали мониторинги лоиҳаҳо тартиб ва пеш мебарад;
- ✓ баҳисобгирӣ ва нигоҳдории ҳисоботро оид ба чараёни иҷрои лоиҳаҳо дар шакли хаттӣ ва электронӣ ташкил мекунад;
- ✓ ба роҳбарият ва мақоми масъули амалишави ва мониторинги барнома ва нақшаҳои рушд ҳар семоҳа ё тибқи дархости онҳо дар бораи чараёни иҷрои лоиҳаҳо иттилоот пешниҳод менамояд;
- ✓ аз рӯи дархости роҳбар дар бораи лоиҳаҳои алоҳида дар доираи барнома ва нақшаҳои рушд маълумоти муфасссал пешниҳод менамояд;
- ✓ дар бораи чараёни амалишавии лоиҳаҳо бо мувофиқаи роҳбарият ба васоити ахбори омма маълумот пешниҳод менамояд.

Бозёфтҳо: Заҳираҳои инсонӣ барои МваА дар МИМҲД боиси рушд ва тақмил аст. Норасоии кадрҳои баландихтисос дар мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ ва шӯъбаҳои иқтисоди ноҳиявӣ саросар мушоҳида карда мешавад. Ин вазъ ба сифати кор ва саривақт пешниҳоди маълумот таъсири манфӣ мерасонад.

Сарбории шӯъбаи иқтисодиёт дар шаҳру ноҳияҳо бо сабабҳои зерин зиёд мешавад:

(1) Барои ҷавоб додан ба 80% мактубҳо дар ҳукумати маҳалӣ танҳо 2 нафар масъуланд.

(2) Шӯъбаи иқтисоди шаҳру ноҳияҳо барои мусоидат ба раванди ҷамъоварии андоз, ҳалли мушкилот бо саноат, кишоварзӣ, мубориза бар зидди ҳашароти зараррасон, содирот, масъалаҳои сарҳадӣ, даъвати хизмати ҳарбӣ ва ғайра масъул аст.

Бо сабабҳои номбурда ва набудани ҳавасмандӣ (музди меҳнат кам, музди иловагӣ дода намешавад, барои кори хуб мукофотпулӣ ё сипоснома аз ҷониби мақомот ва ё вазорат дода намешавад), ҷойивазкунии кадрҳо зиёд аст.

Мониторинг ва арзёбии иҷрои Нақшаи рушди минтақавӣ бояд пайваста тибқи нақшаи МваА амалӣ карда шавад. Аммо он ҳамасола бо дархости ВРИС гузаронида мешавад. Ин таъсири мониторингро барои қабули қарорҳои мувофиқ барои мусоидат ба иҷрои нақшаи чорабиниҳо коҳиш медиҳад.

7.2. Тавсияҳо

- ✓ Барои таъмини иштироки ҷомеаи шаҳрвандӣ ва бахши хусусӣ, ки мувофиқи тартиб муайян карда шудааст, пеш аз ҳама бояд маълумотнокиро оиди БРИИ байни ҷомеаи шаҳрвандӣ ва бахши хусусӣ баланд кард. БРИИ дар сомонаи ВРИС ва ё вилояту шаҳру ноҳияҳо дастрас нестанд. Малака ва хоҳишмандии бахши хусусӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ дар самти таҳияи БРИИ сатҳи маҳал дар ҳама минтақаҳо ягона нест. Аз ин лиҳоз, гурӯҳҳои кории байниидоравии КШМ, ки дар он ҷомеаи шаҳрвандӣ аъзо ҳастанд, бо мувофиқаи котибот, ВРИС ва роҳбарияти МИХД вилоятҳо ташкилоти ҷамъиятии масъуло интиҳоб карда, вобаста кардан мумкин аст.
- ✓ Барои таҳияи босифат ва ҳамгиронаи БРИИ сатҳи маҳал барои солҳои 2026-2030, омодагӣ барои ташкил кардани ГК муҳим аст, ки аз ҳоло оғоз кард. Таҳияи дастур барои истифодабарии усули «дарахти мушкилот», таҳияи нақшаи амал бо нишондиҳандаҳои ҷавобгӯ ба маҳакҳои асосии арзёбӣ (актуалӣ (relevant), мувофиқашуда (coherence), натиҷанокӣ (effectiveness), самаранокӣ (efficiency), таъсирнокӣ (impact) ва устуворӣ (sustainability) вақти муайяно талаб менамояд. Дар ин самт ҳамкорӣ бо коршиносони JICA, UNICEF, UNDP, созмонҳои коршиносони арзёбӣ (ТҚ “Арзёбӣ барои рушди устувор”) барои устувор кардани низомии таҳияи БРИИ дар сатҳи маҳал мусоидат хоҳад кард.
- ✓ Таҳияи барнома бояд дар ҳар як МИХД вилоят ва шаҳру ноҳияҳо баъд аз муайян кардани биниш истифода аз усули “дарахти мушкилот”, асос ёфта бошад. Бояд муайян сохт, ки барои дастрасӣ ба биниши рушди ноҳия/вилоят - мутобиқ ба афзалиятҳои сатҳи миллий, чӣ гуна мушкилотҳо вучуд доранд, кадом норасоияҳо зарур аст аз байн бурд, кадом мушкилот – “решаи дарахт” аст, ки бо ҳалли он дигар мушкилотҳо зина ба зина ҳалли худро меёбанд. Баъдан дар асоси вазифаҳои гузошташуда, ва чораҳои андешида - нишондиҳандаҳо муайян ва тасдиқ карда мешаванд. Нақшаи амал низ, аз чораҳои дар барнома мушаххас инъикос гардида тартиб дода мешавад, ва занҷираи мантиқӣ ва ҳамбастагӣ таъмин карда мешавад.
- ✓ Барои таҳия ва ҷорӣ намудани низомии идоракунии захираҳои молиявии барномаҳои рушд, пеш аз ҳама бояд раванди банақшагирӣ такмил дода шавад. Гузаронидани

таҳлили қисми даромад ва хароҷоти қаблии буҷети маҳаллӣ (бо дар назар доштани гурӯҳбандии вазифавӣ ва иқтисодӣ) ва арзёбии талаботи молиявӣ барои амалӣ намудани барномаҳои рушд аз рӯи соҳаҳо, яке аз самтҳои рушди низоми идоракунии захираҳои молиявии барномаҳои рушд мебошад.

✓ Барои татбиқи чораҳои БРИИ сатҳи маҳал дар сатҳи 100% ва азхудкунии маблағҳо низ 100% (мувофиқи мантиқи арзёбӣ) муҳим аст, ки:

- 1) раванди банақшагирӣ такмил дода шавад;
- 2) маълумотнокии оиди БРИИ сатҳи маҳал, ва инчунин барномаҳои рушди соҳавӣ барои шӯъбаҳои рушди иқтисод, савдо ва мониторинги ноҳияҳо, шарикони рушд, бахши хусусӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ низ дастрас бошад.
- 3) маълумоти ҷамъоваришуда оиди татбиқи барнома дар шакл ва бо усули ягонаи ҷамъоварии маълумот аз ҷониби масъулон ба ВРИС пешниҳод карда шавад.
- 4) Кормандони масъули ноҳия ва соҳа дар асоси арзёбии дақиқ лоиҳаҳоеро муайян созанд, ки татбиқи он таъсирнокии самарабахшро намедихад/медихад, ва бо воситаи пешниҳоди ҳисоботи арзёбӣ дигаргуниҳоро ба БРИИ сатҳи маҳал асоснок карда, пешниҳод кунанд.

✓ МваА дониш ва малакаи амалиявиро дар гузаронидани арзёбӣ талаб мекунад, ки он бо роҳи бозомӯзии мутахассисони соҳавӣ, ки ба гурӯҳи масъули МваА бо қарори роҳбарияти МИХД ноҳия дохил мешаванд - ба роҳ мондан мумкин аст.

Ба гурӯҳи масъул муҳим аст, ки:

- 1) омӯзиш оиди дарахти мушкilot, сохтори барнома, усулҳои МваА пеш аз татбиқи раванди МваА гузаронида шавад. (ҳарсола Апрель-Май);
- 2) Баъдан таҳияи нақшаи мониторинг, интиҳоб ва тасдиқи усулҳои арзёбӣ, муайян кардани интизорӣ аз арзёбӣ, таҳияи сохтори ҳисобот оиди арзёбӣ ташкил карда шавад. (Май-Июн);
- 3) Татбиқи нақшаи МваА, таҳияи лоиҳаи ҳисобот оид ба арзёбӣ ва муҳокимаи он бо ҷалби васеи ҷонибҳои манфиатдор дар мизи мудаввар;
- 4) Тасдиқи ҳисобот ва воридсозии пешниҳодҳои асоснокшуда ба БРИИ сатҳи маҳал.

Мӯҳтавои аксари ин қадамҳо дар тартиби номбурда (№181) оварда шудааст, танҳо омӯзиш ва бозомӯзӣ дар он пешбинӣ нашудааст. Ҳол он, ки таҳлил нишон медихад, ки сатҳи маълумотнокии ва савияи дониши аъзоёни гурӯҳҳои корӣ оид ба МваА бояд сайқал дода шавад.

✓ Низоми идоракунии захираҳои инсонӣ дар сатҳи вилоятҳо ва ноҳияҳо бояд аз нав дида шавад. Шумораи кормандони дигар шӯъбаҳо кам карда, шумораи кормандони шӯъбаи иқтисод зиёд карда шавад. Вобаста кардани як ҳайати махсус барои мониторинг ва арзёбӣ, назорати сифат ва саривақтии иҷрои нақшаи рушди ноҳияро таъмин мекунад, ки он дар навбати худ василаи татбиқи барномаи миёнамӯҳлати рушди кишвар мебошад.

8 БАРНОМАҲОИ РУШДИ САТҲИ МАҲАЛ

8.1. Тартиби таҳияи барномаҳои рушди соҳавӣ

Таҳияи барномаҳои рушди соҳавӣ дар асоси Қонун “Дар бораи банақшагирии стратегӣ ва дурнамозии давлатӣ” аз 19 июли соли 2022 №1894 ва “Тартиби таҳияи дурнамоҳои давлатӣ”, ки бо қарори ҲҚТ аз 28 апрели соли 2023, №168 тасдиқ шудааст, баргузор мегардад.

Тартиби таҳияи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегиро дар асоси пешниҳоди мақоми ваколатдори давлатӣ оид ба банақшагирии стратегӣ ва дурнамозии давлатӣ Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян мекунад.

Стратегияҳо, барномаҳои соҳавӣ ва нақшаҳои амал аз ҷониби вазорату идораҳо вобаста ба самти фаъолиятҳои таҳия гардида, дар мувофиқа бо мақоми ваколатдори давлатӣ оид ба банақшагирии стратегӣ ва дурнамозии давлатӣ барои баррасӣ ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод карда мешаванд.

Бозёфт: Тартиби махсус оиди банақшагирии стратегии сатҳи соҳавӣ дар раванди таҳия аз ҷониби мақоми ваколатдори давлатӣ аст, ва ҳоло тасдиқ нашудааст. Аммо бо дар назар доштани зарурати чунин тартиб, он то охири соли 2024 бояд баррасӣ ва тасдиқ карда шавад.

8.1.1. Шумораи ҲБС сатҳи соҳавӣ

Ба январи соли 2024 дар ҷумҳурӣ 17 концепсия, 30 стратегия ва 108 барномаҳои рушди соҳавӣ вуҷуд доранд, ки муҳлати татбиқи онҳо гуногун мебошад.

Дар замимаи 1 ва 2 ҳисоботи мазкур рӯйхат ва ҷадвали шумораи концепсия, стратегия ва барномаҳои соҳавӣ вобаста ба вазорату идораҳои масъули соҳа, ба санаи 1 январи 2024 амалкунанда дар Ҷумҳурии Тоҷикистон нишон дода шудааст.

Мувофиқи ин ҷадвал рейтингҳои вазорату идораҳо аз рӯи шумораи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ тартиб дода шуд:

- 1) Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии ҚТ – 20 адад (4 стратегия, 16 барнома);
- 2) Вазорати маориф ва илми ҚТ – 11 адад (1 концепсия, 2 стратегия ва 8 барномаи рушд);
- 3) - Вазорати кишоварзӣ, 10 адад (2 концепсия, 8 барнома);
 - Вазорати рушди иқтисод ва савдо -10 адад (1 концепсия, 4 стратегия, 5 барнома);
 - Вазорати саноат ва технологияҳои нави ҚТ (2 концепсия, 1 стратегия, 7 барнома)
- 4) Вазорати меҳнат ва шуғли аҳолии ҚТ -9 адад (1 концепсия, 1 стратегия, 7 барнома)
- 5) - Вазорати нақлиёти ҚТ – 6 адад (1 стратегия, 5 барнома);
 - Кумитаи кор бо ҷавонон ва варзиши назди Ҳукумати ҚТ – 6 адад (1 стратегия, 5 барнома);
- 6) - Вазорати молияи ҚТ – 5 адад (2 стратегия, 3 барнома)

- Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон – 5 адад (5 барнома)

Бозёфтҳо: ҲБС соҳавии амалкунанда, ки вазорату идораҳои дахлдори масъул иҷрокунандаи онҳо мебошанд ба ҳолати 1 марти соли 2024 - 155 ададро таъшиқ медиҳад. Таҳлили шумораи ҲБС ва мутабиқати онҳо ба ҳадафҳои стратегии миллӣ бозёфтҳои зеринро нишон медиҳад:

Ҳадафи 1) таъмини истиқлолияти энергетикӣ ва истифодаи самарабахшии неруи барқ: танҳо 1 консепсия ва 1 барнома вобаста ба ин масъалаи мубрам қарор карда шудааст - Консепсияи танзими тариф дар соҳаи энергетикаи барқии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 майи соли 2017, №259, ва Барномаи манбаъҳои барқароршавандаи энергия аз 1 марти соли 2023, №51. Ҳол он ки, фаъолияти назаррас вобаста ба сохтмони нерӯгоҳи барқии обии “Роғун” рафта истодааст.

Ҳадафи 2) раҳой аз бунбасти коммуникатсионӣ, ва табдил ба кишвари транзитӣ: 1 стратегия ва 5 барнома (нигаред замиаи 2, Вазорати нақлиёти ҚТ).

Ҳадафи 3) таъмини амнияти озуқаворӣ ва дастрасии аҳоли ба гизои хушсифат- 10 адад ҲБС – 2 консепсия ва 8 барнома (нигаред замиаи 2. Вазорати кишоварзии ҚТ)

Ҳадафи 4) саноатикунони босуръат ва вусъатдиҳии шугли пурмахсул - 16 адад ҲБС, 6 консепсия, 3 стратегия, 7 барнома таҳия ва татбиқ шуда истодааст. (нигаред замиаи 2. Вазорати меҳнат, шугл ва ҳифзи иҷтимоӣ).

Мусоҳиба бо масъулони МваА маълум кард, ки аксарияти стратегияҳо ва барномаҳо бо сабаби набудани маблағгузорӣ пурра татбиқ карда наmeshаванд, ки он моҳияту зарурияти онро қоиш медиҳад. Бо сабаби бисёр будани ҲБС, қормандони масъули ВРИС онд ба мониторинги ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегии соҳавӣ қудрати саривақт ва босифат арзёбии раванди татбиқи онҳо ба ҷо оварда наметавонанд.

8.1.2. Сохтори барномаҳо

Мувофиқи моддаи 9, Қонун «Дар бораи банақшагирии стратегӣ ва дурнамозозии давлатӣ» сохтор ва мазмуни ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ зерин мебошад:

- Стратегияҳо бояд инҳоро дар бар гирад:

- 1) шарҳи мухтасари ҳуҷҷати стратегӣ;
- 2) таҳлили ҳолати ҷории дорои натиҷаҳои сифатӣ ва миқдории тадқиқот, баҳрагирандагон (гурӯҳҳои мақсаднокӣ стратегия), таҳлили заминаи дахлдори қонунгузорӣ;
- 3) мушкилоти асосӣ;
- 4) рисолат, ҳадаф ва вазифаҳои ҳуҷҷати стратегӣ;
- 5) нишондиҳандаҳои мақсаднок (натиҷаҳои фаврӣ, натиҷаҳои ниҳой);
- 6) ҳисобҳои молиявии амалисозии ҳуҷҷати стратегӣ;
- 7) самтҳои асосӣ ва механизмҳои амалисозии ҳуҷҷати стратегӣ;
- 8) арзёбии хавфҳо (сиёсӣ, иқтисодӣ, молиявӣ, иҷтимоӣ ва экологӣ), ки метавонанд ба амалисозии стратегия таъсир расонанд;
- 9) ҳисоботдиҳӣ, мониторинг ва арзёбии ҳуҷҷати стратегӣ.

- Дурнамои давлатӣ, барномаҳои миёнамуҳлати рушд, барномаҳо ва нақшаҳои амали соҳавии давлатӣ, барномаҳои рушди иҷтимоию иқтисодии вилоятҳо, шаҳру ноҳияҳо ва нақшаҳои амал, барномаҳои рушди иҷтимоию иқтисодии шаҳрак ва деҳот инҳоро дар бар мегиранд:

- 1) истинод ба ҳуҷҷатҳои стратегии миллии банақшагирии стратегӣ, ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегии миёнамуҳлат ва кӯтоҳмуҳлат;
- 2) чорабиниҳои мушаххас барои иҷрои вазифаҳои гузошташуда;
- 3) ҳадаф ва вазифаҳо;
- 4) мақомоти (ташкилоти) масъул;
- 5) шарикони рушд;
- 6) муҳлати амалисозии чорабиниҳои мушаххас;
- 7) буҷети пешбинишаванда;
- 8) манбаъҳои маблағгузорӣ (буҷети давлатӣ, маблағгузориҳои шарикони рушд ва бахши хусусӣ) бо нишон додани ҳиссаи ҳар як манбаъ;
- 9) натиҷаҳои чашмдошт, нишондиҳандаҳои раванд, сатҳи таъсир барои ҳар як фаъолият.

- Барнома, ба ғайр аз қисмҳои таркибии пешбинишавандаи , метавонад шарҳи мухтасар, таҳлили ҳолат ва натиҷаҳои чашмдоштро, ки дар асоси стратегияи бахши дахлдор таҳия гардидаанд, дар бар гирад.
- Консепсия дар асоси дурномаҳои давлатӣ барои ояндаи дарозмуҳлат таҳия карда мешавад. Консепсия масъалаҳои зеринро дар бар мегирад:

- 1) маҷмӯи нуқтаи назарҳои илман асосноккардашуда ва бо ҳам алоқаманд;
- 2) пешгӯии ҳадафҳои стратегӣ, афзалиятҳо ва самтҳои рушди иқтисоди миллий ва соҳаҳои алоҳидаи он дар ояндаи дарозмуҳлат;
- 3) низоми усулҳои ҳалли масъалаҳои рушди иҷтимоию иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва соҳаҳои алоҳидаи он бо назардошти ҳадафҳои стратегии кишвар;
- 4) самтҳои асосии сиёсати иҷтимоию иқтисодии давлат, аз ҷумла самтҳои сиёсати мазкур нисбат ба соҳаҳои алоҳидаи иқтисодиёт ва комплексҳои байнисоҳавӣ, инчунин самтҳои асосии сиёсати илмию техникӣ, навоарӣ, сармоягузорӣ, экологӣ, минтақавӣ ва иқтисодии хориҷӣ³¹.

8.1.3. Раванди таҳия ва қабул

Стратегияҳо, барномаҳои соҳавӣ, нақшаҳои амал аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва стратегияҳо, барномаҳои соҳавии бахши пулию қарзӣ ва молиявӣ аз ҷониби Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ карда мешаванд.

Давраи амали стратегияҳои соҳавӣ на камтар аз 15 сол ва давраи барномаҳои соҳавӣ на камтар аз 5 солро, ба истиснои стратегияҳо ва барномаҳои соҳавии бахши пулию қарзӣ ва молиявӣ дар бар мегиранд.

³¹ Қарори маҷлиси миллии Маҷлиси Олии ҚТ оид ба Қонуни ҚТ “Дар бораи банақшагирии стратегӣ ва дурнамасозии давлатӣ”, моддаи 9 ва 10.

Нақшаҳои амали соҳавӣ барои 1 сол ва дар ҳолатҳои зарурӣ барои 3 сол бо имконияти бознигарии ҳарсола аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ карда мешаванд.

Вазорату идораҳо, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ҷиҳати иҷрои саривақтӣ, пурра ва самараноки стратегия, барномаҳо ва нақшаҳои амали соҳавӣ масъул мебошанд.

Бозёфтҳо: Раванди таҳия ва қабули ХБС сатҳи соҳавӣ танҳо дар асоси Қонуни ҚТ “Дар бораи банақшагирии стратегӣ ва дурнамозии давлатӣ” амалӣ карда мешавад. Ягон тартиби муайян барои таҳия ва қабули ХБС сатҳи соҳавӣ ҳоло вучуд надорад. Тартиб аз ҷониби мақоми ваколатдори давлатӣ таҳия шуда истодааст.

Аксари ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ (ХБС сатҳи соҳавӣ ва маҳаллӣ) диаграммаҳои возеҳи сабаб ва натиҷаҳои пайдарпайро дар бар намегиранд, ки индикаторҳои сарфи захираҳоро бо индикаторҳои боздеҳ пайваст намуда таъсирнокиро ба дигаргуниҳои мушаххаси иҷтимоию иқтисодии аҳоли нигаронида буда онро возеҳ инъикос намоянд.

Аз ин рӯ, дар ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ ҷорӣ кардани “назарияи тағйирот” (theory of change) хеле муҳим аст, то ки тасвири равшани сабабҳои пайдарпай аз “воридшавӣ” (input) то натиҷа (outcome) дошта бошад. Воридот (input) асосан маблағҳо, қувваи корӣ ва технологияҳо мебошанд. Бо истифодаи ин захираҳо истеҳсоли маҳсулот ва ё фаъолият/чорабиниҳо амалӣ карда мешаванд.

Дар маҷмӯъ, “Назарияи тағйирот” равиш ба таҳия ва арзёбии барномаҳои рушди соҳавӣ ва маҳаллӣ ё лоиҳаҳои инфиродӣ мебошад, ки ба визуализатсияи рӯйхати пурра ва пайдарпайи амалҳои зарурӣ барои ноил шудан ба ҳадафҳои стратегӣ (Натиҷаҳои ниҳой) нигаронида шудааст.

«Назария» - ин назарияҳои мушаххаси илмӣ набуда, балки тамоми маҷмӯи тахминҳоро (эҳтимолиятҳоро) оиди механизми таҳияи барномаҳо ва ё лоиҳаҳоро дар назар дорад.

«Назарияи тағйирот» ба ҳуҷҷатҳои стратегӣ аз ҷониби доираи васеи ҳукуматҳо, ташилотҳои ғайритиҷоратӣ ва созмонҳои байналмилалӣ ҷаҳон татбиқ карда мешавад.

Ҳадафҳои асосии татбиқи “Назарияи тағйирот” инҳоянд:

- Тарҳрезии мантиқӣ ва эҷоди барномаҳои соҳавӣ ва маҳаллӣ оид ба рушд (ё ҳуҷҷатҳои лоиҳавӣ) бо рӯйхати дақиқи сабабҳо ва натиҷаҳои пайдарпай аз воридот, фаъолиятҳо ва индикаторҳои сарфи захираҳо барои ноил шудан ба ҳадафҳо (индикаторҳои боздеҳ). Воридот одатан бучет, захираҳои инсонӣ ва технологияҳо

мебошанд, ки тавассути онҳо шумо барои ба даст овардани индикаторҳои боздеҳ фаъолиятҳои ҳалли мушкилотро анҷом медиҳед.

- Арзёбии иҷрои барномаҳо дар асоси назарияи арзёбӣ ва баҳодиҳии индикаторҳои натиҷаҳои ниҳойӣ (*outcome indicators*);
- Мувофиқа ва ҳамоҳангсозӣ бо ҳамаи ҷонибҳои манфиатдор (аҳолии манфиатдор, тижорат, созмонҳои ғайридавлатӣ, ҷомеаи шахрвандӣ) оид ба барномаҳо ва мубодилаи раванд ва ҳадафҳои барномаҳо.

Барои таҳияи ин назарияи тағйирот, таҳлили мушкилот муҳим аст. Гарчанде ки “дарахти мушкилот” дар Тартиб зикр шудааст, усули дақиқи гузаронидани ин таҳлил вуҷуд надорад. Аз ин рӯ, дастурҳои таҳия ва баррасӣ шудаистода бояд ин усули таҳлили мушкилотро дар бар гиранд.

8.1.4. Методологияи муайян кардани нишондиҳандаҳо

Дар асоси таҷрибаи вуҷуд дошта, ва тартиботи муқарраршуда, методологияи муайян кардани нишондиҳандаҳо аз қадамҳои зерин иборат мебошад:

1. Машварат бо ҷонибҳои манфиатдор барои муайян кардани самтҳои асосии фаъолият дар соҳаи таҳлилшаванда баргузор карда мешавад ва шарикони рушд (мувофиқи зарурат) барои дастгирӣ дар таҳияи барнома ҷалб карда мешаванд.
2. Тадқиқоту ҳисоботҳои таҳлилии мавҷуда ва маълумот оид ба барномаҳои рушди соҳавӣ аз ҷониби гурӯҳи масъул ва мушовирон таҳлил ва баррасӣ карда мешавад.
3. Таҳлили тамоюлҳои иҷтимоию иқтисодӣ ва мушкилотҳои соҳа, инчунин бо дар назардошти ҳадафу вазифаҳои сатҳи миллӣ ва дурнамоҳои барои соҳа таҳияшуда гузаронида мешавад.
4. Низомии арзёбии пешрафт ва натиҷаҳо, вобаста ба лоиҳаҳои соҳавии муайяншуда ва интиҳобшуда дар ҷорҷӯбаи барномаҳои рушди соҳавӣ таҳия карда мешавад.
5. Нишондиҳандаҳои ченшавандаеро, ки ба ҳадафҳои барнома ва ба маҳакҳои SMART мувофиқанд, муайян карда мешаванд.
6. Усулҳо ва манбаъҳои ҷамъоварии маълумот ба воситаи муайян намудани вазорату идораҳои масъул, муқаррар карда мешаванд.
7. Барои пайгирии самаранокии барнома низомии МваА мунтазам ташкил карда мешавад.
8. Нақшаи амал бо инъикоси нишондиҳандаҳои дастрасӣ ба ҳадафу вазифаҳои ҲБС таҳияшуда, дар асоси фикру мулоҳизаҳо ва натиҷаҳо таҳия карда мешавад.

Иқтибос аз нурсинома бо намояндаи

Агентии беҳдошти замин ва обёрии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон (АБЗО)

Дар барномаҳои сатҳи соҳавӣ одатан аз рӯи ҳадафҳои барномаҳо нишондиҳандаҳо муайян карда мешаванд.

АБЗО ҷиҳати МваАи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегии сатҳи миллӣ/соҳавӣ/маҳаллӣ пас

аз тасдиқ, пайгирӣ намудани нишондиҳандаҳо ва ҷиҳати ноилшавӣ ба онҳо чораҷуӣ менамояд. Аз ҷумла, ҷиҳати МваА ва пайгирӣ намудани нишондиҳандаҳои ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ сатҳи миллий нақшаи чорабиниҳои сатҳи соҳавӣ таҳия ва тасдиқ гардида, иҷрои он зери назорати қатъӣ қарор дода мешавад. МваА ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ сатҳи соҳавӣ ва маҳалӣ тибқи нақшаи амал ва индикаторҳои муайяншудаи ҳуҷҷатҳо гузаронида мешавад.

8.1.5. Сарчашмаҳои маълумот барои таҳияи ХБС соҳавӣ

Дар таҳияи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ соҳавӣ сарчашмаҳои маълумот асосан Агентии омор, мақомоти ваколатдори таҳия ва амалишавии ХБС, вазорату идораҳои дахлдор, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, ва дигар ҷонибҳои манфиатдор мансуб мебошанд.

Вобаста ба соҳаи таҳлилшаванда, маълумот инчунин аз зерсохторҳои вазорат ҷамъоварӣ карда мешавад.

Бозёфтҳо: Дар раванди баргузориҳои фокус-гурӯҳо ва мусоҳибаҳо дар вилояти Суғд ва Хатлон бо намоёндагони шӯъбаҳои иқтисоди МИХДи шаҳру ноҳияҳо маълум гардид, ки дар раванди таҳияи барномаҳои рушди соҳавӣ зерсохторҳои вазорату идораҳо бо онҳо муқокима ва мубодилаи афкор вобаста ба рушди соҳа дар шаҳру ноҳия баргузор намеkunанд. Аксаран вақт онҳо оиди барномаҳои рушди қабулшуда аз мушовирон ва намоёндагони ВРИС хабардор мешаванд. Баъди қабули барномаи рушди соҳавӣ, нақшаи амали он ба шӯъбаи иқтисоди шаҳру ноҳия ҳамчун мақоми ҷамоҳангсоз дар ноҳия равона карда намешавад ва аксари стратегия ва барномаҳои рушди соҳа ба онҳо умуман дастрас нестанд. Дар раванди таҳияи БРИИ сатҳи маҳал, бояд маълумоти ҷамаи соҳаҳои дар ноҳия татбиқишудаистода, сарчамъ шуда, натиҷаҳои он ба раванди татбиқи БРИИ мувофиқа шавад. Аммо ин таҷриба дар аксари ноҳияҳо вуҷуд надорад. Дар бисёр маврид, иҷрокунандагони лоиҳаҳо, ки мувофиқи барномаҳои рушди соҳавӣ дар ноҳияҳо амалӣ мешаванд, маълумот оиди татбиқи лоиҳа ба мақоми ваколатдори сатҳи маҳал дастрас намеkunанд. Дар сураи пешниҳоди ҳисобот аз ҷониби МИХД-и ноҳия ба Кумитаи рушди маҳал, ва ё Раёсатҳои минтақавии рушди иқтисод ва савдои вилоят оиди татбиқи лоиҳаҳо таҳти БРИИ дар ноҳия, аз ҷониби қабулқунандагони ҳисобот вобаста ба дохил накардани маълумоти ХБС сатҳи соҳавӣ иҷрошудаистода дар шаҳру ноҳия, эрод дода мешавад. Дар натиҷа МИХДи ноҳия (шӯъбаи иқтисод) аз иҷрокунандагони лоиҳаи барномаҳои рушди соҳа, дар асоси мактуби расмӣ Кумитаи рушди маҳал/Раёсатҳои минтақавӣ рушди иқтисод ва савдо/ВРИС аз нав маълумотро дархост менамоянд.

8.1.6. Арзёбии ҳаҷми маблағгузорӣ

Арзиши хароҷот барои амалисозии чорабиниҳои пешбининамудаи ҳуҷҷати банақшагирии стратегӣ дар доираи имкониятҳои буҷети давлатӣ, инчунин захираҳои, ки ҷалб

намуданашон аз манбаъҳои дохиливу берунӣ ба нақша гирифта шудааст, муайян карда мешавад³².

Ҳаҷми маблағгузори татбиқи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ соҳавӣ дар асоси усулҳои зерин арзёбӣ карда мешаванд:

- Омӯзиши техникую иқтисодӣ ва арзиши манфиати татбиқи нақшаҳои чорабиниҳо;
- Омӯзиши пешакии арзиши татбиқи нақшаҳои чорабиниҳо;
- Муайян кардани арзиши татбиқи нақшаҳои чорабиниҳо бо роҳи тафриқасозӣ бо дигар нақшаҳои чорабиниҳои татбиқшуда.

Бозёфтҳо: Таҳлил нишон дод, ки усули умумии арзёбии ҳаҷми маблағгузорӣ барои татбиқи нақшаи амали ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ вуҷуд надорад. Аммо аксари вазорату идораҳо дар раванди истифодабарии захираҳои буҷетӣ, аз усули арзёбии хизматрасониҳо дар асоси стандартҳои давлатии нархгузори хизматрасониҳои вуҷуддошта ва Қонуни ҚТ дар бораи хариди давлатии мол, кор ва хизматрасонӣ аз 16.04.2012с., №815, инчунин тарификатсияи муайянишуда истифода мебаранд ва татбиқи лоиҳаҳоро арзёбӣ мекунанд.

8.1.7. Заминаи буҷети давлатӣ барои татбиқи ХБС сатҳи соҳавӣ

Таъминоти молиявии чорабиниҳое, ки дар ҳуҷҷати банақшагирии стратегӣ ба нақша гирифта шудаанд дар асоси моддаи 15-и Қарори маҷлиси миллии Маҷлиси Олии ҚТ оид ба Қонуни ҚТ “Дар бораи банақшагирии стратегӣ ва дурнамозии давлатӣ”, татбиқ карда мешавад.

Мақоми масъули таҳиякунандаи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ барои амалисозии чорабиниҳои пешбинишудаи ҳуҷҷати мазкур нақшаи буҷетиро тартиб медиҳад.

Хароҷот барои амалисозии ҳар як намуди чорабинӣ барои ҳар сол барои тамоми давраи нақшаи чорабиниҳои пешбинишуда аз рӯи манбаъҳои буҷети давлатӣ ва ғайрибуҷетӣ алоҳида пешниҳод карда мешавад.

Ҳаҷм ва манбаъҳои буҷетии маблағгузори чорабиниҳои пешбинишудаи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ таҳияшаванда бояд то оғози соли молиявӣ мутобиқ ба чараёни таҳияи буҷети давлатӣ, аз ҷумла буҷети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои соли молиявии навбатӣ ва дурнамои нишондиҳандаҳои он барои ду соли минбаъда муайян карда шаванд.

Дар ҳолати маҳдудияти захираҳои буҷети давлатӣ тақсимои маблағгузорӣ байни

³² Қарори маҷлиси миллии Маҷлиси Олии ҚТ оид ба Қонуни ҚТ “Дар бораи банақшагирии стратегӣ ва дурнамозии давлатӣ”, моддаи 15.

афзалиятҳои ҳуҷҷати банақшагирии стратегӣ вобаста ба мутобиқати вазифаҳо ба нишондиҳандаҳои мақсадноки ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегии миллий амалӣ карда мешавад.

8.1.8. Сатҳи иҷроиши нақшаҳои чорабиниҳо

Татбиқи нақшаҳои чорабиниҳо ҳар сол аз ҷониби вазорату идораҳои дахлдор, ва мувофиқи нақшаи мониторинги барномаҳои соҳавӣ аз ҷониби Раёсати рушди минтақаҳо ва мониторинги иҷрои барномаҳои миллии ВРИС баррасӣ карда мешавад.

Мувофиқи мониторинги татбиқи стратегияҳо ва барномаҳои рушди соҳаи маориф ва тандурустӣ (нигаред диаграммаи 9), ҳиссаи иҷрои барномаҳои рушд аз 12 фоиз то 96 фоиз ташкил медиҳад. Раванди мониторинги ин барномаҳо дар асоси ҳисоботҳои вазорату идораҳои дахлдор бо дархости расмии ВРИС татбиқ мегардад. Вазорату идораҳои дахлдор вобаста ба ҳар як стратегия ва барномаҳои рушд ҳисоботи расмӣ ба ВРИС пешниҳод менамоянд. Дархости ВРИС дар асоси нақшаи ҳарсола тартиб додаи Раёсати рушди минтақаҳо ва мониторинги иҷрои барномаҳои миллий ба вазорату идораҳои дахлдор равона карда мешавад.

Диаграммаи 9.

Номгӯи барномаҳо/стратегияҳои соҳавӣ ва натиҷаи мониторинги татбиқи онҳо дар солҳои 2022-2023

Бозёфтҳо: Сатҳи иҷроии стратегия ва барномаҳои рушди соҳавӣ аз ҷониби ВРИС мунтазам мониторинг карда намешавад, зеро ки шумораи зиёди онҳо (155 адад ба ҳолати 1 марти соли 2024) ин равандро имконнопазир месозад. Кормандони масъули Раёсати рушди минтақаҳо ва мониторинги иҷрои барномаҳои миллӣ дар ВРИС аз рӯи афзалиятҳо (мӯҳлати татбиқ, афзалият ба дурнамои ҷумҳурӣ/соҳа, ва бо навбат) нақшаи МваА-ро дар доираи кории байниидоравӣ таҳия мекунанд, ки он дар як сол аз 27 то 30 адад барномаҳои рушдро барои МваА дар бар мегирад.

Таҷрибаи муколама баҳри васеъ паҳн кардани натиҷаҳои татбиқи барномаҳо ва ҷалби ҷонибҳои манфиатдор, дар раванди баргузори семинари амалӣ ва муаррифии натиҷаҳои барномаҳои соҳавӣ дар ВРИС давра бо давра таъкил ва баргузор мегардад. Аммо дар он иштироки ҷомеаи шаҳрвандӣ ва намоёндагони сатҳи маҳал фаъол нест.

Аксаран он дар сатҳи вазорату идораҳо баргузор мегардад, ва таъсирнокии татбиқи барномаҳо барои БРИИ сатҳи маҳал ва некӯаҳволии мардуми минтақаи мақсаднок возеҳ ва шаффоф нест.

8.1.9. Методологияи таҳия ва М&А

Мувофиқи моддаи 17-и Қонуни ҚТ “Дар бораи банақшагирии стратегӣ ва дурнамозии давлатӣ”, мониторинги амалисозии ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ бо мақсади баланд бардоштани самаранокии идоракунии банақшагирии стратегӣ ва беҳтар намудани фаъолият оид ба банақшагирии стратегӣ, сари вақт ошкор намудани инҳироф, тасхеҳи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ ва ҳалли мушкилоти ҳангоми амалисозии ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ ошкоргардида мониторинги амалисозии ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ гузаронида мешавад.

Мониторинги амалисозии ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ бо тартиби муайяннамудаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар асоси Қарори Ҳукумати ҚТ аз "29" декабри соли 2018, № 615 “Дар бораи қоидаҳои гузаронидани мониторинг ва арзёбии амалишавии ҳуҷҷатҳои стратегияи сатҳи миллӣ, барномаҳои соҳавӣ ва минтақавии рушд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” амалӣ карда мешавад.

Он мувофиқи нақшаи муайяни МваА аз ҷониби ВРИС ва дар асоси нақшаи чорабиниҳои сатҳи соҳавӣ, ва пайгирии индикаторҳои муайяншудаи ҳуҷҷатҳо аз ҷониби вазорату идораҳои масъул ташкил ва гузаронида мешавад.

8.1.10. Захираҳои инсонӣ барои мониторинг ва арзёбӣ дар вазорату идораҳои соҳавӣ.

Барои гузаронидани МваА ҲБС соҳавӣ дар вазорату идораҳо, ки ин барномаҳо таҳия шудаанд кормандони масъул таъин ва дар баъзе маврид шӯъбаҳои МваА ташкил карда мешаванд.

Пурсиши мустақими (онлайн) инфиродӣ бо аъзоёни ГК байниидоравии №13 ва МИҲДи вилоятҳои Хатлон ва Суғд муайян сохт, ки аз 10 вазорату идораҳои дахлдор дар 4 тои он Раёсат ва ё Шӯъбаи алоҳида барои МваА вучуд надорад, ва вазифаи мониторингро шӯъбаҳои иқтисод ва дурнамо, Раёсати ҷамъбасту таҳлили иқтисодӣ ва робитаҳои байналмиллалӣ, Раёсати фитосанитарӣ, карантинӣ ва тухмӣ, байторӣ ва зотпарварӣ ва ё кормандони вобаста бо таҳлил баргузор менамоянд.

Ҷадвали 5.

Таҳлили ҷавоби намоёндагони вазорату идораҳои дахлдор дар ГК байниидоравии №13

№	Номгӯи вазорату идораҳои мусоҳиб	Ҷавоб ба савол: Кадом раёсат/шӯъба ва ё идора барои мониторинг ва арзёбӣ дар вазорати Шумо вазифадор аст?
1	Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон	Раёсат ё шӯъбаи алоҳида мавҷуд нест, вале Раёсати ҳамоҳангсоз Раёсати ҷамъбасту таҳлили иқтисодӣ ва робитаҳои байналмиллалӣ мебошад
2	Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон	Раёсати сиёсати аграри ва мониторинги амнияти озукавори

3	Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон	Раёсати рушди минтақаҳо ва мониторинги иҷрои барномаҳои миллӣ
4	Вазорати энергетика ва захираҳои об	Дар вазорат раёсати мониторинг ва арзёби фаъолият наменамояд. Аммо раёсати сармоягузори, иқтисод ва дурнамо дар баъзе самтҳо мониторинг ва арзёби мегузаронанд.
5	Кумитаи бехатарии озуқаворӣ	Дар кумитаи мо шӯба ё раёсати махсус доир ба мониторинг ва арзёби фаъолият намекунад. Аммо Раёсати фитосанитарӣ, карантинӣ ва тухмӣ, байторӣ ва зотпарварӣ корро пеш мебарад.
6	Кумитаи рушди маҳали назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон	Раёсати банақшагирӣ ва арзёбии барномаҳои рушди маҳал
7	Кумитаи ҳифзи муҳити зисти назди Ҳукумати ҚТ	Раёсати мониторинг, сиёсати экологӣ, обуҳавошиносӣ ва кадастр
8	Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳри Турсунзода	Шӯбаи иқтисод, савдо ва мониторинг
9	МИҲД вилояти Суғд ва Хатлон	Шӯбаи таҳлили соҳаҳои иқтисодиёт, таҳияи дурнамо ва мониторинги Барномаҳо

Бозёфтҳо: Таҳлили нурсишҳо ва мусоҳибаҳо нишон медиҳад, ки тақрибан дар 60% вазорату идораҳои масъули татбиқи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегияи соҳавӣ раёсат ва ё шӯбаи махсус барои татбиқи раванди МваА таъкил карда шудааст. Нақшаи чорабиниҳое, ки мувофиқи низоми МваА дар ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегияи соҳавӣ муайян шудаанд, мунтазам арзёбӣ карда мешаванд. Вале ин чорабиниҳо дар бисёр маврид, бо дастгирии шарикони рушд таҳти татбиқи лоиҳаҳои соҳавӣ иҷро мегарданд. Низоми МваАи, ки дар доираи лоиҳаҳо татбиқ мегардад, аз ҷониби мушовирони кӯтоҳмуддати беруна (ватанӣ ва хориҷӣ) амалӣ мешавад. Дар натиҷа дониш ва малакаи кормандони масъули соҳа оиди усулҳои татбиқи МваА ва таҳияи ҳисоботҳои арзёбӣ сайқал дода намешавад. Баъди итломи лоиҳа мушовирони ҷалбшудаи беруна аз вазорату идораҳо аз қор мераванд, ва низоми МваА ба сатҳи пешина бармегардад.

8.2. Тавсияҳо

Таҳияи тартиби муайян вобаста ба ҲБС сатҳи соҳавӣ бо дар назар доштани сохтор ва шакли ягонаи таҳияи чунин ҳуҷҷатҳо зарур аст. Барои ВРИС ҳамчун мақоми ваколатдори ҳамоҳангсоз зарур аст, ки барои таҳлил ва натиҷагирии татбиқи стратегия ва барномаҳои рушди соҳавӣ низоми таҳияи стратегия/барнома, нақшаи амал, усулҳои муайян кардани нишондиҳандаҳо, роҳҳои ҷамъоварии маълумот ва татбиқи низоми МваА дар ҳамаи соҳаҳо “умумӣ” қабул карда шавад. Ин раванд барои якҷоя кардани маълумотҳо ва сохтани “расми умумии” рушди соҳаҳо мусоидат мекунад. Инчунин мувофиқа намудани барномаҳои соҳавӣ байни якдигар аз рӯи самт, мӯҳлати иҷроиш, фарогирии минтақавӣ –

яке аз роҳҳои кам кардани шумораи онҳо ва беҳтар кардани раванди таҳлил мебошад.

Баҳри самаранок ва мақсаднок амалӣ намудани нақшаҳои чорабиниҳои ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегияи сатҳи соҳавӣ, муколамаи васеъ бо иштироки ҷонибҳои манфиатдор дар сатҳи уфуқӣ ва амудӣ бо ҳамоҳангӣ бо БРИИ сатҳи маҳал баргузор кардан лозим аст. Таҳлили барномаҳо вобастагии мантикии онҳоро муайян мекунад, ки он бе ҳамоҳангии устувори сатҳи миллий, соҳавӣ ва маҳал самаранок нахоҳад шуд. Нақши Котиботи Шурои Миллии рушд назди Президенти ҶТ дар ин самт баланд буда, он воситаи хуб дар ташкили муколама ва мубодилаи афкор мебошад. Котибот бояд на танҳо дар сатҳи миллий/соҳавӣ балки дар сатҳи маҳал низ муколамаҳои самаранокро ташкил намуда, низоми МваА татбиқи барномаҳои рушдро назорат барад.

9. НИЗОМИ ҲИСОБОТДИҲИИ РАВАНДИ ТАТБИҚИ М&А

9.1. Шакли усулҳои ҳисоботдиҳӣ

Ҳисобот оид ба гузаронидани мониторинг ва арзёбӣ аз ҳисоботи ҷамъбасти (баъд аз анҷомрасии Стратегия), фосилавӣ (панҷсола) ва ҷорӣ (солона) иборат аст. Ҳисоботи солона кӯтоҳмуддат (нимсола ва семоҳа) мешавад.

Методологияи пешниҳоди ҳисобот ҷиҳати амалишавии Стратегия ва Барнома, ҲБС сатҳи соҳавӣ, БРИИ вилоятӣ, шаҳрӣ ва ноҳиявӣ, шаклҳо, намуд ва матритсаҳои ҳисоботдиҳӣ аз ҷониби мақоми ваколатдори низоми мониторинг ва арзёбӣ тартиб дода мешавад³³.

Мувофиқи тартиби гузаронидани МваА (қарори №615) вобаста ба сатҳи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ (миллӣ, соҳавӣ ва маҳал) раванди гузаронидани МваА, мӯҳлати пешниҳоди ҳисоботҳо ва мақоми ваколатдор муайян карда шудааст.

9.2.Маҳзани маълумот барои нишондиҳандаҳо ва ҳисоботдиҳӣ

Маҳзани маълумот барои нишондиҳандаҳо ва ҳисоботдиҳӣ дар раванди гузаронидани мониторинг ва арзёбии амалишавии Стратегия ва Барнома инҳо мебошанд:

- маълумоти ҳисоботҳои омили давлатӣ, ҳисоботҳои омили соҳавӣ ва минтақавӣ;
- маълумоти муассисаву ташкилотҳо ва дигар субъектҳои хоҷагидорӣ, ки дар омили давлатӣ ба ҳисоб гирифта намешавад;
- маълумоти пурсишномаҳои мақсадноки иҷтимоии аҳоли;
- маълумоти тадқиқотҳои минтақаҳои интиҳобшуда, гурӯҳҳои алоҳидаи аҳоли ва хоҷагиҳои хонаводагӣ.

Дар тамоми сатҳҳои мақомоти идоракунии давлатӣ - сохтор ва шахсони дахлдор муайян карда мешаванд, ки ҳамоҳангсоз ва масъул барои гузаронидани мониторинг ва арзёбӣ буда,

³³ Қарори Ҳукумати ҶТ аз "29" декабри соли 2018, № 615 "Дар бораи қоидаҳои гузаронидани мониторинг ва арзёбии амалишавии ҳуҷҷатҳои стратегияи сатҳи миллий, барномаҳои соҳавӣ ва минтақавии рушд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон", сах. 18.

инчунин чамъбасткунандаи маълумот, пешниҳодкунандаи ҳисобот оид ба амалишавии Барнома ва Ҳадафҳо (баъди тасдиқи роҳбарият) ба мақоми ваколатдор мебошанд.

9.3.Нақши Агентии омор ҳамчун манбаи пешниҳоди маълумоти оморӣ

Агентии омор яке аз манбаи калидии пешниҳоди маълумот барои гузаронидани мониторинг ва арзёбӣ ба ҳисоб меравад ва дар ин раванд нақши махсусро мебозад.

Ин нукта дар қоидаҳои баргузории МваА низ оварда шудааст: “дар низоми чамъоварии маълумот нақши асосиро Агентии оморӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба чамъоварии саривақтӣ, коркард ва пешниҳоди ҳаҷми асосии маълумот аз рӯи ҳамаи индикаторҳо ба мақомоти ҳамоҳангсозии давлатӣ оид ба мониторинг ва арзёбии ҲБС ва Ҳадафҳо мебозад. Дар ҳамкорӣ бо созмонҳои байналмилалӣ дар самти таҳкими нуруи мақомоти омор, аз ҷумла дар минтақаҳо ҷиҳати ба даст овардани маълумоти воқеӣ, дақиқ ва саривақтӣ оид ба рушди иҷтимоӣ иқтисодии кишвар, тадбирҳо андешида мешаванд”. Тамоми ҳисоботҳои аз ҷониби мақомотҳои масъул (ташкilotу муассисаҳо) пешниҳодгардида, новобаста аз шакли моликият бо нишондиҳандаҳои оморӣ муқоиса карда шуда, баъдан ҳисоботи асосӣ таҳия карда мешавад. Маърузаи оморӣ барои моҳона, семоҳа ва солона дар вазорату идораҳои дахлдор - замина барои таҳияи ҳисоботҳои оморӣ мешаванд.

Бо вучуди ин, мувофиқи мусоҳиба бо намоёндагони ҷомеаи шаҳрвандӣ дар солҳои охир мушкilotи калон дар дастрасӣ ба маълумоти оморӣ ба миён омадааст. Агар қаблан нусхаҳои электронии маҷмӯаҳои омории нашршуда мунтазам дар сомонаи Агентии омор ҷойгир карда мешуданд, ҳоло ин маҷмӯаҳо дастрас нестанд. Саҳифаи "Омори гендерӣ" тамоман бо маълумоти нав омода карда нашудааст.

Бозёфтҳо: Инчунин, натиҷаи барӯйхатгирии аҳоли дар сомонаи Агентии омор ҷой дода нашудааст. Барои харида истифода бурдани нусхаҳои қоғазии ҷилдҳои ҷопшуда, махсусан 4—7 ҷилд, нархи як ҷилд 400—600 сомони ро ташикил медиҳад, ки ин ба ҳама дастрас нест.

Вазъияти дастрасӣ ба омори маъмурии соҳавӣ низ беҳтар нест. Дар сомонаҳои вазоратҳо ҳам маълумоти зарурии ёфтан душвор аст.

9.4.Расмиёти тартиби муқараргардида (Standard Operating Procedures)

Расмиёти тартиби муқараргардида (РТМ) - ин маҷмӯи дастурҳои хаттӣ оид ба дуруст иҷро кардани фаъолиятҳо ё равандҳои муҳим ва такроршаванда мебошанд. Онҳо тарзи иҷрои фаъолиятҳоро бо мақсади осон кардани мутобиқат ба талаботи низоми техникӣ ва мусоидат ба сифати маълумот шарҳ медиҳанд.

РТМ маъмулан ба ташикilotу муассисаҳое, ки барои онҳо навишта шудаанд, хосанд ва ба онҳо дар нигоҳ доштани кафолати сифат ва равандҳои назорати сифат кӯмак мекунанд.

Онҳо инчунин ба ташкилоту муассисаҳо кӯмак мекунанд, ки онҳо қоида ва тартиботи муқаррарнамудаи расмиро риоя кунанд ва мувофиқатро дар сифат ва ягонагии маълумоти пешниҳодкардаашон нигоҳ доранд.

Дар раванди татбиқи МваАи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегии сатҳи миллӣ, соҳавӣ ва маҳал тартиб дар асоси Қарори Ҳукумати ҚТ аз "29" декабри соли 2018, № 615 “Дар бораи қоидаҳои гузаронидани мониторинг ва арзёбии амалишавии ҳуҷҷатҳои стратегии сатҳи миллӣ, барномаҳои соҳавӣ ва минтақавии рушд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон”, заминаи асосии расмиёти тартиби муқараргардида мебошад.

Бозёфтҳо: Тартиби мазкур чорчӯбаи фаъолиятҳоро дар раванди татбиқи МваА ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегии сатҳи миллӣ, соҳавӣ ва маҳал инъикос мекунад. Аммо барои расидан ба ҳадафҳои расмиёти тартиби муқараргардида (мувофиқи талаботи умумиҷаҳонӣ), якчанд омилҳо монеъ мешаванд:

- Дар тартиб дар асоси матрисаи амалиёти БМР, нақшаи амали БРИИ ва ё барномаҳои соҳавӣ мисоли гузаронидани МваА, қадам ба қадам, истифода аз кадом усулҳо, манбаъи маълумот, роҳҳои тафтиши маълумот, масъулони амик, (на ин ки номи вазорату идораҳои дахлдор), мӯҳлати пешниҳоди маълумот ва шакли умумии он нишон дода нашудааст. Ҳол он ки, расмиёти тартиби муқараргардида бояд дорои ҷавоб ба саволи зерин дошта бошад: кӣ, кай, чӣ кор мекунад, бо кадом тарз ин кор иҷро мешавад, ва чӣ гуна ҳисобот дар натиҷа омода мешавад?
- Расмиёти ҷамъовари маълумот дар мисоли якчанд индикаторҳо, ки он аз сатҳи маҳал ва соҳавӣ ба шакли миллӣ ҷамъ шуда, маълумоти мувофиқатишуда ва мутобиқшаванда пешниҳод карда мешавад, оварда нашудааст.

Дар тартиби муқараргардида ҷалби маблағҳои иловагии донорҳо ва афзоиши шумораи захираҳои давлатӣ, ки ба қонунгардонидани ниёзҳои мониторинг равона мегарданд, пешбинӣ карда шудааст. Мувофиқи қоидаҳо маблағгузориҳои низомии мониторинг ва арзёбӣ дар доираи маблағҳои пешбиниамудаи буҷети давлатӣ ба вазорату идораҳои дахлдор бояд сурат гирад. Маблағҳои донорҳо барои тақвияти неруи инсонӣ ва ташкилии низомии мониторинг ва арзёбӣ равона гардида, саъю кӯшиши донорҳо оид ба рушди неруи ҷомеаи шаҳрвандӣ дар самти мониторинг ва арзёбӣ дастгирӣ бояд карда шаванд.

Бозёфтҳо: Татбиқи арзёбии ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ дар сатҳи маҳал, соҳа ва миллӣ захираҳои молиявиро талаб мекунад, ки сарчашмаи аниқии он ҳарсола аз ҷониби Вазорати молия тасдиқ карда намешавад. Ин ба сифати баргузориҳои арзёбӣ ва дар натиҷа ба самаранокии татбиқи барномаҳои рушд таъсири манфӣ мерасонад. Бе дастгирии доимии молиявии буҷетӣ, раванди татбиқи МваА дар кишвар самаранок нахоҳад шуд. Ҷудо кардани маблағгузорӣ аз буҷети ҷумҳурӣ ба баланд кардани натиҷанокии раванди арзёбӣ мусоидат менамояд.

Дар раванди гузаронидани тадқиқоти мазкур, кормандони масъули ВРИС дар ҷараёни таҳияи тартиби нав корбарӣ бурда истодаанд. Дар доираи тартиби нав он самтҳоеро, ки тартиби пешина дар бар намегирифт, дар асоси сабақҳои андӯхта аз соли 2019 то 2024 бояд возеҳ ва дақиқ нурра карда шавад.

9.5. Мӯҳлат ва даврияти пешниҳоди ҳисоботи арзёбии Барномаи рушди миёнамӯҳлат (БМР)

Таҳлили маълумоти дар рафти мониторинг ва арзёбии БМР ҷамъоваришуда аз ҷониби ҳамаи мақомоти марказии иҷроия, масъули амалишавии барнома аз рӯи соҳаи салоҳияти худ ва дар ҳамоҳангӣ бо ВРИС ҚТ гузаронида мешавад. Мутахассисони ташкилотҳои давлатӣ ва муассисаҳои мустақили тадқиқотӣ, намоёндагони ҷомеаи шаҳрвандӣ ва сохторҳои тижоратӣ ба гузаронидани таҳлил ва таҳияи пешниҳод оид ба амалишавии сиёсати давлатӣ ҷалб мегарданд.

Натиҷаҳои мониторинг ва арзёбӣ дар шакли ҳисоботҳои солона оид ба рафти амалишавии Барнома ҷамъбаст мегарданд. Ин ҳисоботҳо аз ҳисоботҳои ҷамъбастӣ (панҷсола), ва ҳисоботҳои ҷорӣ (солона) иборат аст. Дар муддати сол вазорату идораҳои дахлдор дар асоси мактуби расмии ВРИС (иҷроқунандаи вазифаи Котиботи Шӯрои миллии рушди назди Президенти ҚТ) ҳисоботҳои кӯтоҳмуддат (нимсола ва семоҳа) пешниҳод менамоянд. Дар ҷамбасти сол, ҳисоботи солона пешниҳод карда мешавад.

Паҳн намудани иттилоот дар бораи натиҷаҳои мониторинг ва арзёбӣ тавассути гузаронидани чорабиниҳои иттилоотӣ, нашри густурдаи ҳисоботҳои соҳавию минтақавӣ дар бораи рафти амалисозии барномаҳо, ташкили муҳокимаҳои ҷамъиятӣ ва натиҷаҳои арзёбии Барнома, аз ҷумла маълумоти мониторинг, ки ташкилотҳои ҷамъиятӣ ба даст овардаанд, сурат мегирад. Ба таъмини робитаи мутақобила бо тамоми тарафҳои манфиатдор бо мақсади тақмили сиёсат ва механизмҳои амалисозии Барнома диққати махсус дода мешавад³⁴.

Дар самти мониторинг ва арзёбӣ Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон мақоми кории котиботи Шӯро ба ҳисоб рафта, дорои вазифаҳои зерин мебошад (нигаред расми 25):

Масъулият оид ба фаъолияти мониторинг ва арзёбии самтҳои соҳавии Барнома ба сохторҳои ваколатдори (шуба, мутахассисони мониторинг ва арзёбӣ, шубаҳои

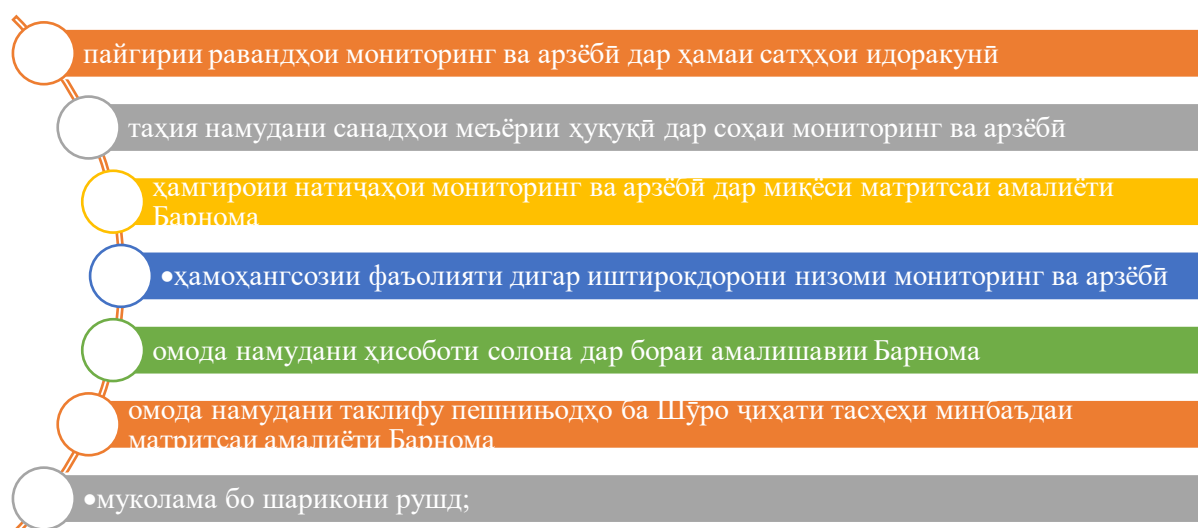
³⁴ Қарори Ҳукумати ҚТ аз "29" декабри соли 2018, № 615 "Дар бораи қоидаҳои гузаронидани мониторинг ва арзёбии амалишавии ҳуҷҷатҳои стратегияи сатҳи миллий, барномаҳои соҳавӣ ва минтақавӣ рушд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон", саҳ. 11-12

таҳлилию иттилоотӣ ё дигар мақомот, мутахассисони ваколатдор) вазорату идораҳои соҳавӣ ва мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ вогузор карда мешавад.

Маҷлиси намоёндагони Маҷлиси Олӣ дар мониторинг ва арзёбии СМР 2030, БМР 2021-2025 ва ҲРУ иштирок менамояд. Нақши мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ дар низоми мониторинг ва арзёбӣ аз ташкил намудани ҷамъоварии маълумот дар бораи барномаҳои давлатии дар ҳудуди онҳо амалишаванда, дар таҳлили рафти амалисозии БМР дар минтақаҳои худ ва дар асоси таҳлили мазкур омода намудани таклифу пешниҳодҳо оид ба тақмилдиҳии механизми амалисозии БМР иборат хоҳад буд. Бо ин мақсад, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ бо вазоратҳо (идораҳо), ташкилотҳои ҷамъиятӣ муколамаи мунтазам ва муҳокимаи натиҷаҳои мониторинги алоқаманд бо минтақаи онҳоро мегузаронанд.

Расми 25.

**Вазифаҳои ВРИС ҳамчун мақоми кории котиботи Шӯрои миллии рушди назди
Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон**

Низоми ҳисоботдиҳӣ аз рӯи натиҷаҳои амалисозии Барнома чунин сурат мегирад:

- мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ҳисоботҳои ҷамъбастиро дар бораи фаъолияти алоқаманд бо амалисозии БМР дар минтақаи худ ба Кумитаи рушди маҳали назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҳисоботҳои соҳавии худро ба вазоратҳои соҳавӣ пешниҳод мекунанд;
- мониторинги лоиҳаҳое, ки дар доираи барномаҳои давлатии сармоягузориҳои давлатӣ барои соли дахлдор амалӣ мегарданд, дар як вақт дар Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии ҚТ ва вазорату идораҳои соҳавӣ гузаронида мешаванд;
- вазорату идораҳои соҳавӣ, аз ҷумла Кумитаи рушди маҳали назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тамоми маълумоти дар доираи бахши худ қабулшударо ҷамъбаст намуда, ҳисоботҳои ҷамъбастиро ба Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод мекунанд, ки дар он тамоми маълумот дар бораи

амалишавии Барнома чамъ мешавад.

Фаъолият оид ба мониторинги лоиҳаҳое, ки бо дастгирии созмонҳои байналмилалӣ (донорҳо) амалӣ мегарданд, ба низоми умумии мониторинг ва арзёбӣ дохил мешаванд, ки самаранокии истифодаи маблағҳоро барои мониторинг баланд бардошта, ба таҳкими низоми мониторинг ва арзёбии кишвар имкон медиҳад.

9.6. Тавсияҳо

Дар наشريҳои оморӣ соҳавӣ, ба мисоли соҳаи меҳнат, маориф, тандурустӣ, кишоварзӣ ва ғайра, инчунин дар дигар маҷмӯаҳо зарур аст, ки аз рӯи натиҷаҳои тадқиқоти интихобӣ аз рӯи ҷинс ва дигар нишондиҳандаҳои гендерӣ маълумотҳои омӯрӣ омода ва паҳн карда шаванд. Маълумотҳо на танҳо аз рӯи ҷинс дар шакли умум, балки аз рӯи минтақаи зист (шаҳр ва деҳот), барои гурӯҳҳои гуногуни синну соли мардону занон, занону мардони маъҷуб ва ғайра ҷамъоварӣ мегардад. Инчунин маълумотҳои омӯрӣ бояд барои муайян кардани индикаторҳои дар матрисаи амалиёти ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ инъикосшуда мусоидат намоянд. Мувофиқи бозёфтҳо на дар ҳама маврид индикаторҳои дар матриса овардашуда, дар наشريҳои Агентии омор дастрас мебошанд ва/ё мутобиқат мекунанд.

Таҳлили лоиҳаи нави тартиби таҳияшудаистода, маълум кард, ки барои дастрасӣ ба мақсадҳои гузашташуда, ҳамчун замимаи тартиби нав, бояд дастури муайян барои гузаронидани мониторинг ва арзёбии ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ сатҳи миллӣ, соҳавӣ ва маҳал таҳия карда шавад. Муҳим аст, ки дар ин дастур қадамҳои возеҳ барои мониторинг дар алоҳидагӣ аз қадамҳои гузаронидани арзёбӣ нишон дода шавад. Дар ин сурат расмиёти тартиби муқараргардида пурра ва қадам ба қадам он фаъолиятро, ки дар раванди МваА бояд гузаронида шавад, дар бар мегирад.

10. ФАЪОЛИЯТҲОИ РУШДИ ЗАХИРАҲОИ ИНСОНӢ (HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT) ВОБАСТА БА М&А ВА НИЗОМИ БАНАҚШАГИРИИ ҲУҶҶАТҲОИ СТРАТЕГӢ

10.1. Танзими чараёни бозомӯзии кормандони давлатӣ

Бозомӯзии кормандони (хизматчиёни) давлатӣ яке аз муҳимтарин самтҳои рушди нерӯи захираҳои инсонӣ дар раванди татбиқи ҳуҷҷатҳои стратегӣ ва нақшаҳои амалиётӣ мебошад. Танзими чараёни бозомӯзии кормандони давлатӣ мувофиқи Қонуни ҚТ “Дар бораи хизмати давлатӣ”, №233 аз 5 март соли 2007 амалӣ шуда, тайёркунии касбӣ, азнавтайёркунии ва тақмили ихтисоси хизматчиёни давлатӣ дар асоси фармоиши давлатӣ, инчунин талаботи мақомоти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон анҷом дода мешавад.

Мувофиқи ин Қонун, фармоиши давлатӣ оид ба тайёркунии касбӣ, азнавтайёркунии ва тақмили ихтисоси хизматчиёни давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо пешниҳоди мақоми ваколатдори давлатӣ дар соҳаи хизмати давлатӣ аз тарафи Ҳукумати Ҷумҳурии

Тоҷикистон муайян карда мешавад³⁵.

10.2. Муассисаҳои бозомӯзии кормандони давлатӣ ва фаъолияти онҳо.

Таҳсили хизматчиёни давлатӣ дар муассисаҳои таълимии таҳсилоти олии касбӣ ва таҳсилоти миёнаи касбӣ ба амал бароварда шуда, дар шакли тайёркунии касбӣ, азнавтӣёркунӣ, тақмили ихтисос ва таҷрибаомӯзӣ сурат мегирад.

Ба қабili муассисаҳое, ки фаъолона бо бозомӯзии кормандони давлатӣ вобаста мебошанд, зеринҳо мебошанд:

- Академияи идоракунии давлатии назди Президенти ҚТ;
- Пажӯҳишгоҳи илмию таҳқиқотии иқтисодии ВРИС ҚТ;
- Институти иқтисодиёт ва демографияи Академияи миллии илмҳои ҚТ

Инчунин яке аз марказҳои тадқиқотие, ки дар раванди таҳияи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ ва арзёбии татбиқи онҳо нерӯи зеҳнии мувофиқ ва ҳадафу вазифаҳои мутобиқ дорад, ин Маркази тадқиқотии стратегии назди Президенти ҚТ мебошад.

10.2.1. Академияи Идоракунии Давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Академияи Идоракунии Давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон — муассисаи таҳсилоти олии касби ва таҳсилоти баъд аз муассисаи олии таълимӣ мебошад. Он барномаи таълимӣ, корҳои илмию таҳқиқотӣ, таҷрибаомӯзии мутахассисони соҳаи идоракунии давлатӣ ва фармоиши давлатиро оид ба тайёркунии касбӣ, азнавтӣёркунӣ, тақмили ихтисос, таҷрибаомӯзии хизматчиёни давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон амалӣ менамояд.

Муассисаи таълимӣ соли 2013 бо номи «Донишқадаи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон» таъсис ёфтааст. Донишқадаи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ягона муассисаи олии таълимию илмӣ давлатӣ дар кишвар мебошад, ки муассиси он Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон мебошад³⁶.

Дар Академия ба ҳолати 1 марти соли 2024 ҷиҳати баланд бардоштани сатҳи сифати таълим дар курсҳои азнавтӣёркунӣ ва тақмили ихтисоси хизматчиёни давлатӣ, таҳсилоти дуҷуми олии касбӣ ва магистратураю бакалавриат 172 нафар устодону омӯзгорон, аз ҷумла 23 нафар докторони илм, профессорон (13%), 62 нафар номзадҳои илм, дотсентон (36%) ҷалб карда шудаанд. (нигаред диаграммаи 10)

Диаграммаи 10

³⁵ Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи хизмати давлатӣ” моддаи 8.

³⁶<https://tg.wikipedia.org/wiki>

Мувофиқи маълумоти сомонаи расмӣ Академия ба ҳолати 1 марти соли 2024 дар 3 факултет ва 16 кафедраи муассиса, 928 магистрант, 3404 донишҷӯ таҳсил менамоянд. Иншооти таълимии Академияи идоракунии давлатӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон 12-ошёна аз 2 қисм маъмурию таълимӣ ва хобгоҳ иборат аст. Он барои 1320 нафар донишҷӯ дар як баст пешбинӣ гардидааст.

Диаграммаи 11

Сохтори Академияи идоракунии давлатӣ

Факулта шӯъбаест, ки дар Академия барои як соҳаи таҳсил масъул аст. Донишкада ва ё Пажӯҳишгоҳ як ташкилоти чатрест, ки метавонад якчанд факултаҳоро дар бар гирад.

Дар Академия факултаҳои зерин фаъолият доранд:

- Факултаи идоракунии давлатӣ
- Факултаи дипломатия ва сиёсат
- Факултаи таҳсилоти фосилавӣ ва таҳсилоти дуҷуми олии касбӣ

Дар Академия Пажӯҳишгоҳҳои зерин фаъолият доранд:

- Донишкадаи тақмили ихтисос ва бозомӯзии хизматчиёни давлатӣ
- Пажӯҳишгоҳи идоракунии давлатӣ ва хизмати давлатӣ
- Пажӯҳишгоҳи равандҳои сиёсӣ, дипломатия ва масоили ҷаҳонишавӣ

- Маркази омӯзишии “Мактаби давлатдорӣ Эмомалӣ Раҳмон”

Академия барои таъминоти кадрӣ мақомоти соҳаи давлатӣ аз рӯи 26 ихтисос дар зинаҳои бакалаврият, магистратура ва таҳсилоти дуҷуми олии касбӣ мутахассисонро омода месозад. Дар Академияи хизматчиёни давлатӣ аз рӯи ихтисоси “Идораи давлатӣ” ба омӯзиши яксола ва шахсоне, ки дипломи зинаи бакалавр ва ё мутахассис доранд, ба муҳлати ду сол аз рӯи 10 ихтисос ба таҳсил фаро гирифта мешаванд. Академия инчунин докторантони зинаи докторантураи PhD ва унвонҷӯёнро бо роҳбарони унвондору соҳибтаҷриба ва баландихтисос таъмин менамояд³⁷.

10.2.2. Пажӯҳишгоҳи илмию таҳқиқотии иқтисодии ВРИС ҚТ (ПИТИ)

Муассисаи давлатии «Пажӯҳишгоҳи илмию таҳқиқотии иқтисодии Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон» (ПИТИ) бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 ноябри соли 2020, №623 тибқи талаботи Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсис дода шуда, корҳои илмӣ-таҳқиқотиро анҷом медиҳад. Пажӯҳишгоҳ шаҳодатнома аз Агентии назорат дар соҳаи маориф ва илми назди Президенти ҚТ 16 октябри соли 2023 дар бораи аккредитатсияи давлатӣ дастрас намудааст.

Пажӯҳишгоҳ бо мақсади гузаронидани корҳои илмию таҳқиқотии иқтисодӣ барои:

- ① самаранок иҷро намудани ҳадафу афзалиятҳои Ҳукумати кишвар;
- ② тақмили фишангҳои сиёсати макроиқтисодӣ;
- ③ пешгӯии хавфҳои иқтисодӣ, ислоҳоти соҳаҳои иқтисодиёт;
- ④ ташаккули асосҳои методологии дурнамозии нишондиҳандаҳои макроиқтисодӣ;
- ⑤ арзёбии роҳҳои баланд бардоштани рақобатнокии соҳаҳои иқтисоди миллий ва минтақаҳо;
- ⑥ рушди фаъолияти иқтисоди хориҷӣ ва савдою хизматрасонӣ таъсис дода шудааст.

Вазифаҳои муҳими пажӯҳишгоҳ дар раванди таҳияи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ, гузаронидани мониторинг ва арзёбӣ ва инчунин фаъолияти рушди нерӯи инсонӣ мувофиқи оинномаи муассиса зеринҳо мебошанд:

- таҳияи лоиҳаи стратегияҳо ва барномаҳои кӯтоҳмуҳлат, миёнамуҳлат ва дарозмуҳлат, дурнамои рушди иҷтимоию иқтисодӣ, барномаҳои сармоягузориҳои давлатии дохилӣ ва хориҷӣ бо истифода аз моделҳои иштирок мекунад;
- таҳияи дурнамои нишондиҳандаҳои асосии макроиқтисодиро барои давраи кӯтоҳмуҳлат, миёнамуҳлат ва дарозмуҳлат аз рӯи якчанд сценарияҳо бо истифода аз моделҳои иқтисодию эконометрикӣ;

³⁷ <https://apa.tj/>

- таҳлил ва баҳодиҳии вазъи кунунии бахшҳои иқтисоди миллиро анҷом дода, дар асоси онҳо оид ба принципҳо ва усулҳои танзими соҳаҳои иқтисодиёти иҷтимоӣ пешниҳодҳо омода намудан;
- бо омӯзиши таҷрибаи ҷаҳонӣ барои баланд бардоштани рушди нерӯи инсонӣ дар кишвар ва иқтисодиёти фарогир (инклюзивӣ) тақлифҳои асоснок манзур менамояд;
- тақмили санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, механизмҳои институтсионалӣ ва дигар механизмҳои бозоргонӣ барои самаранокии сиёсати иқтисодии давлатӣ тақлифҳо пешниҳод мекунад;

Дар пажӯҳишгоҳ ба ҳолати 1 март соли 2024, 42 нафар кормандон фаъолият мебаранд, ки аз онҳо 35,7% занҳо (15 нафар), 43% (18 нафар) ҷавонон аз синну соли 21 то 40 сола фаъолият мебаранд. Дар расми 29 тақсими кормандони пажӯҳишгоҳ аз рӯи унвонҳои илмӣ нишон дода шудаанд, ки аз он 19% (8 нафар) докторони илмҳои иқтисод, ва 40% (17 нафар) номзадҳои илмҳои иқтисод мебошанд (нигаред даиграммаи 12).

Даиграммаи 12.

Пажӯҳишгоҳ айнаи замон дар 7 мавзӯҳои илмӣ таҳқиқоти зерин корбарӣ намуда истодааст:

1. Соддагари расмиёти савдо, рушди тичорати электронӣ ва ислоҳоти институтсионалӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (2021-2023);
2. Тақвияти низоми банақшагирии стратегӣ, моделсозӣ ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон (2021-2023);
3. Самтҳои баланд бардоштани самаранокии фаъолияти субъектҳои хоҷагидорӣ дар шароити саноатикунории босуръат (солҳои 2023-2027);
4. Ташаққул ва истифодаи босамари иқтисоди инноватсионии минтақаи (солҳои 2023-2025);
5. Заминаҳои рушди иқтисоди “сабз” дар доираи саноатикунории босуръат (солҳои 2023-2025);
6. Тартиб додани тарзу усулҳои таъмини саноат бо ашёи хоми кишоварзӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (солҳои 2023-2025);

7. Моделсозӣ ва дурнамозии тайёр намудани кадрҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (солҳои 2024-2026)³⁸.

10.2.3. Институти иқтисодиёт ва демография Академияи миллии илмҳои ҶТ

Муассисаи давлатии Институти иқтисодиёт ва демография Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 4 феввали соли 2011, №33 дар заминаи муттаҳид намудани ду институтҳои илмӣ-тадқиқотии Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон – Институти иқтисодиёт ва Институти демография таъсис ёфтааст.

Дар асоси номгузорӣ ба Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон Оинномаи Институт бо қарори Раёсати Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон №75 аз 6 июли соли 2020 тасдиқ шудааст. Мақсад ва вазифаҳои Институт дар асоси Оиннома - ҷалби нерӯҳои илмӣ барои ривочи самтҳои муҳимтарини таҳқиқотҳои илмӣ бунёди ва амалӣ оид ба иқтисодиёти муосир, ба даст овардани натиҷаҳои, ки барои пешрафти илмӣ-техникӣ ва тараққиёти иҷтимоӣ-иқтисодии ҷомеа аҳамияти аввалиндараҷа доранд.

Вазифаҳои муҳими Институти иқтисодиёт ва демография дар раванди таҳияи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ, гузаронидани мониторинг ва арзёбӣ ва инчунин фаъолияти рушди нерӯи инсонӣ зеринҳо мебошад:

- таҳияи дурнамои инкишофи равандҳои иқтисодиёт ва демография;
- тарбияи кадрҳои илмӣи баландихтисос;
- такмили шаклҳои ташкил ва ҳамоҳангсозии таҳқиқотҳои илмӣ;
- таъмини сатҳи баланди илмӣи таҳқиқотҳо, ба даст овардани натиҷаҳои дараҷаи баланди илмӣ дошта.

Дар Институт ба ҳолати 1 марти соли 2024 ҳамагӣ 145 нафар кормандон фаъолият менамоянд, ки аз онҳо 46% (66 нафар) занҳо мебошанд. Аз 145 нафар 49 нафар ходимони илмӣ мебошанд, ки 27% (13 нафар) занҳо аст. Дар расми 30, тақсимои ходимони илмӣ аз рӯи унвон инъикос шудааст, ки 39% (19 нафар) докторони илмӣ, 37% (18 нафар) номзадҳои илм, ва 24% (12 нафар) бе унвони илмӣ мебошанд³⁹ (нигаред диаграммаи 13).

Диаграммаи 13

³⁸ Маълумот дар асоси пурсиши нимсохторӣ ва ҷамъовари маълумот дар рафти тадқиқот муайян карда шудааст.

³⁹ Маълумот дар асоси пурсиши нимсохторӣ ва ҷамъовари маълумот дар рафти тадқиқот муайян карда шудааст.

Ҳоло Институти иқтисодиёт ва демографияи АМИТ фаъолияти илмӣ-таҳқиқотии худро дар доираи 1 мавзӯи илмӣ-таҳқиқотӣ барои солҳои 2020-2024 ва 6 мавзӯи илмӣ-таҳқиқотии барои солҳои 2021-2025 пешбинишуда, ки аз ҷониби Шӯрои Ҳамоҳангсозии илмӣ-таҳқиқотии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ карда шудаанд, идома дода истодааст:

1. Нақши диаспораҳо ва муҳоҷирон дар сармоягузорию рушди иқтисодию иҷтимоии Ҷумҳурии Тоҷикистон (рақами бақайдгирӣ №0120TJ01039, аз 18.03.2020);

2. Масъалаҳои назариявӣ-методологӣ рушди инноватсионии иқтисодиёт дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (рақами бақайдгирӣ №0121TJ1116, аз 15.03.2021);

3. Таҳияи нақшаи рушд ва ҷойгиркунии қувваҳои истеҳсолкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2040 (рақами бақайдгирӣ №0121TJ1115, аз 15.03.2021);

4. Таърихи афкори иқтисодии халқи тоҷик (аз давраҳои қадим то асри XXI) (рақами бақайдгирӣ №0121TJ1112, аз 15.03.2021);

5. Таҳияи макромодели иқтисодиёти хурди кушоди Тоҷикистон (рақами бақайдгирӣ №0121TJ1113 аз 15.03.2021);

6. Оқибатҳои иҷтимоию иқтисодии равандҳои демографӣ дар шароити рушди индустриализу инноватсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон (рақами бақайдгирӣ №0121TJ1117 аз 15.03.2021);

7. Таъминоти институтсионалии рушди индустриалии минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон (рақами бақайдгирӣ №0121TJ1114, аз 15.03.2021);

Вобаста ба лоиҳаҳои илмӣ амалкунанда айни замон дар Институт 7 шӯбаҳои илмӣ зерин фаъолият мекунанд:

1. Шӯбаи таҳқиқоти рушд ва ҷойгиркунии қувваҳои истеҳсолкунанда;
2. Шӯбаи таҳқиқоти муқоисавии иқтисодӣ;
3. Шӯбаи таҳқиқоти назариявӣ ва робитаҳои иқтисодии хориҷӣ;
4. Шӯбаи таҳқиқоти инфрасохторӣ;
5. Шӯбаи таҳқиқоти институтсионалӣ;
6. Шӯбаи моделсозӣ ва дурнамогирии равандҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ;
7. Шӯбаи таҳқиқоти демографӣ;

10.2.4. Маркази тадқиқотҳои стратегӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Маркази тадқиқоти стратегӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон — созмони давлатии иттилоотӣ таҳлилий аст ва вобаста ба тасдиқи сохтори нави Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади баланд бардоштани сифат ва фаъолият дар таъмини иттилоотӣ таҳлилии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ташкил карда шудааст.

Номгӯи мавзӯҳои корҳои илмӣ тадқиқотии Марказ аз тарафи Шӯрои ҳамохангсозии корҳои илмӣ тадқиқотӣ дар соҳаи илмҳои табиӣ, техникӣ, тиббӣ, гуманитарӣ (башарӣ) ва иҷтимоии Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ карда мешавад.

Натиҷаҳои тадқиқоти Марказ ба Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Шӯрои амнияти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Шӯрои ҳамохангсозӣ фиристода мешавад. Ҳисобот оид ба итмоми корҳои илмӣ тадқиқотӣ дар Маркази миллии патентӣ иттилоотии Вазорати иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон сабт карда мешаванд.

Дар Маркази тадқиқотии стратегӣ мувофиқи пурсиш ва натиҷаи тадқиқот 56 кормандон фаъолият мебаранд, ки аз онҳо 43% (24 нафар) кормандони синну солашон то 35 сола мебошад. Дар Марказ 5% (3 нафар) доктори илм, 9% (5 нафар) номзади илм, 43% (24 нафар) тадқиқотчиёни беунвон, 20% (11 нафар) кормандоне ки ба гуруҳи илмӣ шомиланд, вале ба хизматрасонии техникӣ асбобҳои илмӣ машғуланд, лаборантҳо, муҳосибон ва таъминотчиён ва 23% (13 нафар) дигарон (ронандаҳо, фаррошон, кормандони нашриётӣ) фаъолият мебаранд (нигаред диаграммаи 14).

Диаграммаи 14

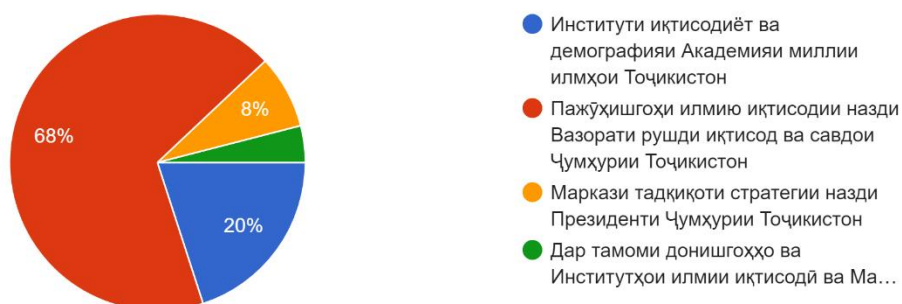
Дар Марказ Шӯрои илмӣ, Шӯрои илмӣ методӣ ва Шӯрои илмӣ нашриётӣ амал мекунамд. Ба ҳайати Шӯро роҳбарон, олимони варзида ва кормандони Марказ, ҳамчунин олимони варзида ва кормандони Академияи илмҳо, мактабҳои олий, дигар вазорату идораҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дохил мешаванд. Дар Марказ ба таври доимӣ донишомӯзони мактабҳои олий таҷриба меомӯзанд, ки бештари онҳо баъдан кормандони Марказ мегарданд. Марказ бо мақомоти ҳокимияти давлатӣ, созмонҳои байналмилалӣ, хазинаҳои гуногун ва иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ҳамкорӣ намуда, дар ҷумҳурӣ ва берун аз

он робитаҳои зиёди илмӣ дорад⁴⁰.

Дар раванди тадқиқот аз мусоҳибон оиди донишкада ва ё марказе, ки ҳамчун институти тақмили ихтисос барои МваА беш аз дигарон қобили қабул аст пурсиш гузаронида шуд. Мувофиқи натиҷаи пурсиш, 68% мусоҳибон пажӯҳишгоҳи илмию иқтисодии назди ВРИС ро ҳамчун институти тақмили ихтисос инъикос карданд. 20% мусоҳибон Институти иқтисодиёт ва демографияро нишон доданд, ва танҳо 8% Маркази тадқиқоти стратегиро муайян карданд. (нигаред диаграммаи 15)

Диаграммаи 15

Интихоби муассиса ҳамчун институти тақмили ихтисос оиди МваАи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ

Бозёфтҳо: Маълумоте, ки ба воситаи омӯзиши сомонаҳои расмӣ муассисаҳои бозомӯзӣ/тадқиқотӣ ва гузаронидани пурсишҳо дар натиҷаи тадқиқоти мазкур ҷамъ шудаанд барои таҳияи ҷадвали муқоисавии нерӯи зеҳнӣ ва техникӣ (нигаред ҷадвали 6) мусоидат намуданд:

Ҷадвали 6.

Маълумоти муқоисавии нерӯи зеҳнӣ ва техникӣ дар муассисаҳои таълимӣ-илмӣ

Номи муассиса	Маълумот оиди ходимони илмӣ			Ҷузъи ҷавонон (то 35-40 сола) дар муассиса	Ҷузъи занҳо дар муассиса	Имкониятҳо и техникӣ/логистикӣ
	Шумораи доктори илмҳо	Шумораи номзади илмҳо	Ҷузъи ходимони илмӣ унвондор нисбати шумораи умумии кормандон и муассиса			
Академияи миллии идоракуни и давлатӣ	23	62	49%	-	-	Дорои бинои алоҳида, хобгоҳ, масоили техникӣ барои омӯзиш
ПИТИ	8	17	60%	43%	35,7%	Дорои

⁴⁰ <https://mts.tj/>, <https://tg.wikipedia.org/wiki>

						масоили техникӣ барои омӯзиш
Институти иктисодиёт ва демографи я	19	18	26%	-	46%	Дорои бино ва масоили техникӣ (фарсуда)
МТС	3	5	14%	43%	34%	-

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки нерӯи зеҳнии соҳаи иқтисодиёт дар ПИТИ барои таҳия ва арзёбии ҲБС сатҳи миллӣ, соҳавӣ ва маҳаллӣ бо назардошти 60% ходимони илмӣ соҳаи иқтисод мувофиқ меояд. Вале кормандони Пажӯҳишгоҳ дониш ва малакаи худро оиди низоми мониторинг ва арзёбӣ, РСМ (сикли идоракунии лоиҳаҳо), таҳияи барномаҳои рушд, мониторинг ва арзёбӣ мувофиқи талаботи Шӯрои Миллии Рушд (ШМР) бояд баланд кунанд. Инчунин интихоби мавзӯи тадқиқотӣ дар самти рушди нерӯи зеҳнии кормандони вазорату идораҳо оиди мониторинг ва арзёбии ҲБС, метавонад ба ШМР ҳамчун омили рушд ва ҷамоҳангсозии раванди татбиқи МваА байни вазорату идораҳои дахлдор мусоидат намояд.

Пажӯҳишгоҳ бо масоили техникии навин (компютер, миз ва курсиҳо), ки бо дастгирии ЈСА харидорӣ карда шуда буд ва синфхонаҳою маҷлисгоҳҳои навинро доро мебошад. Аммо дар раванди бозомӯзии кормандони вазорату идораҳои дахлдор аз шахру ноҳияҳои дурдаст, пажӯҳишгоҳ хобгоҳ барои иштирокчиёни курс доро намебошад, ки ин муаммоҳоро дар ин самт ба вуҷуд меорад. Дастгирии пажӯҳишгоҳ аз ҷониби ВРИС бо хобгоҳ барои кормандони минтақаҳои дурдаст дар давраи бозомӯзӣ, яке аз омилҳои устувори хизматрасонии Пажӯҳишгоҳ ба вазорат дар оянда хоҳад шуд.

Академияи идоракунии давлатӣ бо нерӯи зеҳнии 49% ходимони илмӣ⁴¹ ва тартиби муайянушудаи тақмили ихтисоси хизматчиёни давлатӣ, инчунин бо дорои хобгоҳ барои иштирокчиён аз шахру ноҳияҳои дурдаст, яке аз омилҳои устувори бозомӯзии хизматчиёни давлатӣ дар самти МваА ҲБС метавонад шавад. Дар ин раванд ВРИС ҳамчун ҷамоҳангсози фаъолияти Шӯрои миллии рушд назди Президенти ҚТ, барои рушди нерӯи зеҳнии кормандони вазорату идораҳои дахлдор аз минтақаҳо таҳия ва татбиқи курси омӯзиши оид ба МваА дар Академия метавонад мувофиқа намояд. Ин дар навбати худ омили устувори тақмили ихтисоси хизматчиёни давлатиро оид ба арзёбӣ ба таври доимӣ мусоидат хоҳад кард.

⁴¹ Бояд қайд намуд, ки дар қабili унвондорони академия ходимони илмӣ соҳаи на танҳо иқтисодиёт фаъолият мебаранд.

Институти иқтисодиёт ва демография яке аз институтҳои тадқиқотӣ ва омӯзишии маъруф мебошад, ки 26% кормандон ходимони илмӣ унвондор буда, шумораи занҳо дар ин муассиса аз ҳама зиёд мебошад (46%). Таҷрибаи Институт дар гузаронидани тадқиқотҳои иқтисодӣ-социологӣ метавонад омили устувори ташикили тадқиқотҳо ва омӯзишҳоро дар ҷойҳо шавад. Инчунин Институт яке аз муассисаҳои пешқадам дар ҳамкорӣ бо шарикони рушд ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ мебошад, ки усулҳои инновасиониро дар самти тадқиқот ва бозомӯзӣ мутобиқ намуда истифода мебарад.

Маркази тадқиқоти стратегӣ – маркази бонуфузе мебошад, ки таҷрибаи бойи баргузори тадқиқотҳои стратегиро доро аст. Аммо шумораи ҳаёти ходимони илмӣ унвондор 14% ва тадқиқотчиёни беунвон дар марказ зиёдтар мебошанд, ки ин оиди нерӯи зеҳнии номутобиқи муассиса барои тақмили ихтисос ва бозомӯзӣ нишон медиҳад.

Бояд қайд намуд, ки таҳқиқоти мазкур ҳамчун асос барои муайян кардани иқтидори маъмурияти таълим (training administration) дар ҳар як муассиса кофӣ нест. Дар марҳилаи интихоби институти муайян барои гузаронидани омӯзишҳои мониторинг ва арзёбӣ бояд тадқиқоти амиқ оид ба иқтидори ҳар як муассиса гузаронида шавад.

10.3. Фаъолияти омӯзишии қаблии мониторинг ва арзёбӣ ва низоми арзёбӣ дар вазорату идораҳо

Раванди гузаронидани МваА аз оғози таҷрибаи таҳия, қабул ва татбиқи ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ сатҳи миллӣ, соҳавӣ ва маҳаллӣ яке аз масъалаҳои зарурӣ ва муҳим ба ҳисоб меравад. Ин дар навбати худ талабот ба омӯзиши кормандони масъули вазорату идораҳо, ташкилоту муассисаҳоро оиди МваА ба вучуд овардааст.

Дар ин самт шарикони рушд алаҳхусус БРСММ (UNDP), ки аз соли 2011 инҷониб бо омӯзонидани кормандони масъули соҳа дар шаҳру ноҳияҳо, вазорату идораҳо, ташкилоту муассисаҳо машғул аст, саҳми назаррас доранд. UNDP силсила тренинг ва семинарҳоро бо даъвати коршиносони байналмиллалӣ дар аксарияти шаҳру ноҳияҳои минтақаҳои ҷумҳурӣ ташкил ва баргузор намуданд. Дар раванди таъсис ва рушди фаъолияти Котиботи Шӯрои миллии рушд назди Президенти ҶТ ва фаъолияти гурӯҳҳои кории байниидоравии ШМР - саҳми оҷонсҳои СММ низ назаррас аст (СММ Занҳо, БРСММ, UNICEF)⁴².

Аз соли 2021 Агентии Ҷопон оид ба ҳамкориҳои байналмилалӣ (JICA) коршиносии мониторинг ва арзёбиро равона менамояд, ки дар рушди захираҳои инсонии Котиботи ШМР саҳм мегузорад. Дар ин раванд 35 семинар оид ба мавзӯҳои гуногуни М&Е

⁴² Натиҷаҳои пурсиши нимсохторӣ бо коршиносони БРСММ

гузаронида шуд, ки аз ҷониби профессорҳо ва таҷрибаомӯзони маҳаллӣ дар тӯли тақрибан 2 сол гузаронида шуданд. 826 нафар аз гурӯҳи кории байниидоравии мониторинг ва арзёбии назди ШМР ва кормандони масъули вазорату идораҳо иштирок намуданд⁴³. Нимаи охири силсилаи семинарҳо ба проблемаҳо ва роҳҳои ҳалли амалияи мониторинг ва арзёбӣ дар низоми идоракунии давлатӣ бахшида шуда буд. Дар ин семинарҳо се проблемаҳои асосии зерин ва роҳҳои ҳалли он муҳокима карда шуданд:

- ① Шакли ягонаи ҳисоботдиҳӣ барои мониторинг, таъини бахшҳои масъул ва кормандон барои мониторинг ва арзёбӣ дар ҳар як вазорати соҳавӣ;
- ② Таъин кардани бахшҳои масъул ва кормандон барои мониторинг ва арзёбӣ дар ҳар як вазорати соҳавӣ;
- ③ Ташкили дастур оид ба ҷорӣ намудани усулҳои стандартии мониторинг ва арзёбӣ дар доираи низоми арзёбӣ.

Илова ба семинарҳо, аз ҷониби коршиноси ЛСА бо зиёда аз 70 нафар иштирокчиён 5 семинари амалӣ дар мавзӯи «Идоракунии сикли лоиҳаҳо» ташкил карда шуд. Дар Ҷопон барои 27 нафар аъзоёни гурӯҳи кории байниидоравии мониторинг ва арзёбӣ дар давоми 3 ҳафтаи соли 2023 ду курси омӯзишии ба Тоҷикистон нигаронидашуда ташкил карда шуд. Собиқ иштирокчиёни ин курсҳои омӯзишӣ барои паҳн кардани дарсҳои дар Ҷопон омӯхташуда семинарҳо дар вазорату идораҳои соҳавии худ баргузор намуданд.

Аз ҷониби UNICEF дастгирии омӯзиши 2 кормандони ВРИС дар Италия оид ба ExCel (Executive Course for Evaluation Leaders) дар соли 2023 ташкил карда шуд. Дар натиҷаи омӯзиш нақшаи фаъолият дар раванди мусоидат ба рушди арзёбӣ дар Тоҷикистон таҳия карда шуд. Сабақҳои андӯхта ва нақшаи корӣ байни ВРИС ва ЮНИСЕФ чорчӯбаи фаъолиятҳоро дар самти: 1) дохил кардани принсип ва стандартҳои арзёбӣ ба санадҳои меъёрий-ҳуқуқии банақшагирии стратегӣ ва МваА онҳо; 2) Истифодаи назарияи тағйиротҳо (theory of change) дар таҳияи ҲБС сатҳи миллӣ, соҳавӣ ва маҳал; 3) истифодаи индикаторҳои миқдорӣ ва сифатӣ дар раванди таҳия ва татбиқи ҲБС; 4) Гузоштани саҳми шахсӣ дар раванди рушди ҷандирнокӣ ва ворид кардани навоарӣ дар фаъолияти муассисаҳо; 5) баланд бардоштани фарҳанги арзёбӣ байни ҷонибҳои манфиатдор дар рафти гуфтушунид ва муҳокимаҳо⁴⁴;

Инчунин дар раванди мусоҳибаҳо бо кормандони масъули вазорату идораҳои соҳавӣ оид ба МваА муайян шуд, ки аз ҷониби шарикони рушд гурӯҳҳо ва ё шӯъбаҳои МваА дар чорчӯбаи лоиҳаҳои соҳавӣ ташкил карда мешаванд. Аксар вақт ин иқдом барои рушди

⁴³ Маълумот дар сомонии мазкур: <https://developmentcouncil.tj/news/167-the-past-performance-of-evaluation-seminars-conducted-jointly-by-medt-.html>

⁴⁴ Маълумотҳо аз рӯнамои нақшаи амали иштирокчиёни омӯзиш дар Италия

дониш ва малакаҳои кормандон бо дастгирии коршиносони беруна мусоидат мекунад. Ин захираҳои инсониро дар вазорату идораҳои соҳавӣ ба мӯҳлати муайян қавӣ мегардонад.

Бозёфтҳо: Силсила омӯзишҳои гузаронидашуда, фаъолиятҳо вобаста ба рушди захираҳои инсонӣ дар раванди татбиқи МваА ҲБС аз ҷониби вазорату идораҳо ва муассисаҳои илмӣ-тадқиқотӣ бо дастгирии шарикони рушд, албатта саҳми назаррас дар таҳияи нерӯи зеҳнии МваА ба ҳисоб меравад.

Аммо, бидуни таъини бахшҳо ва кормандони масъул барои мониторинг ва арзёбӣ дар ҳар як вазорат, саҳми гузошташуда дар натиҷаи зуд-зуд иваз шудани кадрҳо ноаён мешавад ва “хотираи муассисавӣ” (institute memory) ҳеҷ гоҳ дар вазорату идораҳои дахлдор боқӣ намеронад.

Ислоҳоти институтсионалии дар боло зикршударо анҷом дода, ба таври доимӣ гузаронидани ин курсҳои бозомӯзӣ низ муҳим аст. Ҳангоми гузаронидани курсҳои бозомӯзӣ бояд методологияи тасдиқгардидаи МваА ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ аз ҷониби мақоми ваколатдор таҳия шуда, шахсони захиравӣ барои гузаронидани бозомӯзӣ омода карда шавад.

Барои нигоҳ доштани иқтисодии зеҳнӣ дар самти МваА зарур аст, ки низоми устувори тақмили ихтисоси кормандони давлатӣ бо стандартҳои муайяни усулҳои гузаронидани мониторинг ва арзёбӣ таҳия ва тасдиқ карда шавад.

Вобаста ба интихоби муассисаи таълимӣ, метавон академия, пажӯҳишгоҳ ва ё донишқадаро мувофиқи самтҳои қавии онҳо дар раванди пурзӯр намудани низоми бозомӯзии МваА истифода бурд.

Мисол:

- Академияи идоракунии давлатиро ҳамчун муассисаи тренингӣ дар раванди ташикл ва гузаронидани курсҳои омӯзишӣ ва ё тақмили ихтисоси оиди МваА барои хизматчиёни давлатӣ аз шахру ноҳияҳои ҷумҳурӣ мутассадӣ метавон шуд;
- ПИТИ ҳамчун муассисаи илмӣ-тадқиқотӣ оиди таҳияи дастурамал, модули омӯзишӣ, китобҳои дарсӣ ба забони тоҷикӣ ва тадқиқотҳо дар раванди МваА мутассадӣ метавон шуд;
- Институти иқтисодиёт ва демография дар раванди ташикли омӯзишҳо ва тадқиқотҳои сайёр дар мавзӯи МваА дар минтақаҳои гуногуни Тоҷикистон вобаста метавон кард;

Дар натиҷа низоми бозомӯзии кормандони давлатӣ аз шахру ноҳияҳо ва вазорату идораҳои дахлдор метавонад байни якчанд муассисаҳои таълимии пуриқтидор

вазифагузорӣ шуда ШМР Ҳамоҳангсозии самтии Рушди Захираҳои Инсонӣ (РЗИ) нақш бозида метавонад.

10.4. Натиҷаҳои омӯзиш (таъсири мусбӣ тавассути омӯзиш дар низоми М&А ва низоми арзёбӣ ноилшуда)

Мусоҳиба бо кормандони масъули вазорату идораҳо нишон дод, ки донишу малакаи дар омӯзишҳо оиди МваА дарёфтаи онҳо, дар фаъолияти кориашон пурра истифода бурда мешавад. Аммо аз ҷиҳати паҳн кардани дониши андӯхта шароит ва малакаи тренериҳо на ҳама доро мебошанд. Инчунин набудани дастури муайян бо забони тоҷикӣ, бо мисолу рӯнамоҳои ҷолиб дар асоси мисолҳои аслий дар раванди паҳн кардани маълумоту дониш монеъа мешаванд.

Дар чараёни тадқиқот аз мусоҳибон – собиқ иштирокчиёни тренингҳои ЛСА ва UNDP пурсида шуд, ки “Оё онҳо ба ҳамкорон бозомӯзиро дар мавзӯи МваА тавсия медиҳанд ё не?”. Натиҷаи пурсиш нишон дод, ки 96% “Ҳа тавсия медиҳанд”, ва 4% омӯзишро оиди МваА ҳатмӣ шуморида, истифодаи мисолҳои назариявӣ ва амалӣ дар раванди омӯзиш пешниҳод менамоянд. (нигаред диаграммаи 16.)

Диаграммаи 16

Тавсияи собиқ иштирокчиёни омӯзиш оиди иштирок дар тренингҳои МваА

Пурсиши мусоҳибон оиди шартҳои иштирок дар омӯзиш маълум кард, ки:

- 80% иштирокчиён агар омӯзиш ройгон бошад, пас иштирок мекунанд;
- 8% -ҳарчанде, ки музднок бошад, ҳам иштирок мекунанд, зеро он бисёр зарур аст;
- 8% - агар қисман музднок бошад иштирок мекунанд;
- 4% -бале иштирок мекунанд, бо дастгирии вазорату идорасе ки он ҷо кор мекунанд;

Чунин посухҳо оиди маъмул ва зарурӣ будани омӯзишҳо оиди идоракунии сиклии лоиҳаҳо ва МваА муайян месозанд, ки мушкилотҳои кормандони масъулро дар вазорату идораҳо ва минтақаҳо дар таҳия ва татбиқи ҲБС инъикос мекунад (нигаред диаграммаи 17).

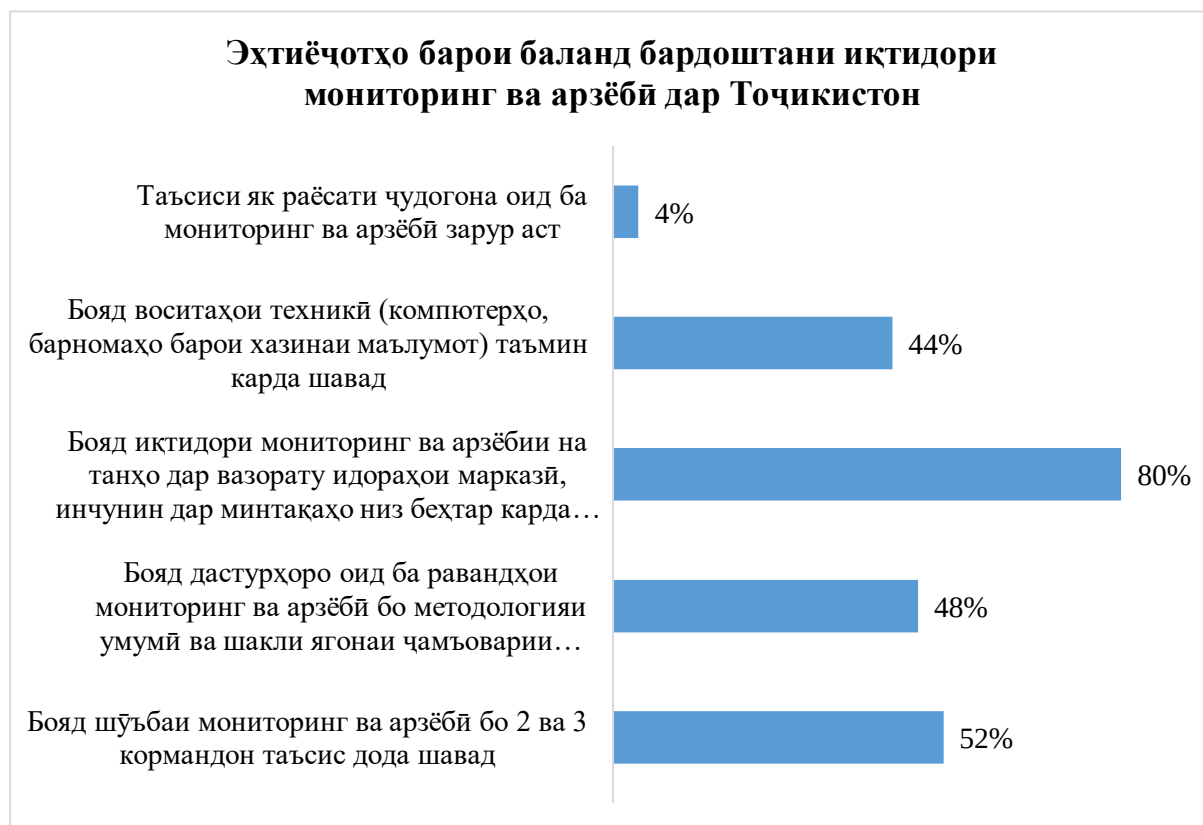
Диаграммаи 17

Шартҳои иштирок дар омӯзиш вобаста ба МваА

Таҳлили эҳтиёҷотҳои аъзоёни гурӯҳҳои байниидоравӣ ва кормандони масъул вобаста ба мониторинг ва арзёбӣ муайян кард, ки 80% мусоҳибон таъкид карданд, ки бояд иқтидори МваА на танҳо дар вазорату идораҳои марказӣ, инчунин дар минтақаҳо низ беҳтар карда шавад. Ба саволи бо кадом роҳ, аксарият оиди ташкили омӯзишҳо дар маркази вилоятҳо ва ё пойтахт барои кормандони масъули МваА, ташкили таҷрибаомӯзиҳо бо ҷалби кормандон аз минтақаҳо, ташкили конференсҳои илмӣ-амалиявӣ ва форумҳои мавзӯиро пешниҳод намуданд. (нигаред диаграммаи 18).

Диаграммаи 18

Дар бораи зарурияти таҳияи дастурҳо оид ба равандҳои мониторинг ва арзёбӣ бо методологияи умумӣ ва шакли ягонаи ҷамъоварии маълумот – 48% таъкид карданд. Вобаста ба дастрасӣ ба воситаҳои техникӣ, ҳамчун омили самаранокии фаъолияти мониторинг ва арзёбӣ - 44% мусоҳибон интиҳоб намуданд.

10.5. Чораҳои зарурӣ оид ба ҷорӣ намудани курсҳои омӯзишии мониторинг ва арзёбӣ дар институти таълимӣ

Пеш аз оғоз кардани тарҳрезии рушди захираҳои инсонӣ (РЗИ -HRD ё омӯзиш) муайян кардани усули МваАи, ки дар татбиқи СМР ва БМР истифода карда мешавад, зарурияти аввалиндараҷа дорад. Омода ва қабул намудани дастури МваА инчунин барои кормандони масъул оид ба МваА дар вазорату идораҳои дахлдор ва МИХД муҳим мебошад. Шароити институтсионалӣ (таъсиси низом ва воҳидҳои арзёбӣ дар вазоратҳои соҳавӣ) низ бояд қаблан барои гурӯҳбандии ҳадафмандонаи РЗИ омода карда шавад.

Котиботи ШМР ин фаъолиятро метавонад анҷом дода, тарҳи умумии РЗИ-ро дар якҷоягӣ бо муассисаи таълимӣ таҳия кунад. Қадамҳои умумии татбиқи раванди таълим инҳоянд⁴⁵.

(1) Тарҳрезии Умумӣ

- ① **Гузaronидани тадқиқоти эҳтиёҷоти РЗИ** оид ба МваА дар МИХД марказӣ ва маҳаллӣ.
- ② **Таҳлил дар самти таъмини ҷанбаҳои омӯзиш:** Ба ин самт мавҷудияти таҷрибаи мутобиқ, муаллимони (тренерони) ботаҷриба, ҳамкориҳои техникий шарикони рушд дохил мешаванд.
- ③ **Ташкили кумитаи роҳбарикунанда** барои банақшагири: Ин кумита вазоратҳои марбута (ВРИС, ВМ, Институти иқтисодиёт ва демография, ПИТИ, Академияи идоракунии давлатӣ), таъини кормандони ташаббускорро барои таҳияи лоиҳаи РЗИ пеш аз қабули кормандони навро, дар бар мегирад.
- ④ **Таҳияи Рисолат:** он ҳадафҳои (таъсири) РЗИ-ро бо ибораҳои кӯтоҳ ва дақиқ ифода мекунад.
- ⑤ **Муайян кардани ҳадафҳои РЗИ:** Дар асоси тадқиқоти эҳтиёҷот, кумитаи роҳбарикунанда мақсадҳои (натичаҳои) РЗИ-ро муайян мекунад.
- ⑥ **Нақшаи миёнамӯҳлати РЗИ:** Дар ин банд нақшаи фанҳои таълимӣ дар асоси дастур, шумораи шунавандагони солона аз рӯи фанҳо, кормандони зарурии омӯзгорӣ ва маъмурӣ ва тахассуси онҳо, иншоот/таҷҳизот ва бучети солона инъикос мегардад.

(2) Таҳияи курсҳои омӯзишӣ:

- ① Мувофиқи матлаб ва ё зарурият, **муқаррароти расмӣ** таҳия карда мешавад.
- ② **Банақшагирии ҷалби кормандони зарурӣ мувофиқи тавсифи кори онҳо:** Тайёр кардани вазифаи техникий ҳар як корманд ва муайян кардани шумораи зарурии кормандон.
- ③ **Таҳияи бучети солона** барои гузaronидани курсҳои омӯзишӣ: Ҳисоб кардани арзиши умумии чараёни омӯзишӣ, аз ҷумла ҷалби кормандони иловагӣ, иншоот ва таҷҳизот.

⁴⁵ Қисмҳои ҳи арфҳои афс вазифаҳои муҳим мебошанд.

- ④ **Чалби** омӯзгорони соҳибхтисос ва кормандони маъмурӣ
- ⑤ Таҳияи расмиёти тартиби муқарраргардида (**Standard Operating Procedures-SOP**) таҳияи расмиёти дохилӣ ва берунӣ дар диаграммаи оддӣ.
- ⑥ **Муайян кардани мавзӯҳои омӯзиш:** Масалан, мониторинг ва арзёбии низом, барномаҳои рушд, идоракунии давраҳои лоиҳа (PCM), робитаи буҷет ва нақша ва ғайра,
- ⑦ **Омода намудани рӯйхати номгӯи курсҳои омӯзишӣ:** Нақшаи солонаи татбиқи курс таҳия карда мешавад.
- ⑧ **Муайян кардани ҳадафҳо ва ҷудо кардани иштирокчиён** ба ҳар як вазорат
- ① **Таҳияи буҷети солона:** Дархости тасдиқи буҷет аз Вазорати молия.
- ② **Омӯзиши кормандони нав:** Шиносоӣ бо рисолат, сохтор ва мӯҳтавои умумии лоиҳа ва интизориҳо аз нақши кормандони нав.
- ③ **Хариди таҷхизоти зарурӣ**
- ④ **Таҳияи сомона**

(3) Таҳияи барномаи таълимӣ:

- ① **Таҳияи барномаи таълимӣ** барои ҳар як курси омӯзишӣ
- ② **Таҳияи барномаи таълимӣ (Силлабус) барои ҳар як курс** (аз ҷониби муаллиме, ки ба курс таъин шудааст омода мешавад)
- ③ **Таҳияи дастурҳо** оид ба гузаронидани тренинг: Дастур барои тренерон, ташкилотҳои мақсаднок ва иштирокчиён
- ④ **Таҳияи нақшаи солонаи амалиёт** бо буҷет
- ⑤ **Эълон** барои иштирокчиён

(4) Татбиқи омӯзиш:

- ① Таъин намудани **роҳбари курс** ва кормандони ҷириасон барои ҳар як курс
- ② Тартиб додани барномаи муфассал барои ҳар як курси омӯзишӣ
- ③ Ҷудо кардани иншооти таълимӣ
- ④ **Китоби дарсӣ/таҳияи маводҳои тақсимоӣ:** Он дар заминаи маводҳои тақсимоии ҳар як тренер сарҷамъ мешавад ва ҳамчун китобҳои дарсӣ таҳия карда мешавад. Китобҳои дарсиро бо дастгирии шарикони рушд, ноширони таълимӣ ва донишгоҳҳо бо тасдиқи ҳукуқи муаллиф дастрас кардан мумкин аст.
- ⑤ Татбиқи курсҳои таълимӣ

(5) Омӯзиши тренерон (ToT) ва баҳодихии онҳо

- ① Банақшагирии курсҳои ToT ва татбиқи он
- ② Банақшагирии **курсҳои тақмили ихтисос дар хориҷа** (кишварҳои пешрафта) барои мутахассисони интихобшуда. Банақшагирии курсҳои омӯзишии минбаъда ва татбиқи онҳо.
- ③ **Баҳодихии омӯзгорон:** Баҳодихии тренерон (омӯзгорон) ҳамеша барои

муайян кардани иерархия ва музди меҳнат ҳатмист. Он аз рӯи натиҷаҳои ҳаррӯза ва натиҷаҳои ToT анҷом дода мешавад.

10.6. Тавсияҳо дар тарҳрезии умумии рушди захираҳои инсонӣ (HRD)

Тарҳрезии асосии рушди инсонӣ дар соҳаи мониторинг ва арзёбии ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ дар Тоҷикистон якҷанд ҷузъҳои асосиро дар бар гирад:

- 1) **Зарурати омӯзиш ва рушди иқтидор:** Татбиқи барномаҳои таълимии амалӣ барои мучахҳаз кардани кормандони масъули вазорату идораҳои дахлдори марказӣ ва минтақавӣ, бо малака ва донишҳои зарурӣ оиди банақшагирии стратегӣ, мониторинг ва арзёбӣ. Дар сурате, ки ҷаҳорҷӯбаи ин барномаҳои омӯзишӣ бояд аз ҷониби Котиботи Шӯрои Миллӣ ба нақша гирифта шуда, иҷрои барномаи омӯзишӣ вобаста ба имкониятҳои муассисаҳои илмӣ-тадқиқотӣ ва омӯзишӣ ба зиммаи онҳо вогузошта шавад. Барномаи омӯзишӣ семинарҳо, тренингҳо ва курсҳои махсус дар дохили кишвар ва бурунмарзи онро, тавассути дастгирии шарикони байналмиллалӣ рушд дар бар мегиранд.
- 2) **Ҳамкорӣҳои байналмиллалӣ.** Барои таҳияи курсҳои омӯзишӣ ҳамкорӣ бо ЈСА, UNICEF ва UNDP ҳатмист. ВРИС инчунин метавонад бо Global Evaluation Initiatives (GEI) ҳамкорӣ намояд. GEI як шабакаи глобалии созмонҳо ва коршиносон мебошад, ки ҳукуматҳои кишварҳои рӯ ба тараққӣ бо тақвияти мониторинг, арзёбӣ ва раванди бо арзёбӣ бо далел асосёфта ро дастгирӣ мекунад. Ин шабака дастгирии худро вобаста ба ниёзҳо, ҳадафҳо ва дурнамоҳои маҳаллӣ, ки ба кишвар мутобиканд равона мекунад.⁴⁶
- 3) **Тақвияти институтсионалӣ:** Тавре, ки дар семинарҳои гурӯҳҳои кории байниидоравии МваА дар соли 2023 мавриди баррасӣ қарор дода шуд, таҳкими институтсионалии вазорату идораҳои дахлдор вобаста ба МваА шартӣ аввалини татбиқи курсҳои омӯзишӣ мебошад. Ин таҳким таъин намудани Раёсат ва шӯъбаҳои масъул бо МваА вобаста бударо дар бар мегирад. Тамоми шахсони масъул вобаста ба гузаронидани мониторинг ва арзёбӣ дар минтақаҳо бояд аз ҷониби ШМР таъин ва озод карда шаванд. Сарфи маблағҳои бучетӣ танҳо дар доираи БРИИ бо мақсади нигоҳ доштани рушди мутаваззини минтақаҳо равона карда шуда, вазорату идораҳо барномаҳои соҳавии худро бо БРИИ ҳамроҳ намоянд.
- 4) **Интегратсияи технологӣ ва рақамикунонӣ:** Истифодаи технология барои беҳтар кардани ҷамъоварӣ, таҳлил ва ҳисоботдиҳӣ метавонад таҳия ё татбиқи платформаҳои рақамӣ, қарорҳои мутобик ва низомҳои идоракунии маълумотро дар бар гирад, ки ба ниёзҳои мушаххаси банақшагирӣ ва арзёбии стратегӣ мутобик карда шудаанд. Раванди рақамикунонии иқтисодиёт, ки айна замон дар кишвар

⁴⁶ <https://www.globalevaluationinitiative.org/who-we-are>

ворид карда шуда истодааст бояд талабот ва ниёзҳои мониторинг ва арзёбиро ба инобат гирифта, низоми мувофиқи рақамиро барои таҳия, идоракунӣ, назорат, мониторинг ва арзёбии нақшаҳои амалро таҳти ҲБС ташкил намояд. Дар ин самт ҳамоҳангии саривактии ВРИС байни раёсату идораҳои зерсохтор бисёр муҳим аст.

5) **Ҳамкории байнисоҳавӣ:** Мусоидат ба ҳамкорӣ ва ҳамоҳангӣ байни ҷонибҳои манфиатдор, аз ҷумла мақомоти давлатӣ, муассисаҳои илмӣ-тадқиқотӣ, созмонҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва шарикони байналмилалӣ, метавонад ба мубодилаи дониш, сафарбаркунии захираҳо ва табодули таҷрибаҳои беҳтарин барои баланд бардоштани самаранокии он мусоидат намояд, ки ба кӯшишҳои стратегии банақшагирӣ ва арзёбӣ мутобик мебошад. Ин вазифаро Котиботи ШМР ва 14 гурӯҳҳои байниидоравӣ дар сатҳи миллӣ иҷро намуда истодаанд, аммо барои татбиқи ин чораҳо дар сатҳи маҳал бояд гурӯҳҳои кории техникӣ ҳамчун зерсохтори котибот дар сатҳи маҳалҳо ташкил карда шаванд.

6) **Чаҳорҷӯбаи мониторинг ва арзёбӣ:** Ташкили чаҳорҷӯбаи устувори мониторинг ва арзёбӣ аз таҳияи Тартиби муайян оид гузаронидани МваА ҳамчун санади меъёрӣ ҳуқуқии ҚҚТ “Дар бораи банақшагирии стратегӣ ва дурнамозии давлатӣ» ва инчунин таҳияи дастур оиди МваА барои кормандони масъули вазорату идораҳои дахлдор вобастагӣ дорад. Таҳияи тартиб ва дастур бо инъикоси усулҳои муайян кардани нишондиҳандаҳо, ҳадафҳо ва меъёрҳои дақиқ барои пайгирии пешрафт, муайян кардани мушкилот ва ҷен кардани таъсири муҳолиаҳои банақшагирии стратегӣ барои ташкили чаҳорҷӯбаи устувори МваА мусоидат менамояд.

Таҳлили таҷрибаҳои бурунмарзӣ вобаста ба таҷрибаи таҳияи дастурҳо дар чорҷӯбаи низоми МваА ва робитаҳои судманд бо Ҷамъияти омилони МваА дар Тоҷикистон (ТҶ “Арзёбӣ барои рушди устувор”) барои рушди арзёбӣ дар кишвар низ мусоидат хоҳад кард.

Таҳияи низоми мониторинг ва арзёбӣ: Таҳияи низом ва дастурҳои дақиқ оид ба таҳия, татбиқ, мониторинг ва арзёбии ҳуҷҷатҳои банақшагирии стратегӣ бояд нақшҳо ва масъулиятҳо, методология, механизмҳои ҷамъовари маълумот ва чаҳорҷӯбаи ҳисоботро барои таъмини муттасилӣ ва ҳисоботдиҳӣ муайян кунанд.

Таъсиси заминаи устувори мониторинг ва арзёбӣ аз таҳияи дастурҳои муайян оид ба гузаронидани мониторинг ва арзёбӣ ҳамчун ҳуҷҷати меъёрии ҳуқуқӣ тибқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи банақшагирии стратегӣ ва дурнамозии давлатӣ” ва инчунин таҳияи дастурҳо оид ба мониторинг ва арзёбӣ вобаста аст. Кормандони масъули вазорату идораҳои дахлдор таҳияи дастурамалҳо тавассути инъикоси усулҳои муайян кардани нишондиҳандаҳо, ҳадафҳо ва меъёрҳои дақиқи пайгирии пешрафт, муайян кардани мушкилот ва ҷенкунии натиҷаи тадбирҳои банақшагирии стратегӣ ба фароҳам овардани заминаи устувори мониторинг ва арзёбӣ мусоидат мекунад.

Замимаи 1.

Руйхати ҳуҷҷатҳои банақшагирии соҳавӣ вобаста ба шахсони масъули соҳа

№	Мақоми масъул	Шумораи консепсия	Шумораи Стратегия	Шумораи Барнома	Мӯҳлати амал
1	Академияи илмҳои кишоварзии Тоҷикистон	0	0	1	2021-2030
2	Агентии беҳдошти замин ва обёрии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	0	3	2022-2027, 2023-2027, 2023-2028
3	Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо коррупсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	1	0	2030
4	Агентии назорати маводи нашъаовари назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	1	0	2021-2030
5	Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	1	1	2024, 2019-2030
6	Агентии хоҷагии ҷангали назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	0	1	2022-2026
7	Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон	1	1	2	2023-2027, 2030
8	Бонки миллии Тоҷикистон	0	2	0	2015-2025, 2022-2026
9	Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон	1	1	2	2030, 2018-2028, 2020-2030, 2023-2027
10	Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон	2	0	8	2030, 2040, 2020-2024, 2021-2025, 2022-2026, 2023-2027, 2024-2028
11	Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	0	3	2020-2024, 2021-2025
12	Вазорати корҳои хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон	1	0	0	

13	Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон	1	2	8	2030, 2042, 2019-2030, 2020-2025, 2021-2025, 2022-2027, 2023-2027
14	Вазорати меҳнат, муҳоҷират ва шуғли аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон	1	1	7	2040, 2020-2024, 2021-2025, 2023-2027
15	Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	2	3	2030, 2037, 2022, 2023-2024, 2023, 2024-2025
16	Вазорати нақлиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	1	5	2012-2025, 2020-2024, 2021-2024, 2023-2028
17	Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон	1	4	5	2030, 2040, 2023-2037, 2021-2025
18	Вазорати саноат ва технологияҳои нави Ҷумҳурии Тоҷикистон	2	1	7	2018-2030, 2019-2025, 2020-2024, 2020-2025
19	Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	4	16	2030, 2019-2024, 2020-2024, 2021-2025, 2022-2025, 2022-2025, 2022-2026, 2022-2027, 2023-2027, 2015-2024, 2040
20	Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	0	5	2021-2025, 2022-2026, 2024-2028
21	Вазорати энергетика ва захираҳои оби Ҷумҳурии Тоҷикистон	1	0	1	2023-2027
22	Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон	0	0	1	2022-2026
23	КВД “Ҳочагии манзилию коммуналӣ”	1	0	1	2010-2025, 2021-2024
24	Кумитаи андозаи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	0	1	2020-2025

25	Кумитаи давлатии идораи замин ва геодезии Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	0	2	2022-2026
26	Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон	1	0	2	2027, 2023-2027
27	Кумитаи дин, танзими анъана ва ҷашну маросимҳо дар назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон	1	0	0	
28	Кумитаи забон ва истилоҳоти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	0	1	2020-2030
29	Кумитаи кор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон	1	1	1	2021-2030, 2023-2030
30	Кумитаи кор бо ҷавонон ва варзиши назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	1	5	2023-2030, 2030, 2022-2026, 2022-2026, 2023-2027
31	Кумитаи меъморӣ ва сохтмони назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	1	1	2030, 2021-2025
32	Кумитаи рушди маҳали назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон	1	0	0	2030
33	Кумитаи рушди саёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	1	2	2019-2030, 2023-2026, 2024-2028
34	Кумитаи телевизион ва радиои назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон	1	0	2	2010-2025, 2020-2024, 2021-2025
35	Кумитаи ҳифзи муҳити зисти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	1	4	2010-2030, 2019-2030, 2021-2025, 2023-2028, 2023-2027

36	Кумитаи ҳолатҳои фавқулодда ва мудофиаи граждании назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	1	1	2023-2027, 2019- 2030
37	МД “Китобхонаи миллӣ”- и Дастгоҳи ичроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	0	1	
38	МД “Маркази миллии Тоҷикистон оид ба масъалаҳои минаҳо”	0	1	0	2021-2030
39	МД “Тоҷикфилм”	0	0	1	2022-2027
40	Прокуратураи генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	1	1	2021-2025, 2021- 2030
41	Саридораи геологияи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	0	1	2021-2030
42	Саридораи ҳифзи сирри давлатии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	0	1	2022-2026
43	Хадамоти гумруки назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон	0	0	1	2020-2024
		17	30	108	